

วารสารวิชาการ IIพรจากาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 [กันยายน - ธันวาคม 2557]

ISSN 2351 - 0455

วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
<http://www.praewa.ksu.ac.th>

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2557

เจ้าของ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

กำหนดออก : ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน)

วัตถุประสงค์ : เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความหนังสือ ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม เป็นสื่อกลาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการของนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์วิรัตน์ พงษ์ศิริ

รักษาราชการแทนอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพพร โฆสีระโยธิน

รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ธีระ ภูติ

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร.จำนง วงษ์ชาวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.สุชานาถ บุญเที่ยง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิลัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ธราเทพ ยงโชติวุฒิกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ฉายรุ่ง ไซยกำบัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.จินดารัตน์ สมณะณย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.ชาญชัยณรงค์ ทรงศาศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร โคตรบรรเทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ บัวผัน

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อาจารย์ ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ ดร.อิทธิรัตน์ เหล่าคมพฤตมาจารย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

อาจารย์ ดร.ศาสตรา สหัทธกัน

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

อีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์

กองเลขานุการ

พิสูจน์อักษร การเงินและสมาชิก :

ประสานงานและประชาสัมพันธ์ :

โฆษณา :

แปลและเรียบเรียง :

เว็บไซต์ และพิสูจน์อักษร

เลขานุการวารสาร

อาจารย์มะลิวรรณ สุวรรณพฤกษ์

อาจารย์ภูวดล ศรีธเรศ

อาจารย์ชนิดา พันธุ์โสภณ

อาจารย์กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์

อาจารย์ ดร.ศาสตรา สหัทธินันท์

อาจารย์สุริยาธู สุวรรณบุบผา

อาจารย์ศรีบุญญ ทิพประมวล

นายปิยะ สร้อยอุดม

นางสาวมยุรี มั่นยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำวารสาร

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์

รองศาสตราจารย์ ดร.ประวิต เอราวรรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล

รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย วีระพัฒนานนท์

รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ

รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา ศิริเกษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ประธาน สุวรรณมงคล

รองศาสตราจารย์ไฉ่วจี้ส กฤษณะภู่ติ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบทางวิชาการประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.จำนง วงษ์ชาชม

รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประสพท เนื่องเฉลิม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจน์ เรืองมนตรี

อาจารย์ ดร.ศาสตรา สหัทธินันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

อีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติสกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ ดร.สุภาพ กัญญาคำ

อาจารย์ ดร.ธราเทพ ยงโชติวุฒิกุล

Mr.Paul Dulfers

พิมพ์ที่ บริษัท ศิริภณธ์ (2497) จำกัด อ.เมือง จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ 0-4322-1141

www.siriphan.com

วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ อาคารบรรณารักษ์นครินทร์ ตำบลสกลเปลือย
อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230 โทรศัพท์ 08-8552-9917

บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอย่างน้อยสองท่าน
ขอคิดเห็นใดๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียน ไม่ถือเป็นทรงสนะและความรับผิดชอบ
ของกองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ สงวนสิทธิ์ตามกฎหมายไทย

ภาพจากปก : “แพรวา” เป็นผ้าทอมือที่มีขนาดความยาว 1 วา หรือ 1 ช่วงแขน ซึ่งเป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความงดงาม วิจิตรบรรจง

Phrae Wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University

<http://www.phraewa.ksu.ac.th>

Volume 1 Number 3 September – December 2014

Copyright : Kalasin Rajabhat University

Publication : 3 publications per year

Purposes : To publish and promote academic works, research articles, and book reviews that contribute to social development and stimulate communication between academics, researchers and graduate students with an emphasis on Humanities and the Social Sciences.

Honor Advisors

Asst. Prof. Nonporn Kosirayothin

Assoc. Prof. Wirat Pongsiri

Assoc. Prof. Dr. Chumnong Wongchachom

Dr. Theera Phudee

Editor in Chief :

Dr. Suchanart Boontiang

Kalasin Rajabhat University

Editorial Board

Asst. Prof. Dr. Komsan Khaajornpanyapaaisan Kalasin Rajabhat University

Dr. Saksit Rittitun Kalasin Rajabhat University

Dr. Tharatep Yongchotwootthikul Kalasin Rajabhat University

Dr. Chairung Chaikambang Kalasin Rajabhat University

Dr. Chindarat Somkhane Kalasin Rajabhat University

Dr. Chanchainarong Songhasri Kalasin Rajabhat University

Assoc. Prof. Dr. Sunthorn Kohtbantau Buriram Rajabhat University

Assoc. Prof. Dr. Prachak Bouphun Khon Kaen University

Dr. Umarin Tularak Khon Kaen University

Asst. Prof. Dr. Rachan Ninwannapha Mahasarakham University

Dr. Thitirat Laokhompruttajarn Chaiyaphum Rajabhat University

Dr. Sattria Sahatsathatsana Rajamangala University of Technology Isan, Kalasin Campus

Secretarial Board

Proofreading/Finance and Membership:

Ms. Maliwan Suwannapruk,

Mr. Poowadon Sritares

Coordination and Public Relation :

Ms. Chainada Punsopon

Advertisement :

Mr. Kittanat Yanpisit

Translation and Composition :

Mr. Suriyawuth Suwannabubpha

Dr. Sattar Sahatsathatsana

Webmaster :

Mr. Saranyoo Tippramual

Mr. Piya Soiudom

Secretarial :

Ms. Mayuree Manyuen

Journal Peer Review

Prof. Dr. Direk Patmasiriwat	National Institute of Development Administration
Assoc. Prof. Dr. Prawit Erawan	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Chalard Chantarasombat	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Issara Suwanabol	Burapla University
Assoc. Prof. Dr. Vinai Veeravatnaond	Valaya Alongkorn Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Niyom Wongpongkham	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Dr. Decha Siriphat	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Dr. Pathan Suwanmongkol	Sukhothai Thammathirat Open University
Assoc. Prof. Wilaiwatt Grisanaputi	North-Eastern University

Issue Peer Review

Assoc. Prof. Dr. Chumnong Wongchachom	Sakon Nakhon Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Niyom Wongpongkham	Khon Kaen University
Assoc. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Chalard Chantarasombat	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Prasart Nuangchalerm	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Rachan Nilawannapha	Mahasarakham University
Assist. Prof. Dr. Kan Reungmontree	Mahasarakham University
Dr. Sattra Sahatsathatsana	Rajamangala University of Technology Isan, Kalasin Campus
Dr. Suparp Kanyacome	Kasetsart University Chalermphrakiat Sakon Nakhon Province Campus
Dr. Tharatep Yongchotwootthikul	Kalasin Rajabhat University

Senior Technical Editor

Mr. Paul Dulfer	Mahasarakham University
-----------------	-------------------------

Place of Publication Siriphan (2497) Co.,Ltd., Mueang district, Khon Kaen province. Tel. 0-4322-1141, www.siriphan.com

Prae wa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University
Banna Ratchanakharin Bulding, Song Plueai, Na Mon, Kalasin 46230.
Tel. 081-7292918, 081-0566979, 08-8552-9917

All articles appearing in this journal have been peer reviewed and edited for accuracy by two qualified academics. Comments published in the journal are solely those of the author and are not to be considered as the opinions or responsibility of the editorial board at Kalasin Rajabhat University.

บทบรรณาธิการ Editorial

วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ฉบับนี้เป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2557 ยังคงเข้มข้นด้วยเนื้อหาสาระทางวิชาการ เช่นเดิม ทุกบทความวิจัยและบทความทางวิชาการได้ผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการ (Peer Reviewers) เพื่อให้วารสารเป็นที่ยอมรับและเกิดความเชื่อมั่นด้านผลกระทบเชิงวิชาการ

เนื้อหาในฉบับประกอบด้วยบทความรวม 9 เรื่อง จำแนกเป็นบทความวิจัย จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ ซอบัง : การสืบทอดวัฒนธรรมการประดิษฐ์และการบรรเลงของชาวบ้านปอแก้ว ตำบลปอแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ โดย **ดร.ทิพย์วัฒน์ พันธะศรี** จากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทย โดย **วัฒนาพร นนธิชา และ ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์** จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้หญิงในตำนานปราสาทหินพื้นที่อีสานใต้ โดย **อาจารย์สินทรัพย์ ยืนยาว** จากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์ศึกษาพัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอมะม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดย **สำรวย เรืองศรีมัน และคณะ** จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดย **นารินทร์ เดชสะท้าน และคณะ** จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ บทความทางวิชาการ 1 เรื่อง ได้แก่ เทคนิคการเขียนโครงการแบบประเพณีนิยม โดย **ดร.กฤษณ์ ขุนสิกลี** และบทความพิเศษ 1 เรื่อง ได้แก่ แนะนำหนังสือ “การพัฒนาที่ได้ดุลยภาพในประเทศไทย โดย **ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี** จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นบทความที่น่าสนใจทั้งสิ้น

วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ยินดีต้อนรับบทความจากอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ ตลอดจนนิสิตนักศึกษาที่ต้องการนำเสนอผลงานวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความทั่วไป บทความพิเศษ หรือบทความวิจารณ์หนังสือ ทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ครอบคลุมเนื้อหาสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ **ดร.จำนง วงษ์ชาชม** อธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ผู้วางรากฐานในการจัดทำวารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ ตลอดจนให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินการจัดทำวารสารเป็นอย่างดี ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำดีชม เพื่อการปรับปรุงมาตรฐานของวารสาร ซึ่งกองบรรณาธิการมีความมุ่งมั่นและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของวารสาร ให้เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการอย่างไม่หยุดยั้ง

อาจารย์ ดร.สุชนาถ บุญเที่ยง
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

- ข้อบ่ง : การสืบทอดวัฒนธรรมการประดิษฐ์และการบรรเลง
ของชาวบ้านบ่อแก้วตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ 9
Saw-Bang : Cultural Transmission Created and Played by Bokaew
Villagers at Tambon Bokaew, Amphoe Nakhhu Kalasin Province

ดร.พิทยวัฒน์ พันธะศรี

Dr. Pittayawat Pantasri

- อุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทย 26
Ideologies in Thai Television Horror Dramas

วัฒนาพร นนลือชา, ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์

Wattanaporn Nonlucha, Dr. Umarin Tularak

- ผู้หญิงในตำนานปราสาทหินพื้นที่อีสานใต้ 47
Woman in the Khmer Temple Myth of Northeast, Thailand

สินทรัพย์ ยืนยาว

Sinsup Yuenyaw

- การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัย 65
ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง
จังหวัดกาฬสินธุ์

A Study of the Problems of and Guidelines for Promoting
Young Children's Morality at Child Development Centers
of Local Administrative Organizations, Kham Muang
District, Kalasin Province

สำรวย เรืองศรีมัน, ผศ.ดร.ชัยยนต์ เพาพาน, ดร.อมร มะลาศรี

Samruai Rueangsiman, Asst. Prof. Dr. Chaiyon Paophan, Dr. Amorn Malasri

- ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา 83
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
Transformational Leadership of Institution Administrators Affiliated
with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3

นารินทร์ เดชสะท้าน, ผศ.ดร.ชัยยนต์ เพาพาน, ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิสัน

Narin Dechsatan, Asst. Prof. Dr. Chaiyon Paophan, Dr. Saksit Rittitun

การศึกษาความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสามของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1	100
--	-----

A Study of the Preparedness for the External Quality
Assessment (the 3rd round) of the Small Schools Under the
Office of Kalasin Primary Educational Service Area 1

แสงจันทร์ ม่วงจันทร์, ดร.ธีระ ภูดี, ผศ.ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล
Sangchun Muangchun, Dr. Theera Phudee,
Asst. Pro. Dr. Komsan Kachonpanyapaisan

ความต้องการพัฒนาดตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1	116
---	-----

Academic Self-Development Needs of Teachers in
Kalasin Primary Educational Service Area Office 1

จีระพันธ์ ยี่สารพัฒน์, ผศ.ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล, ดร.ธีระ ภูดี
Jeeraphan Yeesaraphat, Asst. Prof. Dr. Komsan Khajornpanyapaisan,
Dr. Theera Phudee

บทความพิเศษ

แนะนำหนังสือ “การพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพในประเทศไทย”	133
---	-----

Introduction of Book on “Uneven Development in Thailand”

ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี
Narongrit Sumalee

บทความทางวิชาการ

เทคนิคการเขียนโครงการแบบประเพณีนิยม	152
-------------------------------------	-----

Writing Technique for Convention Method Project

ดร.กฤษณ์ ขุนล็ก
Dr. Kris Khunluek

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์	172
------------------------------------	-----

**ซอบัง : การสืบทอดวัฒนธรรมการประดิษฐ์และการบรรเลงของ
ชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์**
**Saw-Bang : Cultural Transmission Created and
Played by Bokaew Villagers at Tambon Bokaew,
Amphoe Nakhhu Kalasin Province.**

ดร. พิทยวัฒน์ พันธะศรี¹
Dr. Pittayawat Pantasri¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการประดิษฐ์ซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษาการบรรเลงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) เพื่อศึกษาบทบาทซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ประชากรที่ศึกษาได้แก่ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้เครื่องมือประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแนวทางการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยมีดังนี้ วัสดุและอุปกรณ์การประดิษฐ์ซอบังของชาวบ้านบ่อแก้วประกอบด้วยไม้ไผ่ ไม้ไผ่ได้ ไม้ไผ่ เกล็ดซี่ สายเบรกรถจักรยาน สายเอ็นไนลอน สายพลาสติก และยางไม้ตันขาด โดยมีขั้นตอนและวิธีการประดิษฐ์ซอบังที่สำคัญคือการเลือกไม้ไผ่ การวัดระยะความยาวของซอบังไม้ไผ่ การไสเปลือกไม้ไผ่ให้มีความบางตามต้องการ การขึ้นสายซอบังไม้ไผ่ การเจาะช่องขยายเสียงและการประดิษฐ์คันชัก ในด้านระบบเสียงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้วพบว่าเสียงหลักที่ใช้ในการบรรเลงบทเพลงอยู่ 6 เสียง คือ F[#]A[#]BC[#]EF[#] ซึ่งเป็นระบบเสียงห้าเสียง (Pentatonic Scale) โดยอยู่ในโครงสร้างของบันไดเสียง F[#] Minor Pentatonic Scale การบรรเลงจะสีทั้งสองสายพร้อมกัน

¹ อาจารย์ หลักสูตรสาขาวิชาเทคโนโลยีดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Lecturer in Fine Arts Program in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham Rajabhat University.

โดยสายที่หนึ่งเป็นสายบรรเลงทำนอง ส่วนสายที่สองเป็นสายเสียงประสานยีน (Drone) โดยมีทำนองเพลงที่บรรเลงคือสายล่องขวง สายลำภูไท สายลำไห้พร สายเดินดง และสายสุดสะแนน ส่วนบทบาทของขบั้งของชาวบ้านบ่อแก้วที่พบคือบทบาทของขบั้งในบริบทเฉพาะกลุ่มบุคคลในชุมชน และบทบาทของขบั้งในบริบทเชิงพิธีกรรมในชุมชน

คำสำคัญ: ขบั้ง, การสืบทอด, การประดิษฐ์, การบรรเลง, กาฬสินธุ์

Abstract

The unique construction process and cultural role played by a traditional musical instrument called the Saw-Bang are the subjects of this study. The Saw-Bang is a fiddle like instrument typically found in villages of Northeast Thailand. This report focuses on villagers in Borekaw Sub District, Nakhu District, in Kalasin Province and discusses the production process and materials they use in the creation of the Saw-Bang. Also presented are observations on how the production process influences the melody of the instrument, when played by different local villagers, and the overall cultural role of the Saw-Bang. The population in the study consisted of villagers selected by purposive sampling in Borekaw Sub District, Nakhu District, Kalasin Province. The research instruments were a survey form, an interview form, observation form, and group conversation. The results of the study show that the materials used in the production process of the Saw-Bang are a bamboo stick, steel knife, shaver, wood piercer, brake cable, nylon cable, plastic cable, and the gum from local trees called "Sard". The crucial steps in the production process are selection of bamboo stick, measurement of the stick, shaving, line setting, piercing of an amplifier slot, and making of the bows. With respect to musicology, the pentatonic scale is used including F[#], A[#], BC[#], EF[#]. The scale is in the structure of the F[#] minor pentatonic scale.

Two lines of the instrument are played harmonically; one line serves as a rhythm maker, and the other a drone. The instrument is normally used when singing traditional songs such as Lai-longkuang, Lai-lumphuthai, Lai-lumhaipon, Lai-derndong, and lai-soodsanan. Lastly, a study of Saw-Bang's social role found that both individual and community ceremonial roles are related to the instrument.

Keywords: Saw-Bang, Traditional musical instruments, Fiddles, Kalasin

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของไทย ถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของไทยในสมัยโบราณอาจกล่าวได้ว่าภาคอีสานเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาวพื้นเมืองหลายกลุ่มชน ที่ได้อพยพผสมปะปนกันกับชาวพื้นเมืองเดิม โดยการนำเอาศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการขับร้อง ดนตรี และการละเล่นต่างๆ ผสมผสานกันมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง (บุญเลิศ จันทร. 2531: 10) ในด้านของดนตรีและการละเล่นหรือการขับร้องต่างๆ ในภาคอีสานจึงมีการแสดง ดนตรี การขับร้องที่แตกต่างไปจากภาคกลาง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมดนตรี และการละเล่นในภาคอีสานมี 2 ลักษณะ คือ การละเล่นดนตรีพื้นบ้านแบบไทยลาว และการละเล่นดนตรีพื้นบ้านแบบไทยเขมร โดยวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มอีสานเหนือ เป็นวัฒนธรรมดนตรีที่อยู่บริเวณที่ราบสูงมีภูเขาทางด้านใต้และทางด้านตะวันตกไปจรดกับลำน้ำโขงตอนเหนือ ทางตะวันออกมีเทือกเขาภูพานกั้นแบ่งบริเวณนี้ออกเป็นที่ราบตอนบนที่เรียกว่า แอ่งสกลนคร ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม หนองคาย อุดรธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย มุกดาหาร ยโสธร และอุบลราชธานี ส่วนภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาว เพราะคนกลุ่มนี้สืบทอดวัฒนธรรมมาจากกลุ่มแม่น้ำโขงโดยบรรพบุรุษจะอพยพมาจากดินแดนล้านช้าง ซึ่งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งภูมิลำเนาในภาคอีสานตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ กลุ่มชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานนี้เรียกทั่วไปว่ากลุ่มชนไทยลาว และยังมีกลุ่มชนบางส่วนอาศัยอยู่โดยทั่วไปได้แก่ ผู้ไท แสก ย้อ ไส้ โย้ย ข่า เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก. 2524 : 11-14)

ในจำนวนกลุ่มชนที่อาศัยในภาคอีสานนี้กลุ่มผู้ไท หรือ ภูไท เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการดนตรีที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เจริญชัย ชนโพธิ์จัน (2529: 3) ได้กล่าวว่าชาวผู้ไทมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเดียวกันกับชาวชนบททั่วไปของอีสาน คือมีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกฝ้าย ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า ทำเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้สอยในครัวเรือนเอง เช่น กระบอกน้ำเต้า กลองข้าว ตะกร้าเชี่ยนหมาก กระหยัง กระบอกเหล็กไฟ และฝักมิด เป็นต้น และมีเครื่องดนตรีมากมายหลายอย่าง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่ทั้งสิ้น เครื่องดนตรีเหล่านี้หากจะแบ่งประเภทตามลักษณะการแบ่งเครื่องดนตรีของไทยก็จะแบ่งได้ดังนี้

1. เครื่องตี ได้แก่ กระจับปี และโกย
2. เครื่องสี ได้แก่ ซอ
3. เครื่องตี ได้แก่ หมากกิ่งกล่อม ข้อง พางฮาด กลองแต่ กลองตุ้ม กลองกระเบื่อง กลองทาง หมากกับแก๊บ สิ่ง และแสง
4. เครื่องเป่า ได้แก่ ปี่ แคน และโหวด

ในจำนวนเครื่องดนตรีของชาวภูไทนี้ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีชนิดหนึ่งที่มีเรียกว่า ซอไม้ไผ่หรือซอบัง หรือนักวิชาการบางแห่งก็เรียกว่า ซอผู้ไท เป็นเครื่องดนตรีที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี หรือที่เรียกว่าซอที่ทำจากไม้ไผ่ทั้งปี่ล้อง แตกต่างจากลักษณะโดยทั่วไปกับซอในท้องถิ่นภาคอีสาน และซอของไทยในภูมิภาคอื่นๆ นอกจากนี้การขึ้นสายเทียบเสียงและวิธีการบรรเลงก็มีความแตกต่างกับซอชนิดอื่นๆ โดยทั่วไป ในสภาพการณ์ปัจจุบันวัฒนธรรมการประดิษฐ์และบรรเลงซอบังอยู่ในขั้นวิกฤติ เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมการดนตรีแขนงนี้ มีเพียงผู้สูงอายุจำนวนน้อยเท่านั้นที่ทราบและมีประสบการณ์ในการประดิษฐ์และบรรเลงซอบัง ซึ่งก็เป็นสถานการณ์ที่รอวันวัฒนธรรมการดนตรีชนิดนี้จะหายไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสืบทอดวัฒนธรรมการประดิษฐ์และการบรรเลงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้ที่มีประสบการณ์ในการประดิษฐ์และการบรรเลงซอบังอยู่ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประดิษฐ์ซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

2. เพื่อศึกษาการบรรเลงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาบทบาทของซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลภาคสนาม (Field Data) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจ (Basic Survey) แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง (Structured Interview and Unstructured Interview) แบบสังเกต (Observation) และแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline)
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ยังประดิษฐ์ซอบังไม่ไผ่ ได้แก่ นายไสว ภูผาศรี
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม
4. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลคือ การจัดกระทำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)
5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

ประวัตินายไสว ภูผาศรี

ชื่อ นายไสว ภูผาศรี เกิดปีพุทธศักราช 2481 ปัจจุบันอายุ 76 ปี ภูมิลำเนา ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ บิดาชื่อ นายสอน ภูผาศรี (ถึงแก่กรรม) มารดาชื่อ นางเสียน ภูผาศรี (ถึงแก่กรรม) มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 4 คน คือ

1. นายสุตใจ ภูผาศรี (ยังมีชีวิตอยู่)
2. นายไสว ภูผาศรี (ผู้ให้ข้อมูล)
3. นางสุพรรณ เขตบ้าน (ยังมีชีวิตอยู่)
4. นางลี ภูผาศรี (ถึงแก่กรรม)

นายไสว ภูผาศรี สมรสกับนางซ็อน ภูผาศรี (ถึงแก่กรรม) มีบุตรธิดา 4 คน คือ

1. นายเลื่อม ภูผาศรี ประกอบอาชีพเกษตรกร
2. นางสาว ภูผาศรี ประกอบอาชีพเกษตรกร
3. นายกู้เกียรติ ภูผาศรี รับราชการตำรวจ
4. นายพชร ภูผาศรี ประกอบอาชีพเกษตรกร

นายไสว ภูผาศรี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พื้นเพเดิมเป็นชาวบ้านม่วงกุล ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู เนื่องจากบิดาได้ไปแต่งงานและย้ายไปอยู่บ้านภรรยาที่บ้านม่วงกุล (บิดาเป็นชาวบ้านบ่อแก้ว) นายไสว ภูผาศรี เริ่มหัดเล่นเครื่องดนตรีตอนอายุประมาณ 12 ปี โดยได้ฝึกหัดการสีซอจากพ่อสาย (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นผู้พิการทางสายตา (ตาบอด) และเดินทางไป-มาระหว่างบ้านม่วงกุล และบ้านภูแล่นช้าง อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ นอกจากนี้ก็ยังได้ฝึกตีดพิน และเป่าแคนจากคนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงจนสามารถบรรเลงได้เป็นอย่างดีและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ต่อมาได้ย้ายกลับมาอยู่บ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู ซึ่งเป็นบ้านเดิมของบิดา และบิดาได้มอบที่ดินให้จึงได้ย้ายมาประกอบอาชีพเกษตรกรที่บ้านบ่อแก้ว จนถึงปัจจุบัน

นายไสว ภูผาศรี ได้ฝึกหัดการประดิษฐ์ซอบังไม้นี้มาจากนายไพร ไชยบุตร ชาวบ้านม่วงกุล ที่เป็นคนแรกที่ทำซอบังไม้นี้เลียนแบบของพ่อสาย แต่นายไพร ไชยบุตรก็ไม่ได้มีความชำนาญในการสีซอบังไม้นี้เหมือนพ่อสาย นายไสว ภูผาศรี จึงขอซื้อซอที่นายไพรได้ประดิษฐ์ขึ้นในราคา 6 บาท พร้อมทั้งสอบถามวิธีการประดิษฐ์ซอบังไม้นี้จากนายไพร ไชยบุตร และนำความรู้ที่ได้มาทดลองประดิษฐ์ซอบังไม้นี้ของตนเอง และฝึกฝนการสีซอมาจนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 1. การประดิษฐ์ข้อบังคับของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัด กาฬสินธุ์

1.1 วัสดุและอุปกรณ์การประดิษฐ์ข้อบังคับ

1.1.1 ไม้ไผ่เป็นไม้ไผ่ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้ไผ่บ้าน” เป็นไม้ไผ่ขนาดใหญ่ ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-15 เซนติเมตรปล้องยาวประมาณ 20-30 เซนติเมตร

1.1.2 มีดโต้หรือมีดตัดเป็นมีดขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร หัวตัด สันหนาประมาณ 1 เซนติเมตร ใช้ฟัน ตัด เจียนไม้ไผ่ และใช้ในการขึ้นรูปข้อบังคับไม้ไผ่

1.1.3 มีดไสเป็นมีดโต้ หรือมีดตัด ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 40 เซนติเมตร หัวตัด สันหนาประมาณ 0.5 เซนติเมตร ใช้ในการไสเนื้อไม้ไผ่ให้มีลักษณะบางลงตามขนาดที่ต้องการ

1.1.4 มีดเจาะเป็นมีดสั้น ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ปลายแหลม สันหนาประมาณ 0.3 เซนติเมตร ใช้ในการเจาะเนื้อไม้ไผ่ให้มีลักษณะรูปร่างและขนาดตามที่ต้องการ

1.1.5 เหล็กซี่คือเหล็กเส้นกลม ความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร โดยนำเหล็กซี่นี้ไปเผาไฟแล้วจึงนำมาเจาะลงบนไม้ไผ่ตามจุดที่ต้องการ

1.1.6 สายเบรกรถจักรยาน เป็นสายลวดสลิงโลหะที่ในเบรกรถจักรยาน ใช้ในการประดิษฐ์สายของข้อบังคับไม้ไผ่

1.1.7 สายเอ็นไนลอนเป็นสายเอ็นขนาดเล็ก ขนาดหน้าตัดของสายเอ็นประมาณ 0.30 มิลลิเมตร จะใช้สายเอ็นแทนเส้นทางม้าในการประดิษฐ์คั่นชักข้อบังคับไม้ไผ่

1.1.8 สายพลาสติก เป็นสายพลาสติกรัดกล่องโดยทั่วไป ลักษณะเป็นแผ่นแบน กว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร สายพลาสติกจะใช้เป็นสายรัดสายขอ

1.1.9 ยางไม้ต้นชาดหรือ ต้นยางเหียงเมื่อแห้งจะมีลักษณะเป็นสีขาวและแข็ง จะนำมาผูกกับเส้นเอ็นไนลอนที่ใช้ทำคั่นชักข้อบังคับไม้ไผ่ เพื่อให้เส้นเอ็นมีความยืดเมื่อสัมผัสกับสายของข้อบังคับไม้ไผ่

1.2 ขั้นตอนและวิธีการประดิษฐ์ข้อบั้ง

1.2.1 การเลือกไม้ไผ่จะเลือกไม้ไผ่ที่มีอายุประมาณ 2 ปี ขึ้นไป ทั้งที่ต้องไม่ใช่ไม้ไผ่ที่อ่อนหรือแก่เกินไปเพราะจะส่งผลต่อเสียงและลักษณะของข้อบั้งไม้ไผ่ กล่าวคือ ถ้าหากเป็นไม้ที่อ่อนเกินไปเนื้อไม้จะไม่อยู่ตัวเมื่อนำไปทำขอจะทำให้ตัวขอหรือปล้องของไม้ไผ่ที่จะต้องขูดออกให้มีลักษณะบางนั้นยุบตัวลงหรือฉีกขาดได้ ส่วนหากเป็นไม้ไผ่ที่แก่เกินไปจะทำให้เสียงที่แน่น ลึก ไม่กังวาน

1.2.2 การตัดไม้ไผ่จะตัดและนำไม้ไผ่ลงมาตัดกึ่งด้านข้างออก หลังจากนั้นก็จะตัดไม้ไผ่โดยให้ปล้องไม้ไผ่อยู่ตรงกึ่งกลางหนึ่งปล้อง ซึ่งจะต้องเหลือเนื้อไม้ทางด้านต้นของลำไม้ไผ่ให้ห่างจากลำปล้องไม้ไผ่ประมาณ 20 เซนติเมตร และตัดทางด้านปลายของลำไม้ไผ่ให้เหลือเนื้อไม้ห่างจากลำปล้องไม้ไผ่ประมาณ 10 เซนติเมตร

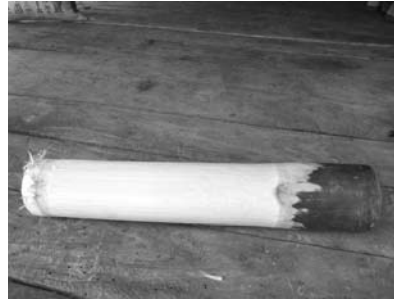
1.2.3 การวัดระยะความยาวของข้อบั้งไม้ไผ่จะใช้ไม้วัดความกว้างของกระบอกไม้ไผ่ทางส่วนท้ายของตัวข้อบั้งไม้ไผ่ได้ระยะเท่าใดก็จะนำไปหาบวกระยะความยาวของปล้องไม้ไผ่ในอัตราส่วน 1 : 6 แต่ห้ามให้น้อยกว่า 1 : 5

1.2.4 การขึ้นรูปข้อบั้งไม้ไผ่ จะใช้มีดโต้ฉากเปลือกไม้ไผ่ออกให้รอบกระบอกไม้ไผ่ โดยการฉากต้องระมัดระวังไม่ให้คมมีดทะลุเข้าไปจนถึงรูกระบอกไม้ไผ่ ซึ่งจะเกิดความเสียหายแก่ตัวขอและไม่สามารถใช้การได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องทำด้วยความระมัดระวังค่อยๆ ฉากเนื้อไม้ไผ่ออกทีละน้อย

1.2.5 การไสเปลือกไม้ไผ่เมื่อฉากเปลือกไม้ไผ่เพื่อขึ้นรูปข้อบั้งไม้ไผ่ได้ความบางของเนื้อไม้ระดับหนึ่ง ก็จะใช้มีดไสค่อยๆ ไสเปลือกไม้ไผ่ออกให้บางเพื่อให้บริการสั่นสะเทือนของเสียงให้ดีที่สุด

ภาพประกอบ 1 การตัดไม้ไผ่และวัดระยะความยาวของกระบอกไม้ไผ่

ภาพประกอบ 2 การขึ้นรูปและไสเปลือกไม้ไผ่

1.2.6 การเจาะรูลูกบิดสายและรื้อสายใช้เหล็กซีที่เผาไฟจนร้อนแดง เจาะรูลูกบิดบริเวณเหนือปล้องไม้ไผ่ทางด้านบนของตัวขอ โดยเจาะรูลูกบิดที่หนึ่งด้านบนของตัวขอจนทะลุเนื้อไม้ไผ่ทั้งสองด้าน และเจาะรูลูกบิดที่สองให้ทะลุเนื้อไม้ไผ่ทั้งสองด้านเช่นกัน โดยรูลูกบิดทั้งสองรูนี้ให้มีลักษณะไขว้กัน หลังจากนั้นใช้เหล็กซีที่เผาไฟจนร้อนแดงเจาะรื้อสายทางด้านท้ายของขอบังไม้ไผ่ ซึ่งวิธีการเจาะรื้อสายนี้ผู้เจาะจะต้องเล็งตำแหน่งของรูที่เจาะให้อยู่กึ่งกลางระหว่างปลายลูกบิดทั้งสองข้าง เพื่อให้เกิดความสมดุลของเสียงมากที่สุด

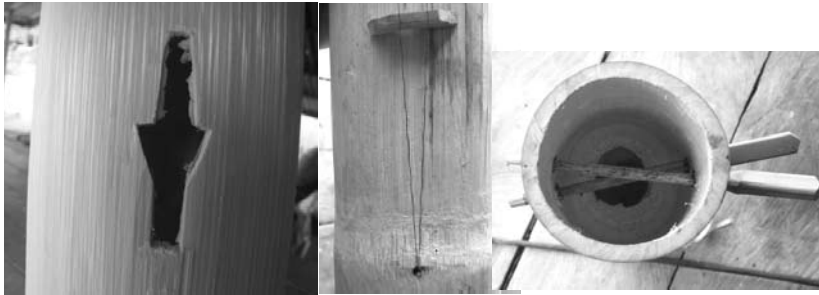
1.2.7 การขึ้นสายขอบังไม้ไผ่จะนำสายเบรกรถจักรยานสอดผ่านรื้อสายเข้ามาจากด้านบน ถึงลวดสายเบรกรถจักรยานจากรื้อสายไปยังลูกบิดโดยจะโยงสายผ่านสะพานรองสายซึ่งจะวางไว้เหนือรื้อสายขึ้นมาทางด้านบนของตัวขอบังประมาณ 10 เซนติเมตร นำแผ่นพลาสติกรัดของมารัดสายลวดเบรกรถจักรยานเข้ากับตัวขอบังไม้ไผ่ตรงบริเวณปล้องไม้ไผ่ทางด้านบนของตัวขอ

1.2.8 การเจาะช่องขยายเสียง เป็นการใช้มีดเจาะเนื้อไม้ไผ่ตรงกลางปล้องไม้ไผ่ทางด้านหลังตรงข้ามกับสายขอ โดยเมื่อสีซอเมื่อฟังแล้วเสียงของซอยังไม่กังวานก็สามารถขยายช่องขยายเสียงให้มีขนาดกว้างมากขึ้นได้

1.2.9 การประดิษฐ์คันชักทำขึ้นจากไม้ไผ่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร นำเนื้อสกรูมาติดตรงส่วนด้ามจับเหนือขึ้นมาประมาณ 10 เซนติเมตร ส่วนปลายที่เป็นปล้องไม้ไผ่ให้เจาะรูกว้างประมาณ 0.5 เซนติเมตร จากนั้นนำเส้นเอ็นมาดัดให้ได้ความยาวประมาณ 1 เมตร หลังจากนั้นให้พับครึ่งและใช้เส้นด้ายพันตรงกึ่งกลางที่พับ

ให้เป็นห่วงสำหรับคล้องกับหัวนอตสกรูที่ติดไว้ในส่วนต้นของคันชัก ส่วนปลายของสายเอ็นทั้งสองด้านจะสอดผ่านรูที่เจาะไว้ทางด้านปลายของคันชักโดยจะดึงสายเอ็นให้ตึง เมื่อประกอบคันชักเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะใช้ยางต้นชาด หรือ ต้นยางเหียง มาผูกกับเส้นเอ็นในลอนที่ใช้ทำคันชักสีซอบังไม้ไผ่ เพื่อให้เส้นเอ็นมีความยืดเมื่อสัมผัสกับสายของซอบังไม้ไผ่

ภาพประกอบ 3 การเจาะช่องขยายเสียงและการขึ้นสายซอบังไม้ไผ่

ภาพประกอบ 4 คันชักซอบังไม้ไผ่

ตอนที่ 2. การบรรเลงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 การตั้งเสียงของสายซอบังไม้ไผ่ของนายไสว ภูผาศรีนั้น มีอยู่สองลักษณะคือการตั้งระดับเสียงสายซอโดยใช้การกะประมาณความตึงของสายซอ และการตั้งระดับเสียงสายซอโดยการเทียบกับเครื่องดนตรีที่ร่วมบรรเลง การตั้งระดับเสียงสายซอโดยการเทียบกับเครื่องดนตรีที่ร่วมบรรเลงเป็นวิธีการตั้งระดับเสียงที่ใช้ในกรณีที่มีเครื่อง

ดนตรีบรรเลงทำนองชนิดอื่นเข้ามาบรรเลงด้วย เช่น พิณและแคน พิณเป็นเครื่องดนตรีประเภทเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของสาย และมีระดับเสียงที่ไม่แน่นอน (Indefinite Pitch Instruments) เช่นเดียวกับซอด้วงไม่ได้นั้นเวลาที่เครื่องดนตรีทั้งสองบรรเลงร่วมกันจึงสามารถปรับตั้งเสียงเข้าหากันได้ทั้งสองเครื่อง ส่วนแคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศและเป็นเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงแน่นอน (Definite Pitch Instruments) ฉะนั้นเวลาที่เครื่องดนตรีทั้งสองบรรเลงร่วมกันจึงต้องปรับตั้งเสียงของซอด้วงไม่ได้นั้นให้เข้าหาและตรงกันกับเสียงของแคน ในการศึกษาครั้งนี้พบว่านายไสว ภูผาศรี จะใช้วิธีการตั้งเสียงสายซอโดยใช้การกะประมาณความตึงของสายซอ โดยจะตั้งระดับเสียงของสายซอทั้งสองสายให้มีระดับเสียงเดียวกัน การศึกษาข้อมูลในครั้งนี้พบว่าการปรับระดับเสียงของนายไสว ภูผาศรี แต่ละครั้งก็มีระดับเสียงที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการวัดระดับค่าความถี่เสียง (Hz) ของสายซอที่ได้ปรับตั้งระดับเสียงแล้วพบว่ามีระดับค่าความถี่ของเสียงซอสายเปิดเท่ากับระดับเสียง $F^\#$ หรือ G^- ที่ความถี่เสียง 366 Hz

2.2 ระบบเสียงจากการศึกษาซอด้วงไม่ได้นั้นของนายไสว ภูผาศรี พบว่ามีเสียงหลักที่ใช้ในการบรรเลงบทเพลงอยู่ 6 เสียง คือ $F^\#$ หรือ G^- , $A^\#$ หรือ B^- , B , $C^\#$ หรือ D^- , E , $F^\#$ หรือ G^- จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าระบบเสียงของซอด้วงไม่ได้นั้นของนายไสว ภูผาศรี เป็นระบบเสียงห้าเสียง (Pentatonic Scale) โดยสามารถจัดอยู่ในโครงสร้างของบันไดเสียง $F^\#$ minor pentatonic scale เนื่องจากเสียงโน้ตหลักไม่ปรากฏโน้ตเสียงที่ 2 และเสียงที่ 6 คือ โน้ต $G^\#$ และ D

2.3 ลักษณะท่าทางการบรรเลงลักษณะท่าทางการบรรเลงซอด้วงไม่ได้นั้นของนายไสว ภูผาศรี จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบลักษณะท่าทางการบรรเลงสามลักษณะ คือ การนั่งบรรเลงแบบธรรมดา การนั่งบรรเลงแบบใช้เท้าประคองตัวซอ และการยืนบรรเลง

2.4 วิธีการบรรเลงวิธีการบรรเลงซอด้วงไม่ได้นั้นของนายไสว ภูผาศรีนั้นจากการสังเกตพบว่าสายของซอด้วงไม่ได้นั้นทั้งสองสายนั้นจะมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน โดยสายที่หนึ่งที่อยู่ทางด้านซ้ายของผู้บรรเลงจะทำหน้าที่เป็น “สายบรรเลงทำนอง” ส่วนสายซอด้วงไม่ได้นั้นที่อยู่ทางด้านขวาของผู้บรรเลงจะทำหน้าที่เป็น “สายเสียงประสานยืน” (Drone) หรือเสียง “เสฟ”

2.5 บทเพลงที่ใช้บรรเลงพบบทเพลงลาล่องขวง ลาลำภูไท ลาลำไหพร ลายเดินดง และลายสุดสะแนน

ภาพประกอบ 5 ลักษณะการนั่งบรรเลงและ
การยืนบรรเลง

ตอนที่ 3. บทบาทของซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 บทบาทของซอบังในบริบทเฉพาะกลุ่มบุคคลในชุมชนจากการศึกษา
บทบาทของซอบังในบริบทเฉพาะกลุ่มบุคคลในชุมชนนั้นพบว่าจะมีการใช้ซอบังไม่ไผ่
ในสองลักษณะ คือ การใช้เพื่อความบันเทิงส่วนตัว และการใช้เพื่อความสัมพันธ์กลุ่ม

3.1.1 การใช้เพื่อความบันเทิงส่วนตัวนั้นเป็นบทบาทของซอบังในบริบท
เฉพาะกลุ่มบุคคล โดยมากจะเป็นลักษณะการบรรเลงในยามว่างหรือเมื่อเสร็จสิ้นจาก
ภารกิจประจำวัน อาจเป็นการบรรเลงเพียงคนเดียวเมื่ออยู่เพียงลำพังก็ได้ หรืออาจมี
ผู้ร่วมบรรเลง ขับร้อง หรือมีผู้ฟังร่วมด้วยก็ได้ ส่วนการใช้เพื่อความบันเทิงส่วนตัวอีก
รูปแบบหนึ่งคือการใช้บรรเลงในระหว่างการเดินทาง เช่น ใช้บรรเลงระหว่างการเดิน
ทางไปมาระหว่างหมู่บ้าน ใช้บรรเลงระหว่างการเดินทางไปทุ่งนา ใช้บรรเลงระหว่าง
การเดินทางไปเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

3.1.2 การใช้เพื่อความสัมพันธ์กลุ่มนั้นสามารถจำแนกลักษณะกิจกรรม
ของกลุ่มได้เป็นสามลักษณะ คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม

การพบปะสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูง การพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติมิตร กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของคนหนุ่มสาวเช่น การเกี้ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาวและ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น นำเอาซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์เข้ามาใช้บรรเลงในระหว่างกิจกรรมการฟาดข้าว หรือการตีข้าว (นวดข้าว) โดยในกิจกรรมการฟาดข้าวนี้อาจใช้เวลาตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งในช่วงเวลาการพักผ่อนหรือช่วงเวลาระหว่างการประดิษฐ์งานก็สามารถนำซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มาบรรเลงซบกล่อมเพื่อนร่วมงาน

3.2 บทบาทของซอฟต์แวร์ในบริบทเชิงพิธีกรรมในชุมชนบทบาทของซอฟต์แวร์ในบริบทเชิงพิธีกรรมในชุมชนนั้น สามารถจำแนกลักษณะของพิธีการได้เป็นสองลักษณะ คือ พิธีการที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา

3.2.1 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เป็นบทบาทของซอฟต์แวร์ในบริบทเชิงพิธีการในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนและมีการบรรเลงซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ คือ พิธีการแต่งงาน ซึ่งในช่วงเวลาการแห่ขันหมากก็สามารถนำซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์มาบรรเลงเพื่อความสนุกสนาน และงานเอ็ดดี้ซึ่งในงานศพของชาวอีสานจะมีการ “จัน” ด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งในช่วงเวลาของการงานนี้เองที่ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ได้ถูกนำมาบรรเลงเพื่อซบกล่อมและเพื่อความสนุกสนานเพื่อนที่อยู่ร่วมงาน

3.2.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาเป็นบทบาทของซอฟต์แวร์ในบริบทเชิงพิธีกรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพิธีการความเชื่อทางศาสนาของคนในชุมชนคือพิธีที่เกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของชาวอีสาน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ฮีดลีสอง” หรือประเพณีหื้อลีสองเดือนของชาวอีสาน

สรุปและอภิปรายผล

1. วัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอนและวิธีการประดิษฐ์ซอฟต์แวร์ของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงโดยมีการใช้วัสดุและอุปกรณ์จากวัฒนธรรมภายนอกอันเกิดขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ เช่น พลาสติก เส้นเอ็น เส้นลวดโลหะ เป็นต้น ทำให้วัสดุเหล่านี้เป็นสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและมีราคาที่ถูกลง หรือบางครั้งก็เป็นวัสดุที่เหลือจากการใช้งาน ไม่มีราคาค่างวดแต่อย่างใด ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการนำเข้ามา

ของคนต่างวัฒนธรรม แต่บางอย่างก็เกิดขึ้นจากความคิดประดิษฐ์ดัดแปลงเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้นั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Diffusion Theory of Culture) ที่กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมร่วมกันและต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน เมื่อเกิดการแพร่กระจาย วัฒนธรรมขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ และในทำนองเดียวกันสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2542 : 37)

2. วิธีการบรรเลง รูปแบบการบรรเลง และบทเพลงที่ใช้บรรเลงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการบรรเลงซอบังไม่ไผ่ของชาวบ้านบ่อแก้วนี้เป็นวัฒนธรรมที่ชาวบ้านบ่อแก้วใช้ร่วมกันกับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาพบว่าชาวบ้านบ่อแก้วเชื้อสายเดิมเป็นชาวลาว แตกต่างจากชาวบ้านอื่นๆ ในตำบลบ่อแก้วที่มีเชื้อสายเป็นชาวกูไท และวัฒนธรรมซอบังไม่ไผ่นี้ก็เชื่อว่าเป็นวัฒนธรรมที่ชาวกูไทนำเข้ามา จึงเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม นอกจากนี้ระบบของเสียงเครื่องดนตรีและการบรรเลงที่มีเสียงประสานยืงก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาร่วมภายในเขตวัฒนธรรมเดียวกัน สอดคล้องกับทฤษฎีประวัติศาสตร์ (Historical Theory) ที่กล่าวถึงลักษณะของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางประวัติศาสตร์ อันสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีได้ว่า

1) วัฒนธรรมแต่ละสังคมได้รับอิทธิพลจากเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเฉพาะสังคม จากองค์ประกอบหลายด้านมากมาย รวมทั้งเป็นพื้นฐานเฉพาะวัฒนธรรมนั้น

2) วัฒนธรรมมนุษย์ที่คล้ายคลึงกัน เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระมากกว่าเกิดจากการแพร่กระจายวัฒนธรรม สำหรับการแพร่กระจายวัฒนธรรมก็คือการแพร่กระจายองค์ประกอบวัฒนธรรมที่ซับซ้อนจากมนุษย์กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

3) อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับเขตวัฒนธรรม (Culture Areas) กล่าวคือพื้นที่ซึ่งวัฒนธรรมของมนุษย์ภายในพื้นที่เดียวกันมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากกว่าวัฒนธรรมอื่นๆ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544 : 94-95)

3. บทบาทและความสำคัญของข้อบังคับชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการศึกษาพบว่าบทบาทความสำคัญของข้อบังคับที่ไม่ได้ลดน้อยลงส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากโครงสร้างภายในสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยสนับสนุนเพื่อรักษาคุณภาพแก่กันและกัน สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-Functional Theory) ที่อธิบายว่าระบบสังคมโดยรวมจะดำรงอยู่ได้ต้องศึกษาความแตกต่างความพึงพอใจที่บุคคลต้องการ และสังคมต้องการ โดยประเพณีหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่เชื่อมโยงเกี่ยวพันระหว่างกัน นอกจากนี้ก็ยังมีความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยที่ทำให้โครงสร้างทางสังคมคงอยู่ได้ และเห็นว่าหน้าที่ของสังคมก็เหมือนกับระบบธรรมชาติอื่นๆ ต้องมีกฎหมายควบคุม ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดในกรอบทฤษฎีได้ดังนี้

1. สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีเอกภาพ
2. องค์ประกอบต่างๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกัน ตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของระบบโดยรวม
3. ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบันต่างๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง
4. ระบบสังคมและวัฒนธรรมควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัวจนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้
5. สังคมและวัฒนธรรมควรทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงสมาชิกในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544 : 97-99)

ส่วนบทบาทของข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับบริบทเฉพาะกลุ่มบุคคลในชุมชน และบทบาทของข้อบังคับในบริบทเชิงพิธีการในชุมชนที่พบในชุมชนบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ นั้นก็สอดคล้องกับ พิมพร ชัยจิตร์สกุล (2545 : 176-182) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย : กรณีศึกษา ชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ บทบาท และกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในชุมชนอัมพวา ผลการศึกษาพบว่าบทบาทของดนตรีไทยในชุมชนอัมพวา ปัจจุบันจัดเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) บทบาทที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศาสนา อันได้แก่ การประดิษฐ์บุญเลี้ยงพระ ทอดกฐิน และเทศน์มหาชาติ

- 2) บทบาทในพิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต อันได้แก่ พิธีอุปสมบท พิธีแต่งงาน และพิธีศพ
- 3) การบรรเลงประกอบการแสดงและมหรสพ เช่น ละครชาตรี โขน ลิเก และหุ่นกระบอก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้หลายสาขาวิชาว่าด้วยวัฒนธรรมการดนตรี ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต การอนุรักษ์ ฉะนั้นงานวิจัยนี้ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่หลายหน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชนเช่น ผู้นำชุมชน วัดโรงเรียน มหาวิทยาลัย ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด องค์การเอกชนที่ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมพัฒนาชุมชน องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น โดยหน่วยงานที่กล่าวมานี้ควรจะได้ดำเนินงานวิจัยเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมการประดิษฐ์และการบรรเลงซอบังของชาวบ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปศึกษาและปรับใช้ในหน่วยงานของตน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และส่งเสริมอย่างบูรณาการทุกภาคส่วน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 การศึกษาเครื่องดนตรีซอบังของชาวภูไทในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ เช่น ซอบังไม้ไผ่ในประเทศไทย ลาว และกัมพูชา เนื่องจากประเทศไทย ลาว และกัมพูชา เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีวัฒนธรรมการดนตรีที่คล้ายคลึงกันแต่แตกต่างกันในระบบสังคมและพัฒนาการทางสังคม การศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของเครื่องดนตรีซอบังไม้ไผ่ในสามประเทศนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษา

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบบทเพลงซอบังของชาวภูไทในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนหรือแตกต่างของท่วงทำนอง จังหวะหรือเทคนิคการบรรเลงต่างๆ

2.3 การศึกษาและจัดทำทำเนียบนักดนตรีซอบังไม้ไผ่ ของชาวภูไทในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ ทั้งที่อาศัยในชุมชนเมือง อาศัยอยู่ตามหัวเมือง

และอาศัยอยู่ตามชนบท จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะจัดข้อมูลนักดนตรีเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาทางดนตรีต่อไป

2.4 การศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมขบั้งไม้ไฟในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งการที่จะอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมการดนตรีแขนงใดแขนงหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นไม่สามารถกระทำได้โดยบุคคลเพียงคนเดียว หรือองค์กรเดียว แต่ควรเป็นการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนต่างๆ นอกจากนี้ก็ควรมีการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมขบั้งไม้ไฟในประเทศใกล้เคียงเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างประเทศอันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของวัฒนธรรมในภูมิภาคและเป็นการวางแผนรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2529). **ดนตรีผู้ไทย**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ธวัช ปุณโณทก. (2524). **“บ่อเกิดเพลงพื้นบ้านอีสาน”** ในการสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- บุญเลิศ จันทร. (2531). **หมอลำและการละเล่นอีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พิมพ์พร ชัยจิตรสกุล. (2545). **การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย : กรณีศึกษาชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไสว ภูผาศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยวัฒน์ พันธะศรี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2557.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). **ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). **การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทย Ideologies in Thai Television Horror Dramas.

วัฒนาพร นนลือชา¹, ดร. อุมารินทร์ ตูลารักษ์²
Wattanaporn Nonlucha¹, Dr. Umarin Tularak²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทยที่ออกอากาศในช่วงปี พ.ศ. 2550-2555 จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ปีก้านนางหงส์ สาปภูษา วายุภักคมนตรี รอยไหม บ่วง ปุโสมเผ่าทรัพย์ ภูตแม่น้ำโขง มือนาง และปางเสนหา โดยใช้แนวคิดอุดมการณ์ของหลุยส์ อัลตูแซร์ประกอบการจำแนกประเภทของอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ของกาญจนา แก้วเทพ ผลการศึกษาพบว่า มีอุดมการณ์ตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ ปรากฏอยู่ในละครโทรทัศน์แนวผีทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์ทางไสยศาสตร์ และพบอุดมการณ์อื่นๆ เพิ่มอีก 3 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์พุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก การนำเสนออุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีเป็นการพยายามแสดงให้เห็นความเชื่อแต่ละอุดมการณ์ ผ่านการแสดงให้เห็นข้อเสียของอุดมการณ์และแสดงให้เห็นถึงข้อดีรวมไปถึงประโยชน์ที่ควรรักษาความเชื่อเหล่านั้นไว้ ทั้งนี้อุดมการณ์ทั้ง 9 ประเภท ยังได้แสดงให้เห็นว่า ตัวบททางวรรณกรรมเป็นตัวบททางวัฒนธรรมที่มีการให้ความหมายและคุณค่า ในเรื่องต่างๆ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่า การนำเสนออุดมการณ์ที่หลากหลายยังคงอยู่ในสังคมไทย ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการหล่อเลี้ยง และผลิตซ้ำทางความหมายให้แต่ละอุดมการณ์ยังคงอยู่ต่อไป

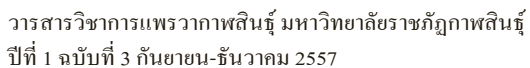
คำสำคัญ : อุดมการณ์, ละครโทรทัศน์ไทย

¹ นักศึกษาลัทธิศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹ Master of Arts Student, Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University

² Lecturer in Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University

Contrasting ideologies can be found in Thai television horror dramas broadcast from 2007 to 2012. To help our understanding of these ideologies and how they blend into Thai society, the ideologies of Louis Althusser and classification of ideologies in television dramas by Kanchana Kaewthep are used as source material. The results of the study found that multiple ideologies, according to the writings of Kanchana Kaewthep, appeared in 6 types of television horror dramas. Those ideologies included: feudal ideology, capitalist ideology, ideology on gender value and gender relations, nationalist ideology, violence ideology, and black magic ideology. In addition the study found 3 other ideologies: Buddhism ideology, science ideology, and love ideology. The inclusion of these ideologies in television horror dramas was an attempt to show the relevance of the particular ideology in Thai society. This was accomplished by portraying both the advantages and disadvantages of a particular ideology and showing how useful it might or might not be in the context of the drama and Thai society. In addition, 9 types of ideologies indicated that literary text was indeed cultural text, which gave meaning and value, and that these various ideologies remain today in modern Thai society.

บทนำ

ละครโทรทัศน์แนวผีเป็นละครโทรทัศน์ที่มีภูติผีหรือวิญญาณเป็นตัวละครหลักของเรื่อง มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวเหนือธรรมชาติรวมถึงไสยศาสตร์ เมื่อมีการกล่าวถึงประเภทของละครโทรทัศน์ที่โดดเด่นอยู่หน้าจอโทรทัศน์ของเมืองไทยมักจะพบว่า ละครโทรทัศน์แนวผีเป็นหนึ่งในประเภทของละครโทรทัศน์ที่ถูกนำเสนอ

ผ่านหน้าจอโทรทัศน์และได้รับความนิยมอยู่ทุกยุคทุกสมัยนับแต่ละครโทรทัศน์ได้ถือกำเนิดขึ้น ตัวอย่างเช่น ละครโทรทัศน์แนวผีในช่วงปี พ.ศ. 2555 ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากผู้ชม และถูกนำไปกล่าวถึงอย่างเป็นวงกว้าง เช่น รักไม่มีวันตาย รอยไหม บ่วง ก็แพ้ ปางเสนหา เป็นต้น ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการ หลายคนพยายามหาคำตอบว่า เพราะเหตุใดที่ทำให้ละครโทรทัศน์แนวผีได้รับความนิยมอยู่เสมอ เช่น สมสุข หินวิมาน (2544: 51) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับละครโทรทัศน์ว่า สาเหตุที่เรื่องราวของผียังอยู่ภายในสังคม เป็นเพราะเรื่องราวผีของผู้คนกับความเชื่อของคนภายในสังคม ทำหน้าที่ขับเคลื่อนสังคม สร้างแรงยึดเหนี่ยวจิตใจ และให้คำอธิบายแก่สังคม โดยมีสื่อทำหน้าที่เสมือนพื้นที่ที่เปิดให้ผี และวิทยาศาสตร์โคจรมาเจอกัน เกิดการอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืน

ทั้งนี้เรื่องราวของผียังมีการสืบทอดผ่านระบบความคิดของคนในสังคมมาเป็นระยะเวลานาน ตามที่กำจร หลุยยะพงศ์ (2556) ได้สรุปความเชื่อเรื่องผีกับสังคมไทยจากนักวิชาการต่างๆ ไว้ว่า ความเชื่อเรื่องผีได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต ก่อนที่ศาสนาอย่างพุทธศาสนาและพราหมณ์จะเข้ามา เพราะมนุษย์เชื่อว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลที่ประกอบไปด้วยมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเรื่องราวของผีสาวเทวดา จากองค์ประกอบดังกล่าวทำให้เห็นว่าเรื่องราวของผีย่อมมีความคิดของคนภายในสังคมที่มีมาช้านานแฝงอยู่ด้วย นอกจากการศึกษาการประกอบสร้างในภาพยนตร์ของกำจร หลุยยะพงศ์แล้ว กล่าวได้ว่าการศึกษาอุดมการณ์ในบทละครโทรทัศน์แนวผีในครั้งนี้ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวของผียังคงได้รับการผลิตซ้ำในสังคมไทยด้วยเช่นกัน

การที่ละครโทรทัศน์แนวผีได้รับความนิยมอยู่เสมอ นอกจากจะทำให้มีการนำเสนอละครโทรทัศน์ประเภทนี้ออกมาอย่างต่อเนื่องแล้ว การนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ที่สามารถเข้าถึงผู้ชมจำนวนมากยิ่งเอื้อต่อ การนำเสนอ แนวคิด ค่านิยม จากผู้เขียนมายังผู้ชม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมการณ์ (Ideology) อุดมการณ์เป็นลักษณะของชุดความคิด ระบบความเชื่อ ที่สามารถหยั่งลงไปถึงจิตสำนึกให้คนปฏิบัติตาม ทั้งนี้ คำว่าอุดมการณ์ในที่นี้เป็นอุดมการณ์ในทางวัฒนธรรมศึกษาที่มีความหมายเดียวกับคำว่า วัฒนธรรม และยังเป็นกรอบความคิดที่สำคัญที่สุดในการศึกษาวัฒนธรรมประชาชนนิยม (Storey, 2009: 2)

เมื่ออุดมการณ์ถูกนำเสนอผ่านละครโทรทัศน์ที่มีความบันเทิงเป็นตัวดึงดูด และเป็นที่ยอมรับของสังคม การทำงานของอุดมการณ์ก็สามารถส่งผ่านไปถึงผู้ชมได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้การนำเสนออุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่อยู่ในสังคมไทย ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2539: 206) ได้กล่าวไว้ว่า ละครโทรทัศน์มีความเหมาะสมที่สุดในการวิเคราะห์อุดมการณ์ในสังคมไทย เพราะละครโทรทัศน์ไทยมีภูมิหลังและเป็นผลผลิตจากบริบทของสังคมไทย ได้แก่ แก่นเรื่อง บุคลิกตัวละคร บทสนทนา ฉาก และองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจะทำให้เห็นสิ่งที่อยู่ภายในสังคมไทย

จากกระแสความนิยมที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวผีและความน่าสนใจของอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์อุดมการณ์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผีของไทยที่ออกอากาศเวลา 20.30 น. ในช่วง พ.ศ. 2550-2555 ซึ่งจะทำให้เห็นอุดมการณ์หลักของละครโทรทัศน์แนวผีในช่วงระยะเวลา 5 ปี โดยพิจารณาจากตัวบทที่ตัวละครมีบทบาทโดดเด่น มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่อง และเป็นละครโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยม จำนวน 9 เรื่อง จากสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ปี่แก่วางหงส์ สาปภูษา วายุภักคมนตรี รอยไหม บ่วง สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ปู่โสมเฝ้าทรัพย์ ภูตแม่น้ำโขง มือนาง และปางเสนาหา เก็บข้อมูลประเภทลายลักษณ์จากหนังสือบทละครโทรทัศน์เป็นหลัก พร้อมทั้งเก็บข้อมูลละครโทรทัศน์จากเว็บไซต์ที่นำละครโทรทัศน์มาเผยแพร่ประกอบกัน โดยใช้แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ของหลุยส์ อัลธุสแซร์ เป็นกรอบในการศึกษา และใช้ตัวอย่างการศึกษาเรื่องมิติด้านอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทยของกาญจนา แก้วเทพ (2539: 214) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

อุดมการณ์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผี

ผลการศึกษาอุดมการณ์ที่ปรากฏในบทละครโทรทัศน์แนวผีพบว่า มีอุดมการณ์ทั้งหมด 9 ประเภท คือ อุดมการณ์ศักดิ์นา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์ทางไสยศาสตร์ อุดมการณ์แห่งพุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก สรุปผลการศึกษาของแต่ละอุดมการณ์ได้ดังนี้

1. อุดมการณ์ศักดินา

อุดมการณ์ศักดินา ตามคำอธิบายของกาญจนา แก้วเทพ (2539 : 214) คือ อุดมการณ์หลักที่ถูกนำเสนอในละครโทรทัศน์ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่า มนุษย์เรา มีความไม่เท่าเทียมกันอันเนื่องมาจากชาติตระกูล สถานภาพทางสังคมของบุคคล (Social Status) นั้นวัดด้วยชาติกำเนิด รวมทั้งให้ความชอบธรรมที่ชนชั้นสูงใช้อำนาจ ในการกำหนดชีวิตลูกหลานและบริวาร อุดมการณ์ศักดินาพบมากในละครโทรทัศน์ แนวผีแบบย้อนยุค (Period) ที่มีการเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างอดีตชาติกับปัจจุบัน ชาติ โดยอดีตชาตินั้นอยู่ในยุคสมัยที่ใช้ระบบศักดินาปกครองผู้คน ทำให้ตัวละครในเรื่องทั้งคนและผีต่างได้รับผลกระทบจากความเป็นศักดินา ได้แก่ ละครโทรทัศน์เรื่อง ปี่แก้วนางหงส์ สาปภูเขา รอยไหม บ่วง บูโสมเผ่าทรัพย์ และภูตแม่น้ำโขง เพราะมีเนื้อเรื่อง อยู่ในสมัยที่ความเป็นศักดินาที่ใช้ในการแบ่งแยกชนชั้นยังมีผลต่อชีวิตและจิตใจของ ผู้คน

ละครโทรทัศน์แนวผีได้นำเสนอให้เห็นถึงความแตกต่างของชนชั้นสูงและชนชั้นล่าง ทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ และทัศนคติที่มีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ตัวละคร ชนชั้นสูงในละครโทรทัศน์แนวผีเป็นตัวละครที่พรั่งพร้อมไปด้วยยศศักดิ์ ทรัพย์สิน อำนาจบารมี มีสถานภาพทางสังคมที่อยู่เหนือผู้อื่นทำให้ได้รับการปฏิบัติที่ดีจากผู้คน ในสังคม เหยื่อหยิ่งในชนชั้นของตน และรักในความเป็นชนชั้นสูง ขณะที่ชนชั้นล่าง เป็นตัวละครที่มีฐานะยากจน ความเป็นอยู่ยากลำบาก มีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยต่ำ เป็นสามัญชน หรือบ่าวไพร่ มักถูกดูถูกเหยียดหยามเรื่องชาติกำเนิด และถูกสอนให้ เจียมตนอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากความแตกต่างของตัวละครในเรื่องบ่วง ตอนที่แพง และตัวละครชนชั้นสูงตกน้ำที่ตลาด แพงว่ายน้ำไม่เป็น แต่คนส่วนใหญ่รีบไปช่วย ตัวละครชนชั้นสูง ไม่สนใจช่วยแพง เพราะเห็นว่าแพงเป็นลูกไพร่ ตัวอย่างจากคำพูด ของแพงดังต่อไปนี้

**“ชีวิตคน ค่าไม่เท่ากัน ใครๆ ก็ลงไปช่วยลูกท่านหลานเธอ ส่วนบ่าวอย่าง
อ๊องไม่มีใครช่วย เพราะหากมันตายไป ก็คงไม่มีใครสนใจ”**

(บ่วงตอนที่ 2)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สถานภาพของชนชั้นล่างด้อยต่ำมาก ทำให้ คุณค่าชีวิตของชนชั้นล่างมีค่าน้อยลงไปด้วย จนแทบไม่มีใครสนใจที่จะช่วยแพง แม้ว่า แพงจะอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตก็ตาม

นอกจากนี้ชาตินิยามยังบ่งบอกถึงความเป็นรัฐชาติ (Nation State) และความเป็นเขาเป็นเรา ที่มีการแสดงให้เห็นว่าคนที่มาจากรัฐชาติอื่นหรือมีเชื้อชาติอื่น โดยเฉพาะชาติที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมน้อยกว่า ต่อให้เป็นชนชั้นสูงก็มักจะกลายเป็นชนชั้นล่างของรัฐชาติเจ้าของแผ่นดิน โดนถูกเหยียดหยามเรื่องชาติกำเนิด บ้านเมืองเกิดนอน จนกลายเป็นตัวละครที่มีความเป็นอื่นไม่ได้เป็นพวกเดียวกัน (Otherness) ตัวอย่างเช่น เจ้าสีเกิดในเรื่อง “สาปภูษา” ที่ถูกเรียกว่า พวกต่างด้าวต่างแดน และสารภีในเรื่อง “ปี่แก้วนางหงส์” ที่ถูกเรียกว่า เจ๊กไพร่ไร้สกุล เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ชาตินิยามได้ทำให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นเป็นอย่างมากต่อคนในสังคม แต่อย่างไร ก็ตาม ทั้งสองชนชั้นยังคงต้องอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น แต่เป็นไปในรูปแบบที่ชนชั้นสูงมีอำนาจต่อรองมากกว่า เพราะตัวละครชนชั้นสูงสามารถใช้อำนาจที่มีช่วยเหลือหรือ ทำร้ายชนชั้นล่างได้ สามารถจำแนกลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นล่างได้ 2 รูปแบบ คือ

- **ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน** เป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ชนชั้นสูงช่วยเหลือชนชั้นล่าง ให้ชนชั้นล่างได้พึ่งพา ขณะที่ชนชั้นล่างยินยอมทำตามความต้องการของชนชั้นสูง ต่างฝ่ายต่างได้ผลประโยชน์ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ดังเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับบ่าวไพร่ในเรื่อง “บ่วง” ตอนที่กล่าวถึงพระคุณของเจ้านายอย่างซาบซึ้งใจว่า

“กระผมเป็นลูกบ่าวในเรือนคุณหลวง คุณหลวงไม่มีพี่น้อง ตั้งแต่เล็กผมก็เป็นเพื่อนเล่นของคุณหลวง คุณหญิงแม่คุณหลวงเมตตาให้การศึกษา ให้เป็นทหารได้มียศมีตำแหน่ง แค้นนี้กระผมก็ดีกว่าบ่าวคนอื่นแล้วขอรับ”

(บ่วงตอนที่ 10)

- **ความสัมพันธ์แบบขัดแย้งกัน** เป็นสัมพันธ์ที่เกิดจากการที่ทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติที่ไม่ตรงกันและไม่สามารถยอมความกันได้ เพราะต่างฝ่ายต่างต้องการได้ผลประโยชน์แต่เพียงผู้เดียว ดังเช่น ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นล่างในเรื่อง “ปี่แก้วนางหงส์” ที่ตัวละครชนชั้นล่างอย่างสารภี ที่ต้องการจะเลื่อนชนชั้นของตนเอง แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชนชั้นสูง เพราะชนชั้นสูงถือว่าชนชั้นล่างนั้นมีชาติที่ต่ำกว่าตน การคบหาหรือรวมวงค์กับชนชั้นที่ต่ำกว่าจึงเป็นเสมือนการดึงชนชั้นสูงให้ต่ำลงไปด้วย เช่น ในตอนที่หญิงเดือนและหญิงดาวตัวละครชนชั้นสูงถูกเหยียดหยามสารภีว่า

“แกเป็นใครมาจากไหนถึงได้กล้ามาสามทวาไล่พวกฉัน ไม่รู้หรือว่าฉันสองคน เป็นใครฉันไม่เคยเห็นหน้าแกมาก่อน แกคงเป็นพวกไพร่สกุลที่อยากจะเข้าสังคมผู้ดี ละสิทำ ฉันละสมเพชพวกแกจริงๆ จะบอกให้แน่ต่อให้แกพยายามแค่ไหน มันก็ไม่เหมือน หรอก หน้าแกมันฟ้องว่าไร้สกุล”

(เป็แก้วนางหงส์, 2550: 24)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการแสดงให้เห็นปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางชนชั้น นำเสนอให้ผู้ชมเห็นถึงความทารุณที่ชนชั้นล่างได้รับ แต่ละครโทรทัศน์ก็ได้สรุปใน จุดจบของตัวละครชนชั้นล่างที่พยายามต่อสู้กับชนชั้นสูงว่า ไม่มีตัวละครใดได้รับ ชัยชนะที่แท้จริงจากการต่อสู้ และมักจะเป็นไปในทางเลวร้าย หรือมักกลายเป็นตัว ละครฝ่ายร้าย ลักษณะดังกล่าวยังเป็นการนำเสนอความคิดที่ว่า สังคมจะสุขสงบหาก แต่ละชนชั้นต่างพอใจในชนชั้นของตน กล่าวได้ว่าอุดมการณ์ศักดินาที่ปรากฏในละคร โทรทัศน์แนวผีสะท้อนให้เห็นการพยายามรักษาความแตกต่างทางชนชั้น เพื่อคงไว้ซึ่ง อำนาจของชนชั้นสูง

2. อุดมการณ์ทุนนิยม

อุดมการณ์ทุนนิยม เป็นลักษณะของความคิดความเชื่อที่มุ่งหาแต่ผลประโยชน์ และผลกำไร ดังที่ นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม (2550: 1) ได้กล่าวไว้ว่า หัวใจสำคัญของ ทุนนิยม คือ ผลกำไรสูงสุด ในละครโทรทัศน์แนวผีผู้ศึกษาพบว่า อุดมการณ์ทุนนิยม เป็นอุดมการณ์ที่สืบทอดโครงสร้างทางชนชั้นมาจากอุดมการณ์ศักดินา โดยเปลี่ยนจาก ชาตีกำเนิดมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินตรา ทั้งฐานะทางการเงิน อาชีพ และวัตถุ ตัวอย่างเช่น ตัวละครที่ซื้อภารดาในเรื่อง “มีอนาง” ซึ่งภารดาเป็นตัวละครที่ตัดสินใจ คุณค่าของนครด้วยฐานะทางการเงินเป็นสำคัญ จะเห็นได้จากตอนที่ภารดาตัดสินใจให้ มุตาคบหากับภิมภพด้วยเหตุผลทางการเงินเป็นหลัก ดังคำพูดต่อไปนี้

“ตระกูลนี้รวยมากนะ ถ้าได้แต่งงานกันไป มุตาลูกสาวแม่จะต้องสบายไป ตลอดชาติ เงินต้องต่อเงิน ต้องรวยเพียบพร้อมเท่านั้นถึงจะคู่ควรกับลูกสาวแม่”

(มีอนาง, 2552: 35)

ทั้งนี้ละครโทรทัศน์แนวผีได้แสดงให้เห็นว่า คนที่ยึดถือในทุนนิยมมักจะวัดคุณค่า ของคนที่ด้วยเงินเป็นหลัก รวมไปถึงมุ่งหาแต่ผลประโยชน์ของตนแม้จะต้องทำผิด

ศีลธรรมหรือทำร้ายผู้อื่นก็ตาม ดังตัวอย่างในเรื่อง “ภูตแม่น้ำโขง” ตอนที่เจ้าวรวงศ์ และหม่อมนั่งเงินวางแผนกำจัดหม่ออ้นนี้เพื่อครอบครองสมบัติของหม่ออ้นนี้ เพราะรู้ หม่ออ้นนี้ได้รับมรดกจากบรรพบุรุษเป็นชุมสมบัติมหาศาลที่อยู่ภายใต้พระธาตุขุนหลวง โดยไม่ได้คำนึงว่าการทำร้ายผู้อื่นให้ถึงแก่ชีวิตเป็นสิ่งที่ผิดหรือบาปแม้แต่น้อย

3. อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เป็น อุดมการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของระบบปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ ภายในสังคมไทย ดังที่ดาร์วิน เมตตาริกานท์ (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ระบบปิตาธิปไตย มีอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตที่สถานภาพของผู้หญิงตกเป็นรองผู้ชายในทุกๆ ด้าน มีการให้คุณค่าในกิจกรรมและความรับผิดชอบของผู้ชายมีค่ามากกว่าผู้หญิง ซึ่ง ความเชื่อดังกล่าวได้กลายเป็นความเชื่อและค่านิยมที่ฝังรากลึกในสังคม ซึ่งระบบ ดังกล่าวเป็นระบบที่ให้ผู้ชายมีอำนาจสูงสุดและยกย่องให้ผู้ชายอยู่เหนือผู้หญิง ในละครโทรทัศน์แนวผีมีการนำเสนอ ภาพความเป็นหญิงความเป็นชาย (Gender) ในแบบที่สังคมกำหนด คือ ผู้ชายต้องมีความเป็นสุภาพบุรุษ มีความเข้มแข็ง และเป็นผู้นำ ส่วนผู้หญิงต้องมีความกุลสตรี เก่งงานบ้านงานเรือน และมีการให้คุณค่าของ ผู้ชายมากกว่าผู้หญิงในทุกๆ ด้าน โดยจะเห็นได้ชัดเจนในเรื่องของการมีลูก ที่สังคมมักจะเชื่อว่าผู้ชายดีกว่าลูกสาว ดังเช่น หม่อมบัวเงินในเรื่อง “รอยไหม” ที่ต้องการจะได้ลูกชายมากกว่าลูกสาว ตัวอย่างจากคำพูดต่อไปนี้

“จะเหมือนกันได้จะใด ลูกชายต้องทำคุณได้มากกว่าลูกหญิง อย่างน้อย ก็ได้บสขเขียนให้คนเป็นพ่อเป็นแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้น สวรรค์นะเจ้า”

(รอยไหม, 2554: 44)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ลูกชายได้รับโอกาสมากกว่าลูกสาว เพราะลูกชาย การเข้าถึงพระศาสนาด้วยการบวช และสามารถเข้ารับศึกษาไปพร้อมกันได้ด้วย ขณะที่ ลูกสาวไม่สามารถบวชได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ทำให้ตัวละครในเรื่องให้คุณค่า ความเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง

สำหรับเรื่องเพศวิถีหรือการแสดงความสามารถทางเพศ (Sexuality) มีการแสดงให้เห็นว่าสังคมได้กำหนดให้ผู้ชายสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ การที่ผู้ชายมี ภรรยาหลายคนไม่ใช่เรื่องที่เสียหายร้ายแรง ขณะที่ผู้หญิงต้องมีเพศวิถีแบบนางเอก

ต้องสวณท่าทีในเรื่องเพศ และต้องมีสามีเพียงคนเดียว ดังจะเห็นได้จากการโต้เถียงกันระหว่างตัวละครสามีภรรยาในเรื่อง “ปางเสน่หา” ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ตัวอย่างจากบทสนทนาต่อไปนี้

เดนิส: “อ้อ นั่นที่คุณชวนไอ้พอลมาคุยก็เพื่อจะประชดผมใช่ไหม คุณเป็นผู้หญิง ผมเป็นผู้ชาย มันไม่เหมือนกัน”

ปรกเดือน: “หมายความว่าผู้ชายจะไปเหลวไหลและเตะที่ไหนก็ได้ ในขณะที่ผู้หญิงต้องรออยู่บ้านด้วยความอดทนใช่ไหมคะ

(ปางเสน่หา, 2555: 28)

อย่างไรก็ตามละครโทรทัศน์แนวผีได้แสดงให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ทางสังคมได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำให้ผู้หญิงสามารถแสดงออกถึงความต้องการในเรื่องเพศได้มากขึ้น เป็นฝ่ายเลือกคู่ครองได้เอง แต่ผู้หญิงยังคงต้องเป็นฝ่ายที่รักษาวลสงวนตัวอยู่เช่นเดิม ด้วยการแสดงให้เห็นว่า ตัวละครผู้หญิงที่แสดงออกเรื่องความต้องการในเรื่องเพศมากเกินไป หรือมีเพศวิถีแบบนางร้ายมักโดนคนในสังคมดูถูก มีจุดจบที่ไม่ดี และลงท้ายด้วยความผิดหวังหรือกลายเป็นวิญญาณร้ายทำร้ายผู้อื่น เช่น แพง เจ้าสีเกด เจ้าแม่ทอหูก เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวเป็นเสมือนการลงโทษผู้หญิงที่ไม่ดีอีกวิธีหนึ่ง และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้สร้างนั้นยังเห็นด้วยกับความเป็นปิตาธิปไตยที่ต้องการให้ผู้หญิงสวณท่าทีในเรื่องเพศอยู่

4. อุดมการณ์ชาตินิยม

อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ที่นำเสนอความรักชาติและการต่อสู้เพื่อชาติ กระตุ้นให้ผู้ชมรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ หวงแหนแผ่นดินเกิด และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังที่ กุลยา วิวิตเสวี (2554) ได้อธิบายไว้ว่า ชาตินิยมเป็นความรู้สึกที่เกิดจาก “ความเป็นตัวตนทางการเมือง” (Political Self) ทำให้ผู้คนรู้สึกรักชาติรักแผ่นดินของตน รู้สึกถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มพวกเรา และรู้สึกเป็นอันกับกลุ่มพวกเราอีกด้วย จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเน้นย้ำให้เห็นว่าการเสียสละเพื่อชาติคือ สิ่งที่พึงกระทำ เมื่อพิจารณาตัวบทที่ศึกษาพบว่า อุดมการณ์ชาตินิยมปรากฏชัดเจนมากที่สุด ในละครโทรทัศน์เรื่อง “บุปผาราตรี” โดยมีตัวละครบุปผาเป็นตัวละครหลักที่นำเสนออุดมการณ์รักชาติมาอย่างผู้ชม นับตั้งแต่การที่บุปผายอมสละชีวิตด้วยการถูกประหารเพื่อให้วิญญาณของตนได้รักษาสมาบัติชาติ และ

การสั่งสอนบริวารรวมไปถึงตัวละครในโลกมนุษย์ให้รู้จักเสียสละเพื่อชาติ และ
วางแผนความเป็นชาติ ตัวอย่างเช่น ในตอนที่พิมาลานางเอกของเรื่องยอมสละชีวิต
เพื่อมาเผ่าสมบัตินเพี้ยนผู้เป็นแม่ ปุโสมก็ได้ยกย่องการสละชีวิตของพิมาลาวา

“ลูกเอ๋ย ในโลกนี้จะมีสักกี่คนที่ได้มีโอกาสได้ทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ต่อแผ่นดิน
เช่นพวกเรา”

(ปุโสมเผ่าทรัพย์, 2550: 64)

แต่อย่างไรก็ตาม ละครโทรทัศน์แนวผีได้นำเสนอให้เห็นอีกด้านของอุดมการณ์
ชาตินิยมว่า อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นหนึ่งในเครื่องมือในการกุมอำนาจทางการเมือง
ของรัฐด้วยเช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ปีแคว้นางหงส์” ที่นำเสนอภาพสังคม
ในสมัยช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลออกกฎหมายให้ประชาชนใส่หมวก
เมื่อออกจากบ้าน และให้ประชาชนเล่นเกมดนตรีไทย เพื่อชาติเข้าสู่ความเป็นสากล
จะได้ไม่ถูกรุกรานจากชาติที่เจริญกว่า ตัวอย่างเช่น ตอนที่นายพลนำคำสั่งของทางการ
มาสั่งให้พระยาพิชัย เดชาเลิกละเลิกเล่นดนตรีไทยอย่างวงปี่พาทย์ ซึ่งพระยาพิชัย
เดชาก็ต้องยอมทำตาม ลักษณะดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าอุดมการณ์รักชาติ
ได้กลายมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างหนึ่งของรัฐ เพราะจิตสำนึก รักชาติ
ความรู้สึกเป็นเจ้าของชาตินั้นยอมทำให้คนยอมสละประโยชน์ได้ทุกอย่างเพื่อชาติที่ตน
เป็นเจ้าของ

5. อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง

ความรุนแรงตามคำอธิบายของ ขจรจิต บุณนาค (2554) หมายถึง พฤติกรรม
หรือการกระทำใดๆ ก็ตามที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ของกลุ่มบุคคล
หรือชุมชนทั้งร่างกายวาจาหรือใจ โดยใช้กำลังบังคับ ชูเชิญ ทำร้ายร่างกายทุบตี เป็น
ผลให้เกิดความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

การนำเสนออุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงในละครโทรทัศน์แนวผีเป็นการนำเสนอ
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยแสดงให้เห็นว่าความรุนแรงเป็นสิ่งที่พึงกระทำได้ หากผู้ใช้
ความรุนแรงเป็นผู้ที่มีอำนาจหรือสถานภาพที่เหนือกว่าผู้ถูกกระทำ ได้แก่ คนเข้มแข็ง
กับคนอ่อนแอ ขนชั้นสูงกับบ่าวรับใช้ หัวหน้าและบริวาร นายจ้างกับลูกจ้าง ตัวอย่าง
เช่น ในเรื่อง “บ่วง” ที่นำเสนอภาพชนชั้นสูงใช้ความรุนแรงกับบ่าวรับใช้ ตอนที่
คุณหญิงออบเซยใช้อำนาจความเป็นเจ้านายลงโทษแพงบ่าวรับใช้ภายในบ้าน แม้จะเป็น

สิทธิ์ของคุณหญิงอบเชย แต่คุณหญิงอบเชยก็ใช้ความโหดร้ายและทารุณจนเกินกว่าเหตุ เช่น กล้อนผม เชี่ยนตีแล้วราดน้ำเกลือใส่แผลที่ถูกเชี่ยน ถ่มน้ำลายรดหน้า ราดน้ำปลาร้าใส่แผล เพื่อทำร้ายร่างกาย โดยไม่มีใครกล้าห้ามปรามหรือทัดทานอำนาจประมุขของบ้านอย่างคุณหญิงอบเชยได้ ตัวอย่างความรุนแรงของคุณหญิงอบเชยเห็นได้จากคำพูดต่อไปนี้

“ข้าอายุถึงปานนี้ ครึ่งค่อนชีวิตเข้าไปแล้ว อีบ่าวทะเยอทะยาน ที่คิดอยากจะทำนาย ทำผ้า ไม่ใช่ไม่เคยจัดการ เอน้ำเกลือมาให้ข้า”

(บัวง, 2555: 27)

นอกจากนี้ยังพบการใช้ความรุนแรงในรูปแบบของความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม โดยมีการแสดงให้เห็นให้ว่าตัวละครอื่นๆ ภายในเรื่องมีทัศนคติที่ว่าตนและคนในสังคมสามารถใช้ความรุนแรงกับ ตัวละครที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคมอย่างไก็ได้ ได้แก่ ผู้กระทำความผิด วิญญาณชั่วร้าย เห็นได้ชัดในเรื่อง การรุมประชาทัณฑ์ ดังเช่นในเรื่อง “ภูตแม่น้ำโขง” ตอนที่ชาวบ้านเชื่อว่าบ๊วผันเป็นภูตแม่น้ำโขง เป็นผีที่ฆ่าคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงแก้ปัญหาด้วยพยายามจับไปเผาบ๊วผันให้ตายทั้งเป็น โดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนหรือกฎหมายบ้านเมือง และแม้จะเป็นความโหดร้ายทารุณต่อมนุษย์ด้วยกัน แต่ชาวบ้านก็เห็นว่าทำได้เพราะเห็นว่าบ๊วผันเป็นผู้กระทำความผิด ทั้งยังเกรงกลัวอันตรายจากบ๊วผัน

6. อุดมการณ์ทางไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่เริ่มมาจากการเกรงกลัวต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยมนุษย์เชื่อว่ามียุคคลที่มีพลังอำนาจคอยกำกับพลังของธรรมชาติ กลายเป็นความเชื่อแบบเทวนิยมจนนำไปสู่พิธีเซ่นไหว้ หรือการกราบไหว้บูชาผีหรือเทวดาขึ้น (วนิดา ขำเขียว, 2550) อุดมการณ์ทางไสยศาสตร์ถือเป็นอุดมการณ์ที่โดดเด่นมากในละครโทรทัศน์แนวผีเนื่องจากละครโทรทัศน์ประเภทนี้เน้นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเหนือธรรมชาติ อันมีความสอดคล้อง กับแนวคิดของอุดมการณ์ไสยศาสตร์ที่พยายามแสดงให้เห็นว่าพลังงานเหนือธรรมชาติหรือสิ่งเร้นลับมีอยู่จริง โดยละครโทรทัศน์แนวผีได้นำเสนอพลังอำนาจของไสยศาสตร์ 2 ประเภท คือ ไสยศาสตร์ขาว (White Magic) และไสยศาสตร์ดำ (Black Magic)

ไสยศาสตร์ขาว (White Magic) เป็นพลังหรือวิชาของฝ่ายดี เครื่องรางของขลัง รวมถึงตัวละครฝ่ายดีที่ใช้พลังของไสยศาสตร์ขาวคอยช่วยตัวละครฝ่ายดีให้พ้นจากอันตราย เช่น อาจารย์เปรี๊ยะในเรื่อง “บ่วง” ที่ใช้วิชาของไสยศาสตร์ในทางดี คอยช่วยเหลือผู้คนจากอันตรายของไสยศาสตร์ฝ่ายร้าย ดังในตอนที่คุณหญิงอบเชยกล่าวถึงอาจารย์เปรี๊ยะและไสยศาสตร์ฝ่ายดีว่า

“อาคมต่างๆ เหมือนอาวุธ บางคนใช้มันประหัตประหารผู้อื่น คนพวกนี้คือผู้เล่น คุณไสยดำ แต่อาวุธเดียวกันหากอยู่ในมือตำรวจทหาร มันก็เอาไว้กำราบคนชั่ว คนที่ทำเช่นนี้คือ ผู้เล่น คุณไสยขาว ก็คือ อ.เปรี๊ยะคนนี้”

(บ่วง, 2555: 46)

ไสยศาสตร์ดำ (Black Magic) เป็นพลังหรือวิชาในทางชั่วร้าย เป็นสิ่งที่ตัวละครฝ่ายร้ายทั้งที่เป็นตัวละครที่เป็นผู้รู้วิชาไสยศาสตร์ดำ ตัวละครที่เป็นคนธรรมดา และตัวละครผี นำมาใช้เพื่อแก้แค้น และทำร้ายผู้อื่น เพื่อให้ตนได้ครอบครองในสิ่งที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็น ชัยชนะ ลาภยศสรรเสริญ เงินทอง หรือความรัก ดังเช่น การใช้คุณไสยทำร้ายคนอย่าง**คาถาบิดไส้** ที่ปรากฏในเรื่อง “วายุภักคมนตรา” ตอนที่วายุภักถูกคนปองร้ายด้วยการจ้างหมอผีไสยดำมาทำคุณไสย คาถาบิดไส้เป็นหนึ่งในคุณวิชาคุณไสยที่หมอผีไสยดำทำให้ใส่วายุภัก ทำให้วายุภักปวดท้องจนกระอักเลือดออกมา ดังจะเห็นได้จากคำพูดของทิดกล่าวถึงอาการของวายุภักว่า

“ใช้ค่ะ เพราะของพวกนั้นมันเกิดจากคุณไสยที่ฉันพยายามบอกคุณลมกับพวกคุณมานานแล้ว ส่วนอาการปวดท้องจนกระอักเลือดนั้นมันคือ **วิชาบิดไส้** วิชาโบราณที่สาบสูญไปนานแล้วค่ะ **คนที่ทำคุณลมตั้งใจจะทำให้คุณลมทรมาณจนตาย**”

(วายุภักคมนตรา, 2553: 28)

นอกจากนี้ละครโทรทัศน์แนวผียังเล่าเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ผ่านตัวละครที่นำเอาไสยศาสตร์มาใช้อธิบายเรื่องราวต่างๆ ภายในเรื่อง ได้แก่ ความฝัน ฤกษ์ยาม อากัปกริยาของสัตว์ การกระทำของมนุษย์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ การแก้เคล็ด ทั้งนี้ยังมีการต่อยอดความเป็นไสยศาสตร์ด้วยการแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเหล่านั้นมักเป็นจริง ตัวอย่างเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอากัปกริยาของสัตว์ในละครโทรทัศน์เรื่อง “ภูตแม่น้ำโขง” ที่เชื่อว่า อากัปกริยาของสัตว์ คือ ลางบอกเหตุ หรือมีสิ่งที่มีพลังเหนือธรรมชาติทำให้เกิดขึ้น ในตอนที่เจ้าแม่ทอหูกขึ้นมาจับบัวผันไปที่

เมืองบาดาล แล้วเกิดการการอพยพเคลื่อนย้ายของฝูงผีเสื้อและคางคก ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าลักษณะดังกล่าวสื่อถึงกลางร้าย และคาดว่าจะมีอาเพศเกิดขึ้นกับหมู่บ้านริมโขง จะเห็นได้จากคำของเฒ่าเชียงหล้าพูดต่อไปนี้

“กองทัพผีเสื้อ หรือกองทัพอาคคกก็ดี ถ้าพวกมันมีการอพยพย้ายถิ่นฐานพร้อมๆ กัน คนโบราณท่านว่าจะเกิดอาเพศร้ายขึ้นกับคนในแผ่นดินแบบทบทวีคุณเราแน่แน่”

(ภูตแม่น้ำโขง, 2551: 20)

ทั้งนี้ละครโทรทัศน์เรื่อง “ภูตแม่น้ำโขง” ยังได้แสดงให้เห็นว่า หลังจากเกิดการอพยพของฝูงสัตว์ดังกล่าว เหตุการณ์ร้ายแรงมากมายก็เกิดขึ้นที่หมู่บ้านริมโขง ตามคำกล่าวของเฒ่าเชียงหล้าซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นเสมือนการตอกย้ำว่าความเชื่อเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง

อุดมการณ์ทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผีแสดงให้เห็นว่า ไสยศาสตร์เป็นที่มาของปมปัญหาที่ขัดแย้งกันในละครโทรทัศน์แนวผี ทั้งนี้ในการนำเสนอตัวละคร เหตุการณ์หรือสถานที่ต่างๆ ในเรื่อง ผู้เขียนมักเอาความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์มาเชื่อมโยงและอธิบายเรื่องราวต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อในไสยศาสตร์ที่มีอยู่จริงในสังคม และมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อทัศนคติของผู้คน

7. อุดมการณ์พุทธศาสนา

อุดมการณ์พุทธศาสนา เป็นอุดมการณ์ที่นำเสนอความเป็นพุทธศาสนาออกมาสู่ผู้ชม ทั้งเรื่องของความเชื่อ และคำสอนของพุทธศาสนา ได้แก่ บุญและบาป เนื่อคู่เจ้ากรรมนายเวร ชาตภพ กฎแห่งกรรม การให้อภัย และการนั่งสมาธิ โดยเน้นที่เรื่องกฎแห่งกรรมและการให้อภัย เพื่อให้เห็นผู้ชมเกรงกลัวต่อผลของการกระทำที่จะส่งผลต่อชะตาชีวิตในภพชาติต่อไป พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นหลักที่ควรยึดถือในการดำเนินชีวิต เป็นที่พึ่งในยามเผชิญปัญหา ทั้งปัญหาในการดำเนินชีวิตของตัวละครและปัญหาที่เกิดเนื่องจากสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างไสยศาสตร์ ดังเช่นในเรื่อง “บ่วง” ที่แสดงให้เห็นว่าการให้อภัยสามารถช่วยแก้ปัญหาวิตถุของรัมภา และเอาชนะวิญญาณร้ายอย่างแพงได้ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของรัมภาที่ว่า

*“แม้ในเวลาที่ยากเย็นที่สุด คนที่ฉันรักกำลังจะตายอีกครั้ง ฉันก็จะทำเหมือนเดิม
ฉันขอแม่เมตตาให้คุณยายแพง คนที่ทำลายชีวิตฉัน ฉันจะแม่เมตตาให้คุณ ขอให้
เวรกรรมที่มีต่อกันสิ้นสุดกันแต่ในชาตินี้เถิด”*

(บัวง, 2555: 52)

นอกจากนี้คำสอนของพุทธศาสนาแล้ว ละครโทรทัศน์แนวผียังได้นำเสนอให้เห็นว่า พุทธศาสนามีทั้งสิ่งที่สามารถอธิบายด้วยหลักเหตุผลหรือวิทยาศาสตร์ และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเหนือธรรมชาติ ที่เป็นลักษณะของความเหนือธรรมชาติในรูปแบบของอภิญญาปาฏิหาริย์ ซึ่งมีละครโทรทัศน์แนวผียหลายเรื่องที่น่าเสนอให้เห็นว่าการนั่งสมาธิเป็นการฝึกจิตที่ช่วยเพิ่มพลังพิเศษให้สามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณต่อสู่กับวิญญาณร้าย ระลึกชาติได้ หรือถอดจิตไปในที่ต่างๆ ดังเช่น แทนไทในเรื่อง “สาปภูษา” แทนไทเป็นคนเข้ามาช่วยตัวละครฝ่ายดีที่ถูกเจ้าสีเกตทำร้าย เพราะ แทนไทสามารถสัมผัสได้ถึงพลังของเจ้าสีเกต อีกทั้งยังสามารถหยั่งรู้อนาคตได้ มีสัมผัสพิเศษหรือที่เรียกว่าสัมผัสที่หก โดยแทนไทได้เล่าให้พชรกับไหมพิมฟังว่า ที่ตนมีสัมผัสเหล่านี้เป็นเพราะตนนั่งสมาธิมาตั้งแต่เด็ก ดังจะเห็นได้จากคำพูดต่อไปนี้

*“ผมฝึกนั่งสมาธิมาตั้งแต่เด็กนะครับ จิตผมก็เลยสงบรับรู้หรือเห็นเหตุการณ์
ล่วงหน้าบางอย่างได้ วันที่กรอบรูปตกใส่คุณหลังจากโทรติดต่อกันไม่ได้ผมก็นั่งสมาธิ
เห็นเงาดำรอบตัวคุณเต็มไปหมด”*

(สาปภูษา, 2552: 28)

ทั้งนี้ละครโทรทัศน์แนวผียังได้นำเสนออำนาจของอำนาจพุทธคุณที่มีในตัวพระสงฆ์ พระพุทธรูป สร้อยพระ แหวนพระ รวมไปถึงวัตถุมงคลต่างๆ ลักษณะดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนามีพลังพิเศษสามารถเอาชนะพลังชั่วร้ายทำให้ผู้ชมเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติคำสอนของพุทธศาสนาในที่สุด

8. อุดมการณ์ทางวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องเหตุผลและการพิสูจน์เป็นหลัก เป็นความรู้ที่ได้จากการสังเกต อาจเป็นการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ มีกระบวนการหรือหลักการที่เป็นระเบียบแบบแผน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) สำหรับอุดมการณ์ทางวิทยาศาสตร์ เป็นอุดมการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นวิทยาศาสตร์ตามหลักเจตคติ

ทางวิทยาศาสตร์ (สุวัฒน์ นิยมคำ, 2531) ผ่านตัวละครต่างๆ ที่เชื่อในเรื่องที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล และมีความความมุ่งมั่นที่จะค้นคว้าและพิสูจน์ธรรมชาติ รวมไปถึงความลึกลับต่างๆ ในธรรมชาติ โดยหม้ออค์นี้ตัวละครเอกจากละครโทรทัศน์เรื่อง “ภูตแม่น้ำโขง” เป็นตัวละครที่มีความเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ที่สูงที่สุด เพราะแม้จะเผชิญเรื่องราวเหนือธรรมชาติด้วยตนเอง แต่หม้ออค์นี้ก็ยังยึดมั่นสืบหาสาเหตุและความจริงตามแนวทางของวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างจากคำพูดต่อไปนี้

“ใช้ครับ ปาฏิหาริย์ แต่ผมว่ามันก็คงไม่ใช่เรื่องแปลกหรอกเพราะตั้งแต่พวกเรา มาที่นี่ก็เจอปาฏิหาริย์ชนิดที่ผมพลิกตำราแทบไม่ทัน นี่ผมก็อยากรู้เหมือนกันว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นอีก สำคัญแต่ว่าต่อไปผมต้องมีสติ อยู่ในสมาธิอันดีอย่างที่ผมหวงพอบอกจะได้ไม่เจออะไรอีก”

(ภูตแม่น้ำโขง, 2551: 31)

อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ในละครโทรทัศน์แนวมืดยังแสดงให้เห็นทัศนคติที่ขัดแย้งกับไสยศาสตร์อย่างชัดเจน คือ ไม่เชื่อว่าผีมีจริง ไม่เชื่อในเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ศาพนในเรื่อง “บ่วง” ที่ไม่เชื่อในเรื่องผีสาหัสหรือสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติใดๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าภรรยาและลูกจะเป็นคนบอกว่าเจอผี แต่ศานก็ยังยึดมั่นในความคิดแบบวิทยาศาสตร์ และคิดว่าสิ่งภรรยาเจออยู่นั้นคือ ฤทธิ์ของยานอนหลับ จะเห็นได้จากคำพูดดังต่อไปนี้

“ไ้ยานอนหลับบ้าง นั่น ทำให้คุณประสาทหลอน รู้ตัวไหม ผีที่ไหนไม่มีทั้งนั้น มีแต่คุณนี่ล่ะที่ทำร้ายลูก รัมภา คุณทำแบบนั้นได้อย่างไร ผนตกอย่างนั้น พาลูกไปยืนกลางถนนได้ยังไง”

(บ่วง, 2555: 30)

แต่อย่างไรก็ตาม วิทยาศาสตร์ในละครโทรทัศน์แนวมืดได้ถูกนำมาใช้เป็นฐานรองรับความเป็นไสยศาสตร์ ด้วยการแสดงให้เห็นว่า ไสยศาสตร์สามารถอยู่ร่วมกับวิทยาศาสตร์ได้ วิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายทุกสิ่งได้โดยเฉพาะเรื่องของไสยศาสตร์ และมีการแสดงให้เห็นว่า ตัวละครที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นจากไสยศาสตร์ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นหม้ออค์ที่ต้องต่อสู้กับภูตแม่น้ำโขง ตลอดทั้งเรื่อง หรือศานที่รู้ว่าปัญหาครอบครัวของตนนั้นแท้จริงแล้วมีวิญญาณเจ้ากรรมนายเวรอย่างแหว่งเป็นคนบงการ ท้ายที่สุดตัวละครเหล่านี้จึงต้องรับการมีอยู่จริงของสิ่งเหนือธรรมชาติ

9. อุดมการณ์เรื่องความรัก

อุดมการณ์เรื่องความรักที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผี เป็นเรื่องความรักที่มีพลังเหนือธรรมชาติ มีการแสดงให้เห็นว่าความรักที่แท้จริงสามารถเอาชนะทุกสิ่งได้ ทั้งโรคร้าย ถิ่นตรายกาลเวลา และกฎเกณฑ์ทางสังคมสังคม ตัวอย่างเช่น ความรักแท้ที่อยู่เหนือกาลเวลาซึ่งเป็นอุดมการณ์ความรักที่ปรากฏอยู่ในละครโทรทัศน์แนวผีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภพชาติหลายเรื่อง โดยมีการแสดงให้เห็นว่าความรักสามารถอยู่ข้ามภพข้ามชาติเพื่อตามมารักกันในชาติต่อมา ดังคำสาบานในอดีตระหว่างขุนพิชิตพลกับมณีในเรื่อง “ปู่โสมเฝ้าทรัพย์” ที่ว่า

“ดอกบัวทั้งทุ่งก็ศักดิ์สิทธิ์ สายน้ำนั้นก็ศักดิ์สิทธิ์และคำสาบานของพี่ก็ศักดิ์สิทธิ์
พี่ขอสาบานว่าจะรักแม่มณีจนวันตาย แม้ไปเกิดอีกก็ภพที่ชาติ ขอให้ได้พบได้รักแม่มณี
อย่างนี้ตลอดไป”

(ปู่โสมเฝ้าทรัพย์, 2550: 24)

ละครโทรทัศน์เรื่อง “ปู่โสมเฝ้าทรัพย์” ได้แสดงให้เห็นว่า ความรักของตัวละครทั้งสองอยู่เหนือกาลเวลาอย่างแท้จริง เพราะเมื่อขุนพิชิตพลและมณีกลับชาติมาเกิดทั้งคู่ต่างมีความรักให้กันอีกครั้งตามที่เคยให้คำสาบานกันในอดีตชาติ

นอกจากความรักจะมีพลังพิเศษเหนือธรรมชาติสามารถเอาชนะสิ่งต่างๆ ได้แล้ว ความรักยังเป็น ปมปัญหาเหนือธรรมชาติที่นำไปสู่ความรักความแค้นข้ามชาติภพ โดยละครโทรทัศน์แนวผีได้แสดงให้เห็นว่าความรักที่ไม่ถูกต้องมักมีจุดจบที่เลวร้าย กลายเป็นโศกนาฏกรรม เป็นปมปัญหาของเรื่อง เป็นสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ไสยศาสตร์มนต์ดำ และยังเป็นการส่งต่อเวรกรรมมายังชาติภพใหม่ ดังเช่น เจ้านางมณีรินและเจ้าศิริวงศ์ในเรื่อง “รอยไหม” ที่มีความรักให้กันทั้งที่เจ้านางมณีรินเป็นคู่หมั้นของเจ้าศิริวัฒนาพี่ชายของเจ้าศิริวงศ์ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วเจ้านางมณีรินและเจ้าศิริวงศ์ก็ไม่ได้ครองรักกัน และถูกหม่อมบัวเงินทำร้ายจนเสียชีวิต ทั้งนี้ยังมีละครโทรทัศน์แนวผีอีกหลายเรื่องที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ปี่แก้วนางหงส์ สาปภูษา ภูตแม่น้ำโขง เป็นต้น กล่าวได้ว่า ความรักที่ไม่ถูกต้องกลายเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดความรักความแค้นข้ามชาติขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ประเภทต่างๆ ในละครโทรทัศน์แนวผี

การพิจารณาอุดมการณ์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผีตามตัวอย่างการวิเคราะห์ อุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทยของกาญจนา แก้วเทพ (2539: 214) พบว่า ละครโทรทัศน์แนวผีได้นำเสนออุดมการณ์ตรงตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง และอุดมการณ์แห่งไสยศาสตร์ นอกจากนี้ยังพบอุดมการณ์อื่นๆ อีก 3 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์แห่งพุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก

ผู้วิจัยได้นำอุดมการณ์ดังกล่าวมาวิเคราะห์ตามแนวคิดของ หลุยส์ อัลธุแซร์ (1970 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2551) ที่มีการจำแนกอุดมการณ์เป็น 3 ประเภท คือ อุดมการณ์หลัก เป็นอุดมการณ์ที่ชนชั้นปกครองผลิตขึ้นเพื่อครอบงำคนในสังคมให้เชื่อและยอมรับจนกลายเป็นอุดมการณ์หลัก อุดมการณ์สายรอง เป็นอุดมการณ์ที่ยอมรับอุดมการณ์หลักในระดับหนึ่ง แต่ต้องมีเงื่อนไขมารองรับถึงจะเกิดการยอมรับ อุดมการณ์ตรงกันข้ามหรือต่อต้าน เมื่อนำแนวคิดนี้มาจำแนกประเภทของอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผี สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้ อุดมการณ์ความรักที่เป็นแกนหลักที่นำไปสู่การนำเสนออุดมการณ์อื่นๆ ส่วนประเภทที่สอง อุดมการณ์สายรองในละครโทรทัศน์แนวผี คือ อุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์พุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องรัก ส่วนประเภทที่สาม อุดมการณ์ตรงกันข้ามหรือต่อต้าน ซึ่งในที่นี้คืออุดมการณ์ทางไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นไสยศาสตร์ในทางชั่วร้ายหรือไสยศาสตร์ดำที่ต่อต้านอุดมการณ์พุทธศาสนา ในขณะที่ไสยศาสตร์ในทางที่ดีหรือไสยศาสตร์ขาวกลับเป็นอุดมการณ์ที่ส่งเสริมและตอกย้ำความสำคัญของอุดมการณ์พุทธศาสนา

การนำเสนออุดมการณ์ทั้ง 9 ประเภทในละครโทรทัศน์แนวผีล้วนเชื่อมโยงกันและสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและขัดแย้งกัน สำหรับอุดมการณ์ที่มีความสัมพันธ์แบบส่งเสริมกัน ได้แก่ อุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์เรื่องความรัก และอุดมการณ์พุทธศาสนา การนำเสนออุดมการณ์

ต่างๆ ในลักษณะการส่งเสริมเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้อุดมการณ์เหล่านี้ยังคงอยู่ในละครโทรทัศน์แนวผี โดยเฉพาะเรื่องโครงสร้างทางชนชั้นที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในสังคม เพราะแม้ว่าอุดมการณ์ศักดินาจะเลื่อนหายไปตามยุคสมัย แต่ละครโทรทัศน์แนวผีได้แสดงให้เห็นว่า การแบ่งชนชั้นตามแบบศักดินายังคงอยู่ โดยเปลี่ยนมาเป็นการแบ่งชนชั้นด้วยสถานะทางการเงินแทนชาติกำเนิด อันเป็นลักษณะสำคัญของอุดมการณ์ทุนนิยม ซึ่งความแตกต่างทางชนชั้นได้ทำให้คนมีอำนาจไม่เท่ากัน จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่ด้อยกว่า ทั้งนี้ความแตกต่างทางชนชั้นยังส่งผลถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ที่มีการแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่าผู้ชายเสมอ และความไม่เท่าเทียมเหล่านี้ยังเป็นชนวนสำคัญที่ก่อให้เกิดความรักความแค้นข้ามภพชาติขึ้น

นอกจากโครงสร้างทางชนชั้นที่เข้าไปมีบทบาทต่ออุดมการณ์อื่นๆ แล้ว ละครโทรทัศน์แนวผียังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ชาตินิยมและอุดมการณ์เรื่องความรัก แม้ว่าละครโทรทัศน์ประเภทนี้จะนำเสนอว่าความรักมีพลังสามารถเอาชนะชาติภพ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมได้ แต่อย่างไรก็ตาม ชาติต้องสำคัญที่สุด ความรักชาติย่อมอยู่เหนือความรักทั้งปวง

สำหรับความสัมพันธ์ของอุดมการณ์ในลักษณะที่ขัดแย้งกัน ได้แก่ อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ อุดมการณ์ไสยศาสตร์ และอุดมการณ์พุทธศาสนา โดยอุดมการณ์วิทยาศาสตร์จะเป็นอุดมการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ไสยศาสตร์มากที่สุด แต่มักเป็นไปในลักษณะคู่ตรงกันข้ามหรือมีความขัดแย้งกัน โดยเป็นการนำความขัดแย้งมาส่งเสริมความเป็นไสยศาสตร์ให้มีตัวตนขึ้นมา เพราะเมื่อวิทยาศาสตร์พิสูจน์ไสยศาสตร์ไม่ได้ และตัวละครที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ได้ประสบกับผลร้ายจากไสยศาสตร์ด้วยตนเอง ในท้ายที่สุดตัวละครที่เป็นนักวิทยาศาสตร์จึงต้องยอมรับความมีอยู่จริงของไสยศาสตร์ที่เป็นปมปัญหาของเรื่อง

ส่วนความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์พุทธศาสนากับอุดมการณ์ไสยศาสตร์ ที่เป็นไสยศาสตร์ในทางชั่วร้าย (Black Magic) ละครโทรทัศน์ได้แสดงให้เห็นว่าทั้งสองอุดมการณ์มีความขัดแย้ง แต่พลังอำนาจของไสยศาสตร์ตกเป็นรองพลังอำนาจพุทธศาสนา การพ่ายแพ้ของไสยศาสตร์ที่ชั่วร้ายเป็นเสมือน การสนับสนุนให้เห็นว่าพุทธศาสนาคือ ความเชื่อที่สำคัญที่สุด ดังนั้นไสยศาสตร์ในทางด้านดีจึงได้รับการผลิตซ้ำในดับบท (Reproduction) เพื่อช่วยส่งเสริมและสืบทอดอุดมการณ์พุทธศาสนา

ในสังคมไทยด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติและผีสาง เทวดาเป็นสิ่งที่หยั่งรากลึกในสังคมไทย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังคงได้รับการนำเสนอในสื่อต่างๆ ซึ่งมีทั้งบทละครโทรทัศน์และสื่อภาพยนตร์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ จำรัส หลุยยะพงศ์ (2556) ผู้ศึกษาเรื่องภาพยนตร์กับการประกอบสร้างทางสังคมที่แสดงให้เห็นบทบาทของสื่อในการนำเสนอความคิดความเชื่อในสังคม โดยชี้ให้เห็นว่า ภาพยนตร์ซึ่งเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นความคิดความเชื่อหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อเรื่องผีซึ่งถือเป็นการประกอบสร้างทางสังคม ผลการศึกษาบทละครโทรทัศน์ครั้งนี้ก็ได้แสดงให้เห็นการนำเสนอความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติที่ได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยมาตั้งแต่ในอดีต ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องผีที่อยู่ในบทละครโทรทัศน์ก็เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการประกอบสร้างทางสังคมด้วยเช่นเดียวกัน

บทสรุป

ผลการศึกษาอุดมการณ์ในบทละครโทรทัศน์แนวผีของไทยจำนวน 9 เรื่องคือ ปีกแวนางหงส์ สาปภูเขา วายุภักคมนตรี รอยไหม บ่วง ปูโสมเผ่าทรัพย์ ภูตแม่น้ำโขง มีอนาง และปางเสนหา โดยใช้แนวคิดอุดมการณ์ของหลุยส์ อัลธุสแซร์ประกอบกับการจำแนกประเภทของอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ของกาญจนา แก้วเทพ สรุปได้ว่า อุดมการณ์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผีมีทั้ง 9 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์แห่งไสยศาสตร์ อุดมการณ์แห่งพุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก เมื่อนำการศึกษาอุดมการณ์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์แนวผีของไทยมาเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของกาญจนา แก้วเทพ พบว่า มีอุดมการณ์ที่สอดคล้องกันทั้งหมด 6 ประเภท คือ อุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง และอุดมการณ์ทางไสยศาสตร์ นอกจากนี้ยังพบอุดมการณ์อื่นๆ เพิ่มเติมอีก 3 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์แห่งพุทธศาสนา อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าละครโทรทัศน์แนวผีได้พยายามแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทย ลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละอุดมการณ์มีความเชื่อมโยงกันทั้งในแบบที่ขัดแย้งและส่งเสริมกัน โดยมีอุดมการณ์เรื่องความรักเป็นอุดมการณ์หลักของเรื่อง และใช้อุดมการณ์พุทธศาสนาเข้ามากำหนดคุณค่าเรื่องความรัก ด้วยการนำเสนอให้เห็นว่าความรักที่อยู่ในศีลธรรมและความถูกต้องเป็นสิ่งที่ดี และแม้ว่าในละครโทรทัศน์ได้ตอกย้ำความเชื่อที่ว่าไสยศาสตร์มีจริง แต่ในท้ายที่สุดพลังอำนาจของไสยศาสตร์ที่ชั่วร้ายย่อมตกเป็นรองและพ่ายแพ้ให้กับพลังอำนาจพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนา คือ ความเชื่อที่สำคัญที่สุดของคนในสังคม ละครโทรทัศน์แนวผีจึงเป็นสื่อสำคัญในการนำเสนอความเป็นพุทธศาสนาออกมาสู่ผู้ชมอีกทางหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตามอุดมการณ์อื่นๆ ที่อยู่นอกเหนืออุดมการณ์พุทธศาสนา และอุดมการณ์ไสยศาสตร์ คืออุดมการณ์ศักดินา อุดมการณ์ทุนนิยม อุดมการณ์เรื่องคุณค่าของแต่ละเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อุดมการณ์ชาตินิยม อุดมการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง อุดมการณ์วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เรื่องความรัก เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ตัวบททางวรรณกรรมเป็นตัวบททางวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยการให้ความหมาย และคุณค่าในเรื่องต่างๆ การนำเสนออุดมการณ์ที่หลากหลายยังคงอยู่ในสังคมไทย และอุดมการณ์เหล่านี้ยังคงอยู่ต่อไปตราบเท่าที่มีการผลิตซ้ำความหมายเหล่านั้นผ่านตัวบทและผ่านปฏิบัติการอื่นๆ ในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองและสื่อการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). **สื่อสองวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2556). **ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม: ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลยา วิวิตเสวี. (2554). **ชาตินิยมในโลกไร้พรมแดน**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ขจร บุณนาค. (2554). ความขัดแย้ง VS ความรุนแรง. **วารสารนักวิชาการ**, 31(3), 136-144.
- ชาญชัย จงกมานนท์. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. **บุโสมเผ่าทรัพย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดมศึกษา.

- ชาญชัย จงกมานนท์. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. รอยไหม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดมศึกษา.
- ชาญชัย จงกมานนท์. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. วายุภักคมนตรี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
อุดมศึกษา.
- ชาญชัย จงกมานนท์. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. สถาปนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดมศึกษา.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2545). บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงกับการเมือง
ในประวัติศาสตร์สังคมไทย. ศิลปวัฒนธรรม, 23(7), 62-70.
- เดอะเกรย์โอโมนั้น. (2555). บ่วง 2 ตอนที่ 2 Epi2 12 เมษายน 2555 (Full
Episode). ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2557, จาก [http://www.youtube.com/
watch?v=ipQ1GfcG73g](http://www.youtube.com/watch?v=ipQ1GfcG73g)
- เดอะเกรย์โอโมนั้น. (2555). บ่วง 10 ตอนที่ 10 Epi10 10 พฤษภาคม 2555
(Full Episode). ค้นเมื่อ 16 มกราคม 2557, จาก [http://www.youtube.
com/watch?v=wr4dilTMb7o](http://www.youtube.com/watch?v=wr4dilTMb7o)
- นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2550). การแสวงหากำไรของธุรกิจกับระบบทุนนิยม
อุปถัมภ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มธุรกิจตระกูลชินวัตร. กรุงเทพฯ:
สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พงศธร พิพิธพร. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. ปางเสนาหา. กรุงเทพฯ: แอนนิเมทปริ้นท์
แอนด์ดีไซน์.
- พงศธร พิพิธพร. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. ปีก้าวนางหงส์. กรุงเทพฯ: แอนนิเมท
ปริ้นท์แอนด์ดีไซน์.
- พงศธร พิพิธพร. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. ภูตแม่น้ำโขง. กรุงเทพฯ: แอนนิเมทปริ้นท์
แอนด์ดีไซน์.
- พงศธร พิพิธพร. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. มือนาง. กรุงเทพฯ: แอนนิเมทปริ้นท์
แอนด์ดีไซน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วนิดา ขำเขียว. (2550). ไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งของคนในสังคมไทยจริงหรือ. วารสาร
มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 29(1), 21-32.
- สมสุข หินวิมาน. (2544). ดูหนังดูละคร แล้วย้อนดู 'ผี'. นิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 5(3), 45-65.
- สุกัญญา สุระโส. (บรรณาธิการ). [ม.ป.ป.]. บ่วง. กรุงเทพฯ: เอ็นเคกรุ๊ปพับลิชชิง.
- Storey, J. (2009). Cultural theory and popular culture: Introduction.
5th ed. Harlow: Longman.

ผู้หญิงในตำนานปราสาทหินพื้นที่อีสานใต้¹

Woman in the Khmer Temple Myth of Northeast, Thailand¹

สินทรัพย์ ยืนยาว²

Sinsup Yuenyaw²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อศึกษา “ผู้หญิง” ในตำนานปราสาทหินพื้นที่อีสานใต้ 4 จังหวัดโดยการรวบรวมข้อมูลลายลักษณ์ (Literary Source) และข้อมูลตำนานภาคสนาม (Oral Source) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับปราสาทหิน พบตำนาน จำนวน 25 เรื่อง 59 ส่วนวน เชื่อมโยงปราสาทหิน 16 แห่ง และวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานใต้ จำนวน 2 เรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการศึกษาพบว่า ตำนานปราสาทหินได้นำเสนอ “ผู้หญิง” ไว้ 4 ชุดความคิด ประกอบด้วย ชุดความคิดเรื่องความเป็นหญิงในสังคม ชุดความคิดเรื่องการเป็นผู้นำ ชุดความคิดว่าด้วยความสามารถในการป้องกันตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่น ชุดความคิดเรื่องความรู้และความฉลาด การศึกษาค้นคว้าสะท้อนภาพผู้หญิงในสังคมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่กำหนดกรอบชีวิตให้กับผู้หญิงอย่างไม่เป็นธรรม นำไปสู่การต่อรองและสร้างความหมายใหม่ของผู้หญิง

คำสำคัญ : ผู้หญิง, ภาพเสนอ, ตำนานปราสาทหิน, อีสานใต้

¹ เนื้อหาบางส่วนของวิทยานิพนธ์เรื่อง ตำนานปราสาทหิน : ความหมายและการสร้างอุดมการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อีสานใต้

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Lecturer in Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

Abstract

The role played and the social contribution made by “women” in the myth surrounding the Khmer temples of Northeastern Thailand is investigated in this research. Data were collected from literary sources and oral interviews with those familiar with the Khmer myth and the society within. It was found that there were 25 topics and 59 versions of the Khmer temple myth. Sixteen topics were directly related to the Khmer temple myth two of which were related to local literary works. Data were analyzed by descriptive analysis. The research findings revealed that the Khmer stone temple myth presented “women” in four concepts: First, the concept of the women in the society, second, the concept of woman in leadership roles, third, the concept of their ability to protect themselves and others, and fourth, the concept of knowledge and wisdom. This study describes the image of women in a patriarchal society which prescribed a socially unfair pattern of life. The unjust treatment resulted in negotiation and creation of a new meaning for women.

Keyword : women image, the Khmer stone temple myth, northeast Thailand

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีอาณาบริเวณกว้างขวาง และประชากรอาศัยอยู่จำนวนมากกว่าภูมิภาคอื่นๆ ภูมิภาคกลุ่มนี้ประกอบด้วยกลุ่มวัฒนธรรมและภาษาพูด เช่น กลุ่มไทยลาว กลุ่มไทยเขมร กลุ่มไทยส่วย/กูย กลุ่มไทยย้อ กลุ่มผู้ไท กลุ่มไทยแสก กลุ่มไทยโคราช เป็นต้น ความหลากหลายดังกล่าวสะท้อนความหลากหลายของกลุ่มชนตามภาษาพูดและกลุ่มวัฒนธรรม

อีสานมีพื้นที่ที่แตกต่างอย่างมากคือ “อีสานใต้” ประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดสุรินทร์ (ธิดา สารยา. 2538) มีความ

แตกต่างจากพื้นที่จังหวัดอื่นในภูมิภาคเดียวกันอยู่สองประการคือ ประการแรกเป็นพื้นที่ที่มีปราสาทหินกระจายตัวอยู่อย่างหนาแน่น และมีปราสาทหินขนาดใหญ่ตั้งอยู่ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทหินพิมาย ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ประการต่อมาสังคมอีสานได้ประกอบด้วยกลุ่มคนที่พูดภาษาไทย-ลาว ไทย-โคราช ไทย-ส่วย/กูย และไทยเขมร (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 6, 2542)

ปราสาทหินมีอิทธิพลต่อคนในพื้นที่อีสานได้เป็นอย่างมาก พิจารณาได้จากคำขวัญประจำจังหวัดทั้ง 4 จังหวัด ที่ได้ผนวกเอาคำว่า “ปราสาท” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจ เป็นคำขวัญประจำจังหวัด สะท้อนและยืนยันถึงความสำคัญของปราสาทหินที่มีอิทธิพลต่อคนและสังคมในพื้นที่อย่างชัดเจน จึงเลือกนำเสนอเป็นที่ชื่นชมและภาคภูมิใจของจังหวัด นอกจากนี้คำขวัญยังยืนยันในความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมด้วย เช่น “รวัยวัฒนธรรม” เป็นต้น

ปราสาทหินเป็นเทวสถานหรือศาสนสถานที่ยืนยันสายอารยธรรมขอมในอีสานได้มีความเชื่อแบบเทวราชา (ธาดา สุทธิธรรม, 2544) และถูกเปลี่ยนเป็นพุทธสถานในยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยคำว่า “ขอม” เป็นเพียงชื่อกลุ่มวัฒนธรรม หากพิจารณาคำว่า “อีสาน” ยังหมายถึง พระคิ่วหรือพระรุทธะ ตามความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากขอม โดยมีร่องรอยไว้เป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจนปรากฏอยู่ในพื้นที่อีสานใต้คือ “ปราสาทหิน” (อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์, 2550)

เมื่อศึกษาการรับรู้ประวัติความเป็นมาจากประชาชนที่อาศัยอยู่รอบปราสาทหิน กลับพบว่า ชุมชนรอบปราสาทหินมีการรับรู้ประวัติความเป็นมาอีกชุดความรู้หนึ่งที่มีความแตกต่างและบางเรื่องสามารถเชื่อมโยงร้อยเรียงเข้ากับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ ข้อมูลดังกล่าวมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อและการรับรู้ของคนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งในทางคติชนวิทยาเรียกว่า “ตำนาน” อันเป็นผลผลิตของจินตนาการที่เกิดจากความคิดและความเชื่อที่ต้องการแสดงออกหรือสื่อสารในรูปของสัญลักษณ์ที่สร้างจากลักษณะความคิดของคนในสังคมนั้นๆ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543)

เนื้อหาส่วนใหญ่ของตำนานปราสาทหินส่วนมากสะท้อนให้เห็นตัวละคร “ผู้หญิง” เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง เช่น นางอรพิม ประกอบกับชื่อปราสาทหินบางแห่งตั้งเป็นชื่อที่แสดงถึงความเป็นหญิง เช่น ปราสาทยายเหงา ปราสาทนางบัวตูม ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นภาพผู้หญิงในมุมมองต่างๆ อย่างไร และปราสาทอาจเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงอำนาจของผู้หญิงในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นพื้นที่ตรงกันข้ามกับพุทธศาสนาหรือพื้นที่สำหรับผู้ชาย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ผู้หญิงในตำนานปราสาทหินพื้นที่อีสานใต้ เพื่อให้เข้าใจความหมายของผู้หญิงที่สะท้อนผ่านตำนานปราสาทหิน

วิธีการศึกษา

การศึกษาวិเคราะห์ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เน้นการศึกษาด้านปราสาทหินที่ปรากฏเป็นข้อมูลลายลักษณ์ (Literary Source) เป็นจุดเริ่มต้น โดยรวบรวมจากทั้งหนังสือ สารานุกรม นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ พร้อมกับลงพื้นที่เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลและการรับรู้ข้อมูลตำนานในชุมชนรอบปราสาทหิน จำนวน 7 แห่ง ประกอบด้วย ปราสาทหินพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทกลุ่มตาเมื่อน ปราสาทศิขรภูมิ ปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ และปราสาทเขาพระวิหาร ข้อมูลของตำนานที่ได้มีจำนวน 59 สำนวน จัดเป็นกลุ่มเรื่องได้จำนวน 25 กลุ่มเรื่อง โดยการพิจารณาเป็นกลุ่มตามลักษณะของโครงเรื่อง และศึกษาควบคู่กับวรรณกรรมท้องถิ่นที่สำคัญจำนวน 2 เรื่อง ประกอบด้วยอินทปัตถา-กุลวงศ์ และท้าวลิ้นทอง

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดทฤษฎีทางคติชนวิทยาเกี่ยวกับการศึกษา “ตำนาน” (Myth) ซึ่งหมายถึง เรื่องเล่าที่แสดงความคิด ความเชื่อที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องพระเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน อำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันมีความเกี่ยวเนื่องไปถึงการอธิบายการกำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ กำเนิดชุมชนและสังคม มีบทบาทเป็นแบบแผนสำหรับแสดงออกในเชิงจารีต พิธีกรรมของสังคม และเรื่องเล่านี้ยังเป็นเรื่องที่คนในสังคมเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีตที่อธิบายประวัติความเป็นมาของสิ่งที่สำคัญต่อชุมชนนั้นๆ (ศิริพร ณ ถลาง, 2539) ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิดดังนี้

แนวคิดที่ 1 การศึกษาด้านานเชิงหน้าที่นิยม (Functionalism) สำคัญของแนวคิดนี้คือ ความเชื่อว่าชนบธรรมเนียมประเพณีหรือลักษณะทางวัฒนธรรมในสังคมล้วนมีความหมายและหน้าที่ที่ทั้งสิ้น และไม่มีวัฒนธรรมใดที่ไม่มีหน้าที่ Malinowski (อ้างใน ยศ สันตสมบัติ, 2540) กล่าวว่า “พฤติกรรมของมนุษย์เป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ และวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยมนุษย์ให้สามารถตอบสนองความต้องการของตน ระบบต่างๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่ในตัวเองในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์” ด้านานปราสาทหินจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีหน้าที่และความหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ฉะนั้นข้อมูลทางคติชนวิทยาที่เป็นด้านานล้วนมีความหมายที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมทั้งสิ้น (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2550) ซึ่งมีหน้าที่สำคัญ 4 ประการคือ อธิบายที่มา ให้การศึกษาในสังคม รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของบุคคลและสังคม และให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

แนวคิดที่ 2 การศึกษาด้านานในเชิงสัญลักษณ์ สำคัญของแนวคิดนี้คือ สัญลักษณ์ที่ถูกใช้ในด้านานล้วนมีความหมาย การศึกษาสัญลักษณ์ต่างๆ ที่กลุ่มชนใช้จะทำให้เข้าใจถึงแนวความคิด อารมณ์ และจิตใจของคนในกลุ่มชนนั้นๆ ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงสภาพหรือลักษณะของสังคมที่เป็นจริง ดังที่ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2513) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างด้านานกับการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในความคิดของมนุษย์ไว้ว่า “นิทานหรือด้านานปรัมปรา มักจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ เช่น การเกิด การตาย ความขัดแย้ง ฯลฯ” ด้านานจึงเป็นเครื่องมือสื่อสารความคิดของคนรุ่นก่อนให้กับคนรุ่นหลังได้รับรู้รับทราบ

จากแนวคิดทั้งสอง ด้านานจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะบอกรายละเอียดของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต รวมไปถึงผู้คนที่ย้ายอยู่ในสังคมนั้นๆ การศึกษาด้านานจึงเป็นเสมือนการศึกษาชุมชนในเรื่องต่างๆ ได้เช่นเดียวกันกับข้อมูลด้านอื่นๆ งานศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาที่ตัวละครหญิงเป็นสำคัญ เพื่อให้มีความเข้าใจความเป็นผู้หญิงในสังคมอีสานใต้ที่แฝงอยู่ในด้านานปราสาทหิน

ผลการศึกษา

การศึกษาค้นพบว่า ด้านานปราสาทหินในพื้นที่อีสานใต้ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับผู้หญิงไว้ 4 ชุดความคิดหลักๆ ดังนี้ ชุดความคิดเรื่องความเป็นหญิงในสังคมไทย

ชุดความคิดเรื่องผู้หญิงกับการเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ ชุดความคิดผู้หญิงกับความ
สามารถในการป้องกันตนเอง และชุดความคิดเรื่องผู้หญิงกับความรู้และความฉลาด
โดยมีสาระสังเขปดังนี้

ภาพที่ 1 ภาพประกอบการแสดงแสงสีเสียง ตำนานท้าวปาจิต-นางอรพิม
ที่ปราสาทเขาพนมรุ้ง

ที่มา : สืบค้นจาก www.google.co.th/search ประชาสัมพันธ์ตำนานท้าวปาจิต
นางอรพิม

1. ชุดความคิดเรื่องความเป็นหญิงในสังคมไทย คำว่าความเป็นหญิง หมายถึง
การกำหนดรูปแบบพฤติกรรม ลักษณะนิสัย การปฏิบัติตนหรือการดำรงชีวิตของ
ผู้หญิงทั้งพฤติกรรมในเชิงบวกที่สังคมต้องการและชี้ให้เห็นพฤติกรรมเชิงลบที่สังคม
ไม่ต้องการ จากการศึกษาพบว่า ตำนานนำเสนอรูปแบบความเป็นหญิงที่สังคม
ต้องการใน 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะของพฤติกรรมที่เป็นแบบ	ชื่อตัวละครที่ปรากฏ	การยอมรับของสังคม
1. ผู้หญิงที่มีความงดงามทั้งทางร่างกายและจิตใจ	นางอรพิม	ยอมรับ
2. ผู้หญิงที่มีความยึดมั่นในหลักจารีตประเพณี	เนียง ดีฮุส ทม	ยอมรับ
3. ผู้หญิงที่มีความรู้ความสามารถ	นางอรพิม นางบัวตุม นางปทุม	ยอมรับ
4. ผู้หญิงที่มีความกล้าคิดกล้าทำ	นางผมหอม นางกนิรี	ยอมรับ
5. ผู้หญิงที่มีอำนาจและใช้อำนาจของตนรังแกผู้อื่น	นางยักษ์	ไม่ยอมรับ

1.1 ผู้หญิงที่มีความงดงามทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตัวละครเด่น นางอรพิม² เป็นภาพแทนผู้หญิงที่งดงาม เป็นผู้มีความดีงามแต่มีความสามารถ มีความฉลาดสามารถเอาตัวรอดได้ สะท้อนความคิดในสังคมที่ผู้หญิงไม่ควรเป็นผู้ถูกระงับ แต่สามารถเป็นผู้นำ ช่วยเหลือผู้อื่น เอาตัวรอดได้ด้วยปัญญา โดยเฉพาะปัญญาของหญิงสาวนา มนุษย์ไม่มีพิษและอวัยวะใดที่ใช้เป็นอาวุธอย่างสัตว์อื่น มนุษย์จึงมีปัญญาเป็นอาวุธสำคัญ ในตำนานกล่าวถึงนางอรพิมว่าเป็นผู้มีรูปร่างงดงาม ชวนหลงใหลสำหรับผู้ที่ได้พบเห็น แม้แต่พระเจ้าพรหมที่ดัดได้ทราบข่าวความสวยของนางถึงชั้นยกทัพออกมานำตัวนางไปเป็นชายา ความงามทางร่างกายของนางอาจกล่าวได้ว่าเป็น “รูปสมบัติ” แต่สิ่งที่เหนือความงามทางร่างกาย ความงดงามทางจิตใจ นางอรพิมเป็นผู้หญิงที่มีความรักและซื่อสัตย์ต่อคนรัก ไม่มีใครที่จะเอาชนะใจนางได้แม้แต่ความตายนางไม่ยอมรับความรักที่ชาวพรหมที่แสดงว่านางเป็นผู้ที่มีความอดทนและซื่อสัตย์ต่อคนรักและตำนานได้กล่าวถึงนางอรพิมประสบกับปัญหาหลายประการแต่นางสามารถผ่านพ้นเหตุการณ์ที่เลวร้ายเหล่านั้นมาได้ ความมีเมตตาปราณีให้ความช่วยเหลือผู้อื่นนับเป็นคุณสมบัติทางจิตใจที่สำคัญ นางอรพิมถือเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมที่ได้สร้างรากฐานในการปฏิบัติตนด้านจิตใจให้กับคนในสังคม

² จากปราสาทหินพิมาย อ.พิมาย จ.นครราชสีมา ปราสาทพนมรุ้ง อ.เฉลิมพระเกียรติ และปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทเขาไพบูลย์ อ.ประโคนชัยจังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 2 ภาพประชาสัมพันธ์การแสดงแสงสีเสียง ตำนานเนียง ด้อท ทม

ที่มา : สืบค้นจาก www.google.co.th/search ประชาสัมพันธ์การแสดงแสงสีเสียง
ตำนานเนียง ด้อท รม

1.2 ผู้หญิงที่มีความยึดมั่นในหลักจารีตประเพณี ตัวละครที่เด่นด้านนี้คือ เนียง ด้อท ทม³ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึง หญิงผู้รักษาจารีต หญิงที่มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้สื่อสารทางความคิด สะท้อนความคิดของสังคมที่สอนให้ผู้หญิงรู้จักการพึ่งพิงตนเอง คิดและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ที่สำคัญควรรักษาจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด คุณสมบัติที่สำคัญของนางประกอบไปด้วย ประการแรกนางมีนมใหญ่ คำว่านมใหญ่ เป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงความเป็นแม่ แม่ที่สมบูรณ์แบบในเรื่องของโภชนาการต่อลูก ประการที่สองนางกษัตริย์ ถือเป็นภาพแทนของชนชั้นสูงที่ควรเป็นแบบอย่างของการดำรงตนตามแบบแผน และประการสุดท้ายนางเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำเป็นเหตุให้ต้องถือปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่าง เนื่องจาก เนียง ด้อท ทม ที่มีความรักต่ออาหาร

³ จากปราสาทภูมิโปน อ.สังขะ จ.สุรินทร์ ปราสาทเขาพระวิหารและปราสาทโดนตวล อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ

องค์กรที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อนาง แต่นางรู้จักยับยั้งชั่งใจ พินิจพิจารณาตามหลักกฎมณเฑียรบาล จารีตประเพณีโดยไม่ขอปฏิบัติขัดกลับบ้านเมือง ตัวละครนี้เป็นแบบอย่างของผู้หญิงในอุดมคติของสังคม จึงถือเป็นภาพแทนแห่งผู้นำทางวัฒนธรรมที่ได้วางรากฐานการใช้ชีวิตของผู้หญิงในด้านการต่อสู้ดิ้นรนด้วยตนเอง การมีความเข้มแข็ง การรักษานวลสงวนตัว การเป็นผู้นำ การอ้างเป็นคนสูงศักดิ์ไม่ใช่สามัญชนและยังมีชีวิตผิดธรรมชาติและสะท้อนขวัญจะช่วยให้เพิ่มความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งจากคติบูชาเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์ (Mother Goddess) เดิมที่ปรากฏอยู่ทั่วโลกตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (ปราณี วงษ์เทศ, 2549)

1.3 ผู้หญิงที่มีความรู้ความสามารถ นางอรพิม นางบัวตูมหรือนางปทุม⁴ ใช้ความรู้ความสามารถในการป้องกันตัวและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งตำนานกลับนำเสนอให้ตัวละครฝ่ายชายได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายหญิง

นางอรพิมนอกจากมีความรู้ความสามารถ การเดินทางในป่า การให้ความช่วยเหลือคุ้มครองท้าวปาจิตผู้เป็นที่รักให้รอดพ้นจากความตาย การเดินทางและใช้ชีวิตในป่าได้อย่างโดดเด่น และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นได้

นางบัวตูมหรือนางปทุม จากเนื้อเรื่องของตำนานสามารถสรุปได้ว่านางบัวตูมและนางปทุมเป็นตัวละครตัวเดียวกัน แต่อาจถูกเรียกเพี้ยนไปในการรับรู้ของคนในพื้นที่ต่างๆ ทำให้มีชื่อแต่ต่างกัน ตำนานได้นำเสนอภาพแทนผู้หญิงสตรีผู้มีความบริสุทธิ์ กำเนิดจากดอกบัว ปราศจากการกำเนิดในครรภ์ของเพศหญิงที่ร่วมสังวาสกับบุรุษ คือ ความบริสุทธิ์นางเกิดจากความบริสุทธิ์โดยแท้จริงการเกิดภายในดอกบัวอันเป็นดอกไม้ที่ห่อหุ้มร่างกายของนางเอาไว้ ดอกบัวมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากดอกไม้อื่นแม้ว่าดอกบัวจะเกิดจากโคลนตมแต่โคลนตมเหล่านั้นไม่สามารถแปดเปื้อนดอกบัวได้ อยู่ในน้ำก็สามารถผ่านภายในดอกบัวได้ ทำให้นางบริสุทธิ์จากการกำเนิดต่อมานางปทุมหรือนางบัวตูมหลังเกิดได้อาศัยอยู่กับพระฤๅษี ซึ่งเป็นนักบุญผู้ปฏิบัติธรรมใคร่ได้อยู่อาศัยใกล้ เฝ้าถวายการรับใช้ผู้มีบุญจึงทำให้มีบุญมากขึ้น พร้อมกันนี้คุ้มครองนางคือท้าวไสวตันกษัตริย์ปกครองเมือง ตามความเชื่อของเทวราชาคือ กษัตริย์เป็นสมมติเทพที่จุติมาเพื่อช่วยโลกมนุษย์ บุญของนางมีมากจึงได้อภิเษกกับเจ้าเมือง และ

⁴ จากปราสาทนางบัวตูม อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ปราสาทนางรำ อ.ประทาย จ.นครราชสีมา

สอดคล้องกับชาติกำเนิดจากดอกบัวของนาง ตัวละครจึงสะท้อนถึงการเป็นผู้บริสุทธิ์ ด้วยการเกิดจากดอกบัวปราศจากการเสพลังวาซของบิดามารดา พร้อมกับเผ่าถวาย การดูแลผู้ทรงศีลอย่างพระฤๅษีและกษัตริย์ผู้มาจากเทพจึงเป็นข้อสนับสนุนให้นางพุมเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการและมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานอกจากนี้ดอกบัวยังเป็นสัญลักษณ์ของสายสัมพันธ์และความผูกพันในพระพุทธศาสนา

1.4 ผู้หญิงที่มีความกล้าคิดกล้าทำ ตัวละครที่สำคัญคือ “นางम्मหอม⁵ นางกินรี⁶” เป็นภาพแทนหญิงที่ผิดจารีต หมายถึงการไม่ยอมรับคนที่เกิดโดยหาพ่อผู้รับผิดชอบไม่ได้ สะท้อนความสำคัญกับชาติกำเนิด ซึ่งเชื่อมโยงกับความเชื่อสำคัญในการสร้างปราสาทหรือการบูชาศิลปะซึ่งเป็นเพศชาย สะท้อนถึงอำนาจของเพศชายต่อการเกิดเพศหญิงจึงเป็นเพศที่สนองความต้องการของเพศชายคอยรองรับการเกิดการต็มน้ำ ในรอยเท้าข้างจึงหมายถึงการต็มน้ำกาม นับเป็นการย้ำเรื่องการกดขี่ทางเพศ นางम्मหอมถูกทำให้ต่ำต้อยด้วยอำนาจทางเพศ “เมื่อโตขึ้นพอจะวิ่งเล่นได้ก็ออกไปวิ่งเล่นกับเพื่อนๆ นางทั้งสองก็ถูกเพื่อนๆ ไม่ยอมให้เล่นด้วยและล้อเลียนว่าเป็นลูกข้างลูกวัว” เป็นการขับออกจากวัฒนธรรมสำหรับผู้ที่ได้กระทำผิด นางम्मหอมจึงเป็นภาพแทนของการต่อรองทางความคิดแบบต่อต้านวัฒนธรรมเดิม ถือเป็นความกล้าหาญทางความคิดและการกระทำ ส่วนนางกินรีเป็นครั้งแรกครั้งคน เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงผู้ที่มีความเป็นอิสระนอกเหนือกรอบของหญิง โดยแม้ยามองเป็นผี หมายถึงการปฏิเสธไม่ยอมรับ สะท้อนความคิดของผู้หญิงแบบเก่า และผู้หญิงแบบใหม่ที่มีความคิดแตกต่างกัน โดยเฉพาะความกล้าคิดกล้าทำแบบสมัยใหม่ที่เน้นหรือต่อรองความเท่าเทียมทางเพศกับกรอบของจารีตเคร่งครัดของหญิงสมัยก่อน กินรีเป็นตัวแทนของชุดความคิดใหม่ของคนสมัยหลังที่พยายามอยู่เหนือความคิดดั้งเดิม

1.5 ผู้หญิงที่มีอำนาจและใช้อำนาจของตนรังแกผู้อื่น ตัวละครที่โดดเด่นคือนางยักษ์⁷ ยักษ์เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงผู้ที่มีจิตใจหยาบช้า มีความสามารถแต่ใช้ความสามารถในทางที่ผิด ชอบใช้กำลังบังคับผู้อื่นคือคุณลักษณะที่สังคมไม่ยอมรับ คำว่ายักษ์ เป็นคำนามใช้เรียกมนุษย์พวกหนึ่ง รูปร่างใหญ่โต มีเขี้ยวอก ใจดำอำมหิต

⁵ จากปราสาทเขาพระวิหารและปราสาทโดนตวล อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ

⁶ จากปราสาทเขาพระวิหาร อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ

⁷ จากปราสาทเขาพระวิหาร อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ

กินมนุษย์ สัตว์ เหาะได้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542, 2546) ในพจนานุกรมศัพท์คติชนอธิบายคำว่า โอเกอ (Ogre) หรือ โอเกรส (Ogress เป็นเพศหญิง) หมายถึง ยักษ์ (Giant) หรืออสูรกาย ที่น่าเกลียดน่ากลัวในนิทาน มักกินเนื้อมนุษย์ แต่ก็โง่เง่าและหลอกลำง่าย ขี้ตกใจและขี้กลัว (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2548) ยักษ์จึงเป็นตัวแทนของสิ่งไม่ดี หากพิจารณาในลักษณะของคู่ตรงข้ามคือ ฝ่ายดีเท่ากับความดี ฝ่ายร้ายเท่ากับความชั่วจะพบว่าแม้ยักษ์มีอิทธิฤทธิ์มากเพียงใด ก็ไม่สามารถเอาชนะตัวละครเอกที่เป็นตัวแทนของความดีได้ สุดท้ายยักษ์ต้องตาย สอดคล้องกับความจริงและความเชื่อของในสังคม “ธรรมะย่อมชนะอธรรม” ยักษ์จึงมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ความแข็งแรงและพลังเหนือกว่ามนุษย์ มีพลังอำนาจชั่วร้าย อปลักษณ์ ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งประกอบหรือปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่ร้ายกาจ และทำลาย เช่น แผ่นดินไหว พายุ ฝนฟ้าคะนอง ลูกเห็บ ภูเขาไฟระเบิด ล้วนแต่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ ยักษ์จึงเป็นผู้ที่มีนิสัยดุร้ายและเป็นอันตรายต่อมนุษย์ โดยเชื่อว่า ยักษ์สิงอยู่ทุกหนทุกแห่งทั้งบนพื้นโลก ในสวรรค์ชั้นต่ำสุด และได้บาดาล (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2548) ยักษ์ยังเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อดั้งเดิมคือเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ยักษ์จึงหมายถึงคนพื้นเมือง ทำนองเดียวกับนาค ผี หรือคนที่เกิดจากรอยเท้าสัตว์ประเภทต่างๆ เป็นกลุ่มชนที่ยังนับถืออำนาจเหนือธรรมชาติและมีวัฒนธรรมในระดับต่ำกว่าวัฒนธรรมพุทธศาสนา (ปรมินทร์ จารูร, 2549)

2. ชุดความคิดเรื่องผู้หญิงกับการเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ ดำเนินปราสาพหิณ นอกจากจะนำเสนอความเป็นหญิงยังสะท้อนบทบาทของหญิงที่สำคัญอีกประการคือ “ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ” ซึ่งนำเสนอไว้ใน 3 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่งคือ ความเป็นผู้นำในการสร้างบ้านแปงเมือง ลักษณะที่สองคือผู้นำด้านการเกษตร และลักษณะที่สามคือการเป็นผู้ปกครอง ตัวละครที่สำคัญคือ อินทปัตถา และเนียง ด้อย ทม อินทปัตถาได้ทำหน้าที่ในการปราบศัตรูนำความสงบสู่บ้านเมือง และเป็นผู้ดำเนินการตั้งเมืองขึ้นให้ประชาชนได้อยู่อาศัย การเป็นผู้นำในการสร้างบ้านแปงเมือง นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในลักษณะของผู้นำทางวัฒนธรรม และได้เป็นผู้ปกครองบ้านเมืองสืบมา อินทปัตถาจึงถือเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมสังคม การเมืองการปกครอง นอกจากนี้ยังเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรม ด้านการเกษตรกรรม คือผู้นำวัฒนธรรมข้าวหอม ลักษณะของความพิเศษของการเกิดที่มีความแปลกกว่ามนุษย์ทั่วไป คือเกิดจาก

ผู้สืบเชื้อสายจากชนชั้นสูงหรือกษัตริย์ ลักษณะดังกล่าวคือองค์ประกอบหนึ่งของผู้นำหรือวีรบุรุษทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ ประมินทร์ จารุวร (2549) ส่วน เนียง ค้อฮ ทม เป็นผู้หญิงที่มีบทบาทของผู้นำในฐานะของผู้ปกครองเมือง สะท้อนถึงบทบาทของการปกครองของผู้หญิงให้มีความเป็นผู้ปกครองเมืองได้ แต่ตำนานก็ได้นำให้เห็นถึงปัญหาอันเกิดจากการที่ผู้ปกครองเป็นผู้หญิงที่นำไปสู่ความล่มสลายของเมือง นางเนียง ค้อฮ ทมผู้ปกครองเมืองภูมิโปนที่มีอำนาจปกครองเมือง จึงถือว่าเป็นลักษณะผู้นำหรือวีรบุรุษทางวัฒนธรรม (ประมินทร์ จารุวร, 2549) หากมองในลักษณะคู่ตรงข้ามทางความคิดจะพบว่า ตำนานที่เล่าสืบต่อกันมายาวนาน นับเป็นตัวแทนของคนในอดีต การเลือกให้ความสำคัญต่อผู้หญิงจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นแนวความคิดของสังคมที่ “ผู้หญิงเป็นใหญ่” เมื่อครั้งอดีต ในงานของปราณี วงษ์เทศ (2549) ได้ชี้ให้เห็นถึงการมีอำนาจในด้านต่างๆ ของผู้หญิง เช่นผู้ให้ชีวิตความอุดมสมบูรณ์ ผู้นำที่มีอำนาจ ที่ปรึกษาชี้ขาด อำนาจในการตัดสินใจ เป็นผู้ติดต่อกับบรรพบุรุษ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ถูกเหมารวมเพียงแค่การกล่าวหาว่า “เป็นเรื่องในตำนานปรัมปราสนุกสนาน” ในสังคมที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และมุมมองของศาสนาใหม่ ศักยภาพของผู้หญิงที่เคยมีถูกค่านิยมใหม่ของโลกตะวันตก ทำให้ผู้หญิงในปัจจุบันต้องกลายเป็นคุณสมบัติและความสามารถเหมือนกับผู้ชาย ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า “ศาสนา” เป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ที่มักจะสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบชายเป็นใหญ่ หรือ “ระบบปิตาธิปไตย” ผู้หญิงจึงเป็นเพศที่ถูกมองว่ามีเหตุผลน้อย พัฒนาการทางความคิดและศีลธรรมก็ไม่สามารถพัฒนาได้เท่ากับผู้ชาย นี่คือจุดหนึ่งที่เกิดจากสภาวะเบียดขับให้กลายเป็นเพศชายขอบของผู้หญิงในโลกของศาสนากระแสหลัก และสภาวะการถูกกีดกันจากอำนาจศีลธรรมทางศาสนา ฉะนั้นระบบคตินอกกรอบหรือนอกรีดศาสนากระแสหลักจึงเป็นพื้นที่อันชอบธรรมของผู้หญิงที่จะแสดงพลังอำนาจออกมาได้อย่างเต็มที่ (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2550) สะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในเรื่องพื้นที่ของผู้หญิงที่อิงอยู่กับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้คือพื้นที่นอกศาสนา ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของเพศภาวะจาก “เพศสามัญ” ไปสู่ความเป็น “เพศศักดิ์สิทธิ์” ของผู้หญิง ถือเป็นการต่อต้าน “แนวคิดกระแสหลัก” ที่มักมองว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่มีศีลธรรม นับถือผีสางวิญญานเป็นที่พึ่ง ซึ่งเป็นการเบียดขับสภาวะทางเพศของผู้หญิงให้หลุดกรอบของอำนาจ

ในทางโลกศาสนาที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรม (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2550) พื้นที่ของผู้หญิง จึงผูกพันอยู่กับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์หรือปราสาทหินมากกว่าผู้ชายแนวความคิดทั้งสอง สะท้อนให้เห็นการประนีประนอมทางความคิด การใช้พุทธศาสนายึดโยงเข้ากับผี พราหมณ์ และคน

3. ชุดความคิดผู้หญิงกับความสามารถในการป้องกันตนเอง ผู้หญิงในตำนาน เป็นผู้ที่มีความสามารถและไม่แพ้ผู้ชายในหลายเรื่อง เช่นการสามารถเอาตัวรอดจากการกระทำของฝ่ายร้ายหรือฝ่ายตัวละครชายได้ การดำรงชีวิตอย่างโดดเดี่ยว การเดินทางอย่างโดดเดี่ยวไม่จำเป็นต้องอาศัยเพศชาย นอกจากนี้พบว่าผู้หญิงในตำนานสามารถให้ความช่วยเหลือผู้อื่นทั้งเพศชายและหญิง คือ การเป็นที่พึ่งพิงให้กับผู้อื่น ตัวละครในตำนานที่สะท้อนความคิดชุดนี้ชัดเจนคือ นางอรพิม นางบัวตุม นางปทุม และ อินทปัตตา เช่น นางอรพิมเป็นตัวละครที่ต้องพบกับเหตุการณ์เลวร้ายในชีวิตอยู่บ่อยครั้ง เริ่มตั้งแต่การออกอุบายลงพระเจ้าพรหมทัดไม่ให้ใช้กำลังทำร้ายตนเองเมื่อครั้งถูกจับตัวไป ครั้งที่สองหลังจากที่นางออกจากปราสาทพระเจ้าพรหมทัดได้นางถูกนายพราน ขว้จับตัวไป นางได้ใช้อุบายลงนายพรานให้หาควายมาให้ตนนั่งพร้อมกับขนนึ่งข้างหลัง เมื่อสบโอกาสนางใช้พระขรรค์แทงนายพรานตาย ครั้งที่สามนางสามารถออกอุบายเอาตัวรอดจากตาเถรชั่วที่หวังอยากได้นางมาเป็นเมีย นางจึงออกอุบายให้เถรขว้ขึ้นต้นมะเดื่อ และให้เลือกหาเอาลูกสุกๆ สวยๆ ซึ่งมักจะมียู่นบนยอดไม้สูงๆ เท่านั้น ครั้งต่อมานางต้องรอนแรมในป่าเพียงผู้เดียวโดยไม่เกรงกลัว นอกจากความสามารถในการเอาตัวรอดแล้วยังพบว่า ความสามารถของนางยังสามารถให้การช่วยเหลือ ท้าวปาจิต ชายคนรักของนางที่เป็นฝ่ายเสียที่แก่ศัตรูทุกครั้ง เช่น ท้าวปาจิตถูกนายพรานฆ่าตาย นางอรพิมก็ได้ใช้ความสามารถของตนรักษาให้รอด ถูกตาเถรหลอกนางเป็นฝ่ายเอาชนะตาเถรและตามหาท้าวปาจิต และมีโอกาสใช้ความสามารถรักษาลูกสาว เศรษฐีที่เสียชีวิตให้ฟื้นคืนชีพได้ ตำนานชี้ให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของผู้หญิง ส่วนกรณีของนางบัวตุมหรือนางปทุมก็เป็นตัวละครที่มีความสามารถในการเอาตัวรอดจากปัญหาและอุปสรรคต่างๆ การนำเสนอความสามารถของผู้หญิงจึงชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการดูแลปกป้องตนเอง ไม่ปล่อยให้ตนเองเป็นภาระของผู้อื่นแม้แต่คนรักหรือผู้ชาย ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงสามารถให้การคุ้มครองช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งผู้หญิงด้วยกันและผู้ชายตามกำลัง

ความสามารถที่ตนมี ไม่ใช่การรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือรอการดูแลคุ้มครองจากฝ่ายชายเพียงเท่านั้น ในเรื่องอินทปัตถา-กุลวงศ์ ได้กล่าวถึงตัวละครเอกหญิงที่ชื่อ “อินทปัตถา” ว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถมากเช่นเดียวกัน อินทปัตถาสามารถที่จะต่อสู้กับข้าศึก โจรผู้ร้ายต่างๆ ได้ และนำพาสังคมให้สงบสุข พร้อมกันนี้ยังมีความสามารถในการเรื่องของการสร้างเมือง การเกษตรกรรม การปกครอง กระทั่งคนในสังคมให้การยอมรับ รวมไปถึงพวกฝ่ายโจรต่างๆ ยอมรับในความสามารถของนางและสวามีภักดีต่อนาง บ้านเมืองจึงเกิดบรรยากาศแห่งความสงบร่มเย็น

4. ชุดความคิดเรื่องผู้หญิงกับความรู้และความฉลาด พฤติกรรมของตัวละครที่มีแสดงออกถึงรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ซึ่งให้เห็นอุดมการณ์ของสังคมในการแสวงหาความรู้ สังคมมองว่าความรู้เป็นสิ่งที่มีความค่า ดังที่ปรากฏในตำนานปรัมปราไทยหลายเรื่อง เช่น การพิสูจน์ความสามารถของลูกเขย หรือการเล่าเรียนวิชาอาคมต่างๆ ของเจ้าชาย แต่ในบทความนี้นำเสนอตรงข้ามคือการมุ่งความสนใจไปที่ฝ่ายหญิงกับมุมมองเรื่องความรู้ดังนี้

4.1 ความรู้ความสามารถด้านเกษตรกรรม วิถีบุรุษทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมข้าวหอม ซึ่งลักษณะของผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านการเกษตร ที่แม้แต่ชนชั้นปกครองต้องให้ความสนใจเรื่องเกษตรกรรมอันเป็นรากฐานที่สำคัญในการผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงชีพ ทำให้มีพลังในการสร้างบ้านแปลงเมืองลักษณะของผู้นำหรือวิถีบุรุษทางวัฒนธรรมที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญปรากฏในตำนานเรื่อง ท้าวปาจิต-นางอรพิม นางอรพิมมีบทบาทในฐานะลูกชานาสามัญชน ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญด้านความรู้เรื่องของเกษตรกรรม นอกจากนี้ อินทปัตถา ในตำนานเรื่อง อินทปัตถา-กุลวงศ์ได้นำเสนอความเป็นผู้นำทางด้านเกษตรกรรม อินทปัตถาเป็นผู้ที่นำเอาข้าวหอมมาปลูกและแจกจ่ายไปยังญาติปีศาจ ซึ่งเป็นการแผ่ขยายออกไป และด้วยการกระทำดังกล่าวได้ส่งผลให้อินทปัตถาได้เปลี่ยนฐานะจากผู้ยากไร้ ขึ้นเป็นผู้นำฉะนั้น ความสำคัญของวิชาเกษตรกรรม ที่คนทุกกลุ่มตระหนักในคุณค่า ไม่แตกต่างจากตำนานข้าวซึ่งแม่โพสพ เห็นว่าข้าวเลี้ยงเลี้ยงมนุษย์ทุกรูปทุกนาม (ศิริพร ณ ถลาง, 2548) การเกษตรกรรมทำนาจึงเป็นรากฐานของสังคมควรเคารพและสำนึกในคุณค่าของข้าวและคนปลูกข้าว

4.2 ความรู้ความสามารถด้านศิลปกรรม ความรู้ความสามารถปรากฏในเนื้อหาเรื่องท้าวปาจิต-นางอรพิม กล่าวถึงการสร้างศาลาโรงทานของนางอรพิม โดยการวาดภาพเล่าเรื่องราวต่างๆ ของนางกับท้าวปาจิต ซึ่งให้เห็นถึงความรู้เรื่องช่างศิลปกรรม จารุวรรณ ธรรมวัตร (2552) กล่าวว่า การวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในเรื่องท้าวปาจิต-นางอรพิม ผู้ใช้ความรู้ชุดนี้ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของ สามัญชนที่มีเพียงท้าวเก่าก้าเท่านั้น แสดงว่าวิชาพวกนี้เป็นวิชาเฉพาะตระกูลหรือเฉพาะทาง อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าชาวจีน คือขงจื้อ เชื่อว่าวิชากลุ่มศิลปกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการกล่อมเกลายู่อำนาจให้มีจิตใจสูงส่ง งดงาม ควรแก่ภาวะผู้นำ แม้ในสภาพจริงของชุมชนท้องถิ่นต่างมีการแลกเปลี่ยนศิลปหัตถกรรม ดนตรี ระหว่างกลุ่มชนทุกระดับ แสดงให้เห็นถึงสุนทรียภาพให้ความสุขให้ประโยชน์ความรู้ด้านดังกล่าวจึงเป็นความรู้ที่สังคมให้ความสำคัญ โดยเฉพาะกับชนชั้นสูง เนื่องจากเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ ควบคู่ไปกับการศึกษาด้านการปกครองที่เน้นความรุนแรง

4.3 ความรู้ความสามารถด้านการรักษาสุขภาพ การดูแลรักษาสุขภาพเป็นความรู้ในสังคมที่เทคโนโลยีทางการแพทย์ไม่เจริญการดูแลรักษาสุขภาพจึงต้องอาศัยการช่วยเหลือตนเอง การให้ความสำคัญต่อความรู้ด้านนี้จึงมีความสำคัญต่อนานเรื่องท้าวปาจิต-นางอรพิม ได้กล่าวถึงนางอรพิมเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพ เช่น การรักษาผู้ที่ถูกงูกัด ซึ่งความรู้บางเรื่องมาจากการสังเกตด้วยประสบการณ์ ดังที่นางอรพิมได้สังเกตเรียนรู้วิธีการรักษาโรคจากงูและฟังพ่อนที่รักษาบาดแผลด้วยเปลือกไม้ จึงประยุกต์ความรู้ดังกล่าวสู่การรักษาคนแสดงให้เห็นถึงความคิดของคนในสังคมที่เห็นว่าสุขภาพดี มีรูปร่างคือสิ่งที่สำคัญต่อมนุษย์ ทุกคนต้องมีอายุรณะ สุขพละ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำต้องมีวรณะ และพลัง เป็นคุณสมบัติพื้นฐาน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2552) สังคมเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์ของพืชต่อสุขภาพในลักษณะที่เรียกว่า “พืชสมุนไพรหรืออาหารสมุนไพร” ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพถือเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์

4.4 ความรู้ความสามารถด้านการปกครองบ้านเมือง ภารกิจการปกครองบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินเจ้าเมืองท้าวพระยาจำบ้านนายบ้านวิชาความรู้ที่จำเป็นมากคือจาริตประเพณีหลักศาสนธรรมศิลปะการต่อสู้และวิชาอาคมนิทานจักรวาลฯ ได้เสนอภาพตัวเองต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อปกป้องตนเอง ปกป้องนางที่ตนรัก

ปกป้องบวรและรักษามืองด้วยทักษะการใช้อาวุธเช่นการใช้ธนู การใช้ศร การใช้ดาบหรือพระขรรค์ชัยและใช้คาถาอาคมในการแปลงร่างการเหาะการถอดหัวใจ และการชุบชีวิตใหม่นอกจากนั้นนิทานเสนอของวิเศษที่มีอำนาจทำลายล้าง เช่น ไม้เท้า ตันชี้ตายปลายชี้เป็นของวิเศษและคาถาอาคมที่ปรากฏในนิทานได้จากผู้ช่วยเหลือ ผู้ที่มีบทบาทมากคือพระอินทร์แสดงให้เห็นว่าตัวเองต้องใช้ความรู้หลายด้าน ทั้งความรู้ของตนเองและคนอื่นโดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือความสามารถมีทำให้มีคนดี คนเก่งมาเป็นบวรและผู้ช่วยเหลือตัวเองที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้แก่ท้าวศัลป์ชัยท้าว โสวัตร ในวิถีของผู้นำการใช้ศาสตร์หรือความรู้ในการต่อสู้กับศิลปะในการเข้าใจ คนอื่นศิลปะการใช้คน ศิลปะการรักษาหัวใจเครื่องญาติและบวรและการตั้งมั่นใน หลักธรรมคำสอนทางศาสนาแม้จะใช้อำนาจใช้อาวุธ จะต้องใช้อย่างมีข้อจำกัดตาม หลักจารีตไม่ใช่ตามความพอใจของผู้ปกครองบรรทัดฐานที่สำคัญคือศีลธรรมคือ อำนาจคุณธรรมสร้างอำนาจมิใช่ความรู้คืออำนาจและอำนาจคือคุณธรรมสะท้อนให้ เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการมีศิลปะในการป้องกันตัว และกฎเกณฑ์ในการที่จะใช้ หรือไม่ใช้อาวุธ ซึ่งสังคมได้วางแผนเรื่องของการป้องกันตัว ควบคุมไปกับการสร้าง บรรทัดฐานที่ถูกต้อง ขอบธรรมในการใช้อาวุธด้วย โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนา เข้าช่วยในการกำหนดกฎเกณฑ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

ตำนานปราสาทหินในพื้นที่อีสานใต้เสนอ “ผู้หญิง” ไว้ 4 ชุดความคิด ชุดความคิดเรื่องความเป็นหญิงในสังคม ชุดความคิดเรื่องการเป็นผู้นำ ชุดความคิดเรื่อง ความสามารถในการป้องกันตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ชุดความคิดเรื่องความรู้และ ความฉลาด การศึกษาครั้งนี้ สะท้อนภาพผู้หญิงในสังคมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่กำหนดกรอบชีวิตให้กับผู้หญิงอย่างไม่เป็นธรรม นำไปสู่การต่อรองและสร้าง ความหมายใหม่ของผู้หญิงผู้หญิงจึงถูกนำเสนอเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับปราสาท หินในลักษณะที่เป็นคู่ขนานกับพื้นที่ของชายที่โดยยึดโยงกระพระพุทธรศาสนา พื้นที่ ของความเป็นพุทธคือพื้นที่สำหรับผู้ชาย ในขณะที่พื้นที่ผู้หญิงคือพื้นที่แห่งความ ศักดิ์สิทธิ์ หรือปราสาทหิน การศึกษาปราสาทหินด้านคติชนวิทยามีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับจำนวนปราสาทหินในประเทศไทยมีอยู่เป็นจำนวนมากจึงควรได้รับ

การศึกษาเพิ่มมากขึ้น เพราะการศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ 4 จังหวัด การศึกษาครั้งต่อไปจึงต้องขยายให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มีปราสาทหิน และศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และพื้นที่ เนื่องจากจะเห็นความแตกต่างด้าน ภาษาและวัฒนธรรมชัดเจนมากกว่าพื้นที่ในการศึกษารั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2552). **มนต์คนในนิทานอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชลธิชา สัตยารัตนา. (2513). **การนำวรรณคดีวิจารณ์แบบใหม่แบบตะวันตกมาใช้
กับวรรณคดีไทย**. อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2544). **ผังเมืองในประเทศไทย : ผังชุมชนและการใช้ที่ดินสาย
อารยธรรมเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. ขอนแก่น : พิมพ์พัฒนา.
- ธิดา สารยา. (2538). **เมืองประวัติศาสตร์ (เมืองพิมาย เขาพระวิหาร เมืองอุบล
เมืองศรีสะเกษ)**. กรุงเทพฯ ฯ : เมืองโบราณ.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2550). **กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ ฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2549). **เพศภาวะในสุวรรณภูมิ**. กรุงเทพฯ ฯ : ภาควิชามนุษยวิทยา
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรมินทร์ จารุวรรณ. (2549). **ความขัดแย้งกับการประนีประนอมในตำนานปรัมปรา
ไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ ฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**.
กรุงเทพฯ ฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ธนาคารไทยพาณิชย์ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรม
ไทย ภาคอีสาน เล่ม 6**. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคาร
ไทยพาณิชย์.

- ศิริพร ณ ถลาง. (2539). การวิเคราะห์ตำนานการสร้างโลกของคนไทย. นนทบุรี : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2548). ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. (2548). นิทานพื้นบ้านเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
- อภิวันท์ อุดลยพิเชษฐ์. (2550). 7 ปราสาทหิน แห่งอีสานใต้. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). ตำนานและลักษณะความคิดทางประวัติศาสตร์ในล้านนาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 และ 21. ใน ความคิดทางประวัติศาสตร์และศาสตร์ของวิจิตร : รวมบทความทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- www.google.co.th/search ประชาสัมพันธ์ตำนานท้าวปากิต นางอรพิม. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 25 พ.ย. 2557.
- www.google.co.th/search ประชาสัมพันธ์การแสดงแสงสีเสียง ตำนานเนียง ดี้อ รม. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 25 พ.ย. 2557.

การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม เด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

A Study of the Problems of and Guidelines for Promoting Young Children's Morality at Child Development Centers of Local Administrative Organizations, Kham Muang District, Kalasin Province

สำรวย เรืองศรีมัน¹, ผศ.ดร.ชัยยนต์ เปาพาน², ดร.อมร มะลาศรี³
Samruai Rueangsiman¹, Asst. Prof. Dr. Chaiyon Paophan²,
Dr. Amorn Malasri³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และหัวหน้าส่วนการศึกษา จำนวน 106 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการส่งเสริม

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

³ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

¹ Master of Education Program in Educational Admini Stration, Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

^{2,3} Lecturer in Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

คุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย สรุปได้ดังนี้ 1) ควรมีการบูรณาการการเรียนการสอน จัดให้มีบรรยากาศของคุณธรรมที่เด็กสามารถเรียนรู้และถือเป็นแบบอย่างได้ด้วยตนเอง 2) ควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับเด็ก 3) ควรจัดอบรมอย่างต่อเนื่องและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม และ 4) ควรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัยแก่ผู้ปกครอง

คำสำคัญ: สภาพปัญหา, แนวทางการส่งเสริม, คุณธรรม, ปฐมวัย

Abstract

This research aimed to study the problems of and guidelines for promoting morality suitable for young children at child development centers affiliated with local administrative organizations in Kham Muang district, Kalasin province. There were 106 samples, including the mayors of sub-district municipalities, the chief executives of sub-district administrative organizations, academics, the chairs of child development centers, teachers, and the chairs of educational divisions. The instruments were a rating-scale questionnaire and a focus group discussion. Statistics used in data analysis were percentage, mean, and standard deviation. The qualitative data were analyzed with a content analysis and were presented descriptively. The results of this research revealed that (1) the problems of promoting the morality of young children at child development centers affiliated with local administrative organizations, Kham Muang district, Kalasin province were at a serious level. When considering each section, it was found that the family section had a serious problem, while the workshop section, the extracurricular activity section and the instruction section had a moderate problem; (2) regarding guidelines for promoting morality suitable for young children at child development centers affiliated with

local administrative organizations, Kham Muang district, Kalasin province, it was recommended that 1) in the instruction section, integrate the instruction and create a learning environment with an atmosphere promoting the morality that the young children can learn and maintain as a good model, 2) organize the activity in accordance with the principles for promoting children's morality, 3) provide the children with workshops on a continual basis, and let the communities participate in, and 4) educate the guardians about principles and theories of child development at each age.

Keywords: problems, guidelines for promoting young children's morality

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาศักยภาพของตนและความสามารถด้านต่างๆ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคนนั่นเอง และในการพัฒนาคนนี้หากมุ่งเน้นให้ความรู้อย่างเดียวหาเพียงพอไม่ เพราะหากคนมีความรู้แต่ขาดคุณธรรม จริยธรรมแล้วสังคมนั้นก็ขาดความสงบสุข ทั้งนี้เพราะการมีเพียงความรู้ในวิชาการต่างๆ ก็ไม่สามารถที่จะช่วยให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ได้ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีคุณธรรมเพื่อลดปัญหาทางสังคม (โกสุม ผือโย. 2548 : 1)

โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแหล่งคุณธรรมนำความรู้สร้างสรรค์ให้ครูได้รู้และเข้าใจในการสร้างวินัย จิตอาสา และความสามัคคีเพื่อจะได้ถ่ายทอดไปสู่ นักเรียนได้อย่างจริงจัง มีการปฏิบัติกันจริง ๆ ตั้งแต่ชั้นปฐมวัยซึ่งเปรียบเสมือนผ้าขาวที่พร้อมจะรับสีต่างๆ เข้าไปได้โดยง่าย ทั้งนี้สามารถที่จะเลือกกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน โดยเพิ่มพูนทักษะสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น สามารถดำเนินการได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน โดยความร่วมมือกันระหว่างครูผู้ปกครองและบุคลากร

ทางการศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการและกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้เล็งเห็นความสำคัญและมีความตระหนักในเรื่องนี้ จึงมีนโยบายจัดการศึกษาที่เน้นให้ทุกคนเก่ง คนมีความสามารถ และคนมีคุณธรรม โดยให้ความสำคัญกับด้านคุณธรรมเป็นพิเศษ และจากข้อมูลทางการแพทย์และข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์มีการสนับสนุนข้อมูลกัน พบว่าเด็กในช่วงอายุ 2-6 ปี จะใช้สมองซีกขวา ถึงร้อยละ 80-90 ซึ่งเป็นสมองที่ทำงานเด่นในวัยเด็กจะทำให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นสูง นับว่าเป็นผลดีเพราะจินตนาการของเด็กไม่ถูกจำกัด มีการเรียนและรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว เป็นนาที่ทองที่จะจัดกิจกรรมเสริมสร้างให้เด็กๆ เกิดคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับเด็กอนุบาลและปฐมวัย อันได้แก่ความมีวินัยความสุภาพอ่อนน้อม ความมีจิตอาสา ซื่อสัตย์ และสามัคคี (แสงนภา ภัคศิริวงศ์, 2548 : 3)

นอกจากนี้ พบว่าการจัดการศึกษาขาดมิติทางด้านคุณธรรมอยู่มากเพราะสถานศึกษามุ่งเน้นจะทำให้ผลผลิตเป็นคนเก่ง แต่หากคนเก่งเหล่านั้นขาดคุณธรรมก็จะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว ดังนั้นการเรียนการสอนที่เน้นให้เด็กเป็นคนเก่งโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมก็จะเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมดังที่เราเห็นอยู่เช่นทุกวันนี้ ในทางตรงกันข้าม หากสถานศึกษาคำนึงถึงเรื่องนี้และให้ความสำคัญจะต้องช่วยให้นักเรียนเป็นคนดี เหนือสิ่งอื่นใดจะทำให้สังคม เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข สังคมน่าอยู่ การศึกษาจึงไม่ใช่การจัดการเรียนการสอนเพื่อทำมาหากินเลี้ยงชีพเท่านั้น ควรสอนให้สามารถมีชีวิตที่สมบูรณ์ และคนดีเท่านั้นที่คิดจะช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือสังคม ประเทศชาติ รวมไปถึงช่วยเหลือโลกนี้ให้เต็มไปด้วยความสุขมากขึ้นอีกประการหนึ่ง (กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2555 : 18)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาพสนธิ์ จัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักสูตรที่จัดประสบการณ์ การเรียนรู้สำหรับเด็กอายุตั้งแต่ 2-6 ปี กำหนดหลักสูตรขึ้นเพื่อให้ผู้จัดการศึกษาระดับนี้ ใช้เป็นแนวทางให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศในด้านการจัดการศึกษาให้เหมาะกับวัยและพัฒนาการของเด็ก ที่สอดคล้องกับธรรมชาติและถูกต้องตามหลักวิชาการ กฎหมาย และสอดคล้องกับนโยบาย รวมทั้งเหมาะสมกับสภาพปัญหา ความต้องการของสถานศึกษาชุมชน และท้องถิ่น โดยพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเทคโนโลยี

ที่ทันสมัย ในปัจจุบันเน้นฝึกความรู้คู่คุณธรรม มีแนวทางการจัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการให้สอดคล้องตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการและเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยมีเด็กก่อนวัยเรียนเป็นศูนย์กลางให้มีการพัฒนาของกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และทำงานประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่างๆ เพื่อพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้มีมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์ สร้างบรรยากาศให้มีความอบอุ่นคล้ายบ้าน (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง, 2556 : 5)

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลการวิจัยให้เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้เด็กให้เป็นคนดี เก่ง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหา

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม เด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนสอน ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการอบรม และด้านครอบครัว มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมของเด็กปฐมวัย ของนักวิชาการหลายท่าน ประกอบด้วย ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524) สาโรช บัวศรี (2527) สมพงษ์ จิตระดับ (2530) กิจพัฒน์ เรืองช่วย (2531) แสงนภา ภักดีศิริวงษ์ (2548) อ้อมเดือน สดมณี และคณะ (2548) ธนศ ขำเกิด (2550) และอังคณา ทวีชาติ (2551) จำแนกออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการอบรม และด้านครอบครัว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บุคลากรผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปีการศึกษา 2556 รวมทั้งสิ้น 143 คน จำแนกได้ดังนี้ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ 2556 : 5)

1.1 นายกเทศมนตรีตำบล	จำนวน 3 คน
1.2 นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน 5 คน
1.3 นักวิชาการ	จำนวน 8 คน
1.4 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวน 32 คน
1.5 ครูผู้ดูแลเด็ก	จำนวน 87 คน
1.6 หัวหน้าส่วนการศึกษา	จำนวน 8 คน

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 23 คน และครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 59 คน ได้มาด้วยวิธี

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบบัญญัติไตรยางศ์กับตาราง การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608 อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 40) แล้วทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการและหัวหน้าส่วนการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 24 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 106 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกำหนดวัน เวลา รับแบบสอบถามคืน ภายใน 2 สัปดาห์ ได้รับแบบสอบถามกลับมา จำนวน 106 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่และร้อยละ
2. วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม

เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อการสนทนากลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 4 ด้าน

การกำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยกำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวนทั้งหมด 11 คน ดังนี้

1. นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน 3 คน
2. ครูผู้ดูแลเด็ก	จำนวน 3 คน
3. คณะกรรมการสถานศึกษา	จำนวน 3 คน
4. ผู้ปกครอง	จำนวน 2 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยเป็น แบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

1. สภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยด้านครอบครัวอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการอบรม ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร และด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง

2. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 4 ด้านสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการเรียนการสอน

ครูควรให้การบ่มเพาะคุณธรรมพื้นฐานที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีการบูรณาการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่หลากหลาย จัดสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศของคุณธรรมที่เด็กสามารถเรียนรู้และถือเป็นแบบอย่างได้ด้วยตนเอง

2.2 ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับเด็ก ติดตามและนำเด็กเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

2.3 ด้านการอบรม

ควรจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งครูและเด็ก และจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมเป็นประจำและต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงมีส่วนร่วมในการสนับสนุน เช่น ผู้ปกครอง พระภิกษุ ผู้มีความรู้เฉพาะด้าน เข้าร่วมเป็นวิทยากรในการอบรม เดือนละ 1 ครั้ง

2.4 ด้านครอบครัว

ศูนย์ฯ ให้ความรู้ความเข้าใจ หลักการ และทฤษฎีพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัย เพื่อผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้ผู้ปกครองได้ตระหนักถึงบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมระดับครอบครัว และพ่อแม่ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมสนับสนุนเด็กในแนวทางที่เหมาะสมร่วมกัน ทั้งพ่อแม่และคนเลี้ยงดู

สรุปผลและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก คือ ด้านครอบครัว รองลงมาคือ ด้านการอบรม ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร และด้านการเรียนการสอน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัจจุบันพ่อแม่ขาดทักษะในการเลี้ยงลูกและทักษะความเป็นพ่อแม่ ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้พ่อแม่รุ่นใหม่ไม่ได้ซึมซับเรียนรู้ในเรื่องทักษะของการเป็นพ่อแม่ จากคนรุ่นก่อน การศึกษาไทยก็เน้นการสอนเพื่อไปประกอบอาชีพ ไม่ได้สอนความเป็นพ่อแม่ให้กับคนรุ่นใหม่ อีกทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วใน

ทุกๆ ด้าน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุกับความเจริญทางด้านจิตใจ ประกอบกับความอ่อนแอของวัฒนธรรมไทยที่ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กเพื่อรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมากมาย ซึ่งส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยมีพฤติกรรมและค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาเรื่องโรคเอดส์จากการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาเรื่องความฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัด และพ่อแม่ผู้ปกครองไม่ให้ความสนใจที่จะแก้ปัญหาเพราะมีภารกิจมากมายจนลืมนั่นจะแก้ปัญหาให้เด็ก ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมจึงถือเป็นปัญหาสังคมโดยรวมซึ่งเกี่ยวพันไปถึงเด็กด้วย (มณฑนา ศังฆะกฤษณ์. 2550 : 2-3) สอดคล้องกับ ปทุม อุบแก้ว (2552 : 2) กล่าวว่า สภาวะปัญหาทางสังคมเป็นตัวบ่งชี้ให้การพัฒนาคุณธรรมเป็นสิ่งที่ควรให้ความสนใจมากขึ้น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต้องเริ่มต้นกันตั้งแต่วัยเด็กหรือปฐมวัย ซึ่งเป็นวัยที่ฝึกและการเรียนรู้ได้ง่าย หากการเสริมสร้างเป็นไปอย่างสอดคล้องกับวัยจะทำให้เด็กเกิดการ ซึมซับและพัฒนาได้เต็มที่ ครูและ ผู้ปกครอง รวมถึงสังคม คือผู้รับผิดชอบควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับวิไลวรรณ สาลาสุตา (2552 : 45) ที่ได้ศึกษาการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระกุมารร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 พบว่าโดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับมาก และมีนักเรียนบางส่วนพฤติกรรมไม่เหมาะสม ขาดคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งต้องใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย การเข้าค่ายพุทธบุตร การสวดมนต์ไหว้พระ การบริหารจัดการ การใช้กิจกรรมต้นไม้มืดได้ และป้ายคุณธรรม และการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครอบครัว มีปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ปัญหาที่มีระดับสูงสุด คือ การให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก การรู้จักวิธีและเทคนิคการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก และการประสานงานในการเฝ้าระวังความประพฤติของเด็กร่วมกันกับครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า แบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นผลให้สัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยลง พ่อ แม่ ลูก ไม่ได้มีโอกาสดำเนิน

บทบาทหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ การอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมถูกผลักดันให้เป็นภาระของสถาบันอื่นในสังคม ส่งผลให้เยาวชนไทยเติบโตขึ้นอย่างไร้รากและไม่สามารถแยกแยะถูกผิดได้อย่างที่ควรจะเป็น ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในครอบครัว เพื่อการซึมซับลักษณะนิสัย และวิถีดำเนินชีวิต บทบาทการสอน ฝึกหัดอบรมให้เด็กเรียนรู้ให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (สุนน อมรวิวัฒน์. 2546 : 4) การเป็นแบบอย่างที่ดีคอยเลียนแบบจนเกิดความเคยชินและปฏิบัติเป็นนิสัย การชื่นชม ใจให้กำลังใจ ให้โอกาสเด็กได้พัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านจิตใจและสุนทรียภาพ การว่ากล่าวตักเตือนและห้ามปราม เมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์โดยชี้แจงแสดงเหตุผล และการแก้ไขปัญหาทางคุณธรรมและวัฒนธรรม เมื่อเด็กทำผิดด้วยวิธีที่เหมาะสมกับวัยและมีหลักการ อำนาจ อุเทศ (2542 : 1) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมของเด็กเป็นนโยบายและเป้าหมายสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ได้พลเมืองของชาติที่มีคุณภาพ โดยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน วิธีที่เชื่อว่าดีที่สุดคือนักเรียนได้เห็นตัวอย่างจากบุคคลใกล้ชิดในครอบครัว จะเห็นได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมตลอดจนสร้างค่านิยม เจตคติ อุปนิสัย และบุคลิกภาพของบุคคล ถ้าครอบครัวมีพลังในการสร้างเสริมคุณภาพของคนอย่างเต็มที่แล้ว ชุมชนและสังคมโดยรวมก็จะเข้มแข็งและมีความผาสุก

ด้านการอบรม มีปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่าศูนย์พัฒนา เด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ยังมีงบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งภายในและภายนอกศูนย์ได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง นโยบายเพื่อส่งเสริมการจัดอบรมคุณธรรมยังไม่ชัดเจน ซึ่งตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดความสำคัญของการจัดประสบการณ์ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยต้องจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดี ทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง กำหนดการจัดกิจกรรมประจำวันที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมี

ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาท และปฏิบัติตามตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กมีโอกาสดัดสินใจเลือกและได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่เอื้ออำนวย สอดคล้องกับ สิทธิศักดิ์ แก้วหา (2555 : 49-58) ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร พบว่า ควรจัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเป็นประจำทุกสัปดาห์ สถานศึกษาต้องมีปฏิทินปฏิบัติงานและปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้จัดทำแผนงาน/โครงการในรอบปีการศึกษา มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมอย่างเหมาะสม และควรมีการประชุมวางแผนงาน

ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีปัญหาการสร้างเสริมคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดงคำมวง จังหวัดกาฬสินธุ์ยังขาดความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณธรรม กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และความสนใจของครูในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาการคิดของเด็กปฐมวัย เพราะลักษณะการจัดกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานตามแนวคิดที่ว่า เด็กทุกคนมีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้ โดยอาศัยสภาพจริงที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม และวัฒนธรรมของคน สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กปฐมวัยที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ผ่านการสัมผัส การชิมชั้บ การเลียนแบบ การกระทำ การเล่นอย่างมีความสุข เพราะการที่เด็กได้ทดลองด้วยตนเองนั้นจะส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการสรุปข้อค้นพบ หรือเรียกว่าองค์ความรู้ได้จากประสบการณ์ตรง ดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 12) ได้กำหนดไว้ในคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ให้สถานศึกษาปฐมวัยจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็กในความดูแล เนื่องจากกิจกรรมเสริมประสบการณ์จะช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเจริญเติบโตเป็นผู้ที่คิดอย่างมีเหตุผล มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักการช่วยเหลือตนเอง มีพัฒนาการทางภาษาได้เหมาะสมตามวัย ได้ฝึกคิด แก้ไขปัญหาใช้เหตุผล ฝึกการทำงาน และเข้าสังคมกับเพื่อน เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เรียนรู้ผ่าน

การปฏิบัติด้วยตนเองที่ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า และการใช้ภาษาจากกิจกรรมที่ครูและ
ผู้ปกครองร่วมมือจัดให้เด็กด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การศึกษานอกสถานที่
การเล่านิทาน การแสดงบทบาทสมมติ การทดลอง การสาธิต การอภิปราย เป็นต้น
และยังสอดคล้องกับสิทธิศักดิ์ แก้วทา (2555 : 49-58) ที่ได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงาน
ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร พบว่า
ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาต้องมีแผนงาน โครงการ
เกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสม ชัดเจน และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีคณะทำงานที่มี
ความรู้ ความสามารถ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเหมาะสม ผู้บริหารต้อง
ให้ความสำคัญ การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เน้นพัฒนาจิต ทำจิตใจให้
บริสุทธิ์ คิดดี ทำดี และใฝ่ดี เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง สม่่าเสมอและต่อเนื่อง และ
ควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถตามโอกาสที่เหมาะสม มุ่งเน้นบุคลากรภายใน
เพราะเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง

ด้านการเรียนการสอน มีปัญหาการสร้างเสริมคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง
ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดำม่วง
จังหวัดกาฬสินธุ์มีแนวปฏิบัติที่ยังไม่ชัดเจนของขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนที่ส่งเสริมคุณธรรมวิธีการสอน เทคนิคการสอน และการใช้สื่อของครูใน
การส่งเสริมคุณธรรมยังไม่ทันสมัย ซึ่งการจัดการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัยนั้น
มีจุดมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา
เพื่อให้เด็กดำรงชีวิตในวัยเริ่มต้นด้วยความสุข มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย
(กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 32-34) การจัดการเรียนการสอนจึงต้องให้สอดคล้องกับ
พัฒนาการของเด็ก ซึ่งเด็กในวัยปฐมวัยจะต่างจากระดับประถมศึกษาทั้งทางด้าน
ร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญา เด็กบางคนจะมีอายุตามพัฒนาการไม่เท่ากับ
อายุตามปฏิทิน การที่จะกำหนดให้เรียนได้เท่ากันย่อมไม่เป็นผลดี ดังนั้นครูต้องยอมรับ
ว่าเด็กมีความแตกต่างกัน การจัดกิจกรรมต้องให้โอกาสเด็กได้พัฒนาความสามารถ
ของตนเอง มุ่งเน้นกิจกรรมที่กระบวนกรมากกว่าการจำเนื้อหาและควรจัดกิจกรรม
ให้เด็กได้ทำเป็นรายบุคคลให้มากที่สุดและที่สำคัญต้องมีการประเมินผลพัฒนาการ
เพื่อจะนำผลการประเมินที่ได้มาปรับปรุงส่งเสริมพัฒนาการที่ยังด้อยให้มีพัฒนาการ
ที่ดีขึ้นต่อไป สอดคล้องกับสุทัศน์ อินทร์ชัย (2547 : 61) ที่ได้ศึกษาปัญหาและ

แนวทางเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียนตามความคิดเห็นครู โรงเรียนอนุบาลระยอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า ด้านการเรียนการสอน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ได้แก่ ครูมีปัญหาเกี่ยวกับการสอนจริยธรรมด้วยการเน้นย้ำและให้ปฏิบัติอย่างจริงจัง

2. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ ด้านการเรียนการสอน ได้แก่ ครูควรให้การบ่มเพาะคุณธรรมพื้นฐานที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีการบูรณาการการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่หลากหลาย จัดสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศของคุณธรรมที่เด็กสามารถเรียนรู้และถือเป็นแบบอย่างได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 32-34) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนต้องให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ซึ่งเด็กปฐมวัยจะต่างจากระดับประถมศึกษาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญา ครูต้องให้โอกาสเด็กได้พัฒนาความสามารถของตนเอง มุ่งเน้นกิจกรรมที่กระบวนกรมากกว่าการจำเนื้อหา และควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด มีการประเมินผลพัฒนาการ เพื่อจะนำมาปรับปรุง ส่งเสริมพัฒนาการที่ยังด้อยให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้นต่อไป ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับเด็ก ติดตามและนำเด็กเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับสิทธิศักดิ์ แก้วทา (2555 : 49-58) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง สม่าเสมอและต่อเนื่อง และควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถตามโอกาสที่เหมาะสม มุ่งเน้นบุคลากรภายในเพราะเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ด้านการอบรม ควรจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งครูและเด็ก และจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมเป็นประจำและต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงมีส่วนร่วมในการสนับสนุน เช่น ผู้ปกครอง พระภิกษุ ผู้มีความรู้เฉพาะด้าน เข้าร่วมเป็นวิทยากรในการอบรมเดือนละ 1 ครั้ง สอดคล้องกับ สิทธิศักดิ์ แก้วทา (2555 : 49-58) ที่กล่าวว่า ควรจัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเป็นประจำทุกสัปดาห์ มีปฏิทินปฏิบัติงานและปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้จัดทำแผนงาน/โครงการในรอบปีการศึกษา มีการแบ่ง

หน้าที่ความรับผิดชอบในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมอย่างเหมาะสม และควรมีการประชุมวางแผนงาน ด้านครอบครัวศูนย์ฯ ให้ความรู้ความเข้าใจ หลักการและทฤษฎีพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัย เพื่อผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้ผู้ปกครองได้ตระหนักถึงบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมระดับครอบครัว และพ่อแม่ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมสนับสนุนเด็กในแนวทางที่เหมาะสมร่วมกัน ทั้งพ่อแม่และคนเลี้ยงดู สอดคล้องกับสมุน อมรวิวัฒน์ (2546 : 4) ที่กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในครอบครัว เพื่อการซึมซับลักษณะนิสัย และวิถีดำเนินชีวิต บทบาทการสั่งสอน ฝึกหัด อบรมให้เด็กเรียนรู้ให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การเป็นแบบอย่างที่ดีที่เด็กคอยเลียนแบบจนเกิดความเคยชิน และปฏิบัติเป็นนิสัย การชื่นชม จูงใจ ให้กำลังใจ ให้โอกาสเด็กได้พัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหาร ครูผู้ดูแลเด็ก และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนควรให้ความสนใจใส่กำกับดูแลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
2. ด้านครอบครัว พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพและบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็ก เช่น การส่งเสริมให้ความรู้แก่ประชาชนก่อนมีครอบครัว ความพร้อมในการมีบุตร และวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องส่งเสริมให้มีการใช้เวลาว่างกันระหว่างครอบครัว เพื่อพัฒนาบทบาทของพ่อแม่ และผู้เลี้ยงดู ให้มีความใกล้ชิด มีความอบอุ่น และทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจเพิ่ม มากขึ้น เนื่องจากผู้ปกครองมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็กเป็นอย่างมาก
3. ด้านการอบรม พบว่า ปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งภายในและภายนอกศูนย์ได้อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ดังนั้นผู้บริหารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาให้การสนับสนุน และจัดหางบประมาณในการจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมเด็ก

4. ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า ยังขาดความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณธรรม ควรมีการนำสื่อมาประกอบการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น นำวิดีโอเทปโทรทัศน์จัดฉายกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียนในโอกาสต่างๆ

5. ด้านการเรียนการสอน ควรเตรียมสื่อ และอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนสำหรับการสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น อาจประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงปัจจัยด้านการบริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณธรรมของเด็ก เช่น บทบาทของสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา บทบาทของสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่จะนำมาสนับสนุนและเป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทของสถาบันต่างๆ เพื่อร่วมกันส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมของเด็ก

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรม 22-27 มกราคม 2546. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมการปกครองท้องถิ่น. (2555). มาตรฐานการพัฒนาเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.

กิจพัฒน์ เรืองช่วย. (2531). จริยธรรมกับสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยพัฒนาพานิช.

โกสุม ผือโย. (2548). บทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. (2524). **คุณธรรมและจริยธรรม หลักการและวิธีการพัฒนาจริยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธนศ ข้าเกิด. (2550). **แนวทางการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน**. คณะครุศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา กรุงเทพมหานคร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ปทุม อุบแก้ว. (2552). **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย**. (ออนไลน์). <http://www.preschool.or.th/moral-development-from-the-heart.pdf>. [14 พฤศจิกายน 2556].
- มันทนา ศังขะกฤษณ์. (2550). **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.moe.go.th/main2/article/qua-edu1.htm>. [14 พฤศจิกายน 2556].
- วิไลวรรณ สาลาสูตา. (2552). **การเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระกุมารร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (บริหารการศึกษา) มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2530). **การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- สาโรช บัวศรี. (2527). **จริยศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สิทธิศักดิ์ แก้วทา. (2555). **แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิจิตร**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (บริหารการศึกษา) นครสวรรค์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สุทัศน์ อินทร์ชัย. (2547). **ปัญหาและแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนอนุบาลระยอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1**. วิทยานิพนธ์ กษ.ม. (บริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2546). **บทบาทของครอบครัวต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

- แสงนภา ภัคคีศรีวงศ์. (2548). การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริม
คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- อังคณา ทวีชาติ. (2551). การสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนของครู
ผู้สอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ชุมชนสุวรรณประสิทธิ์ 2 (ซอนดำ
สากล กรุงเทพฯ 1) เขตบึงกุ่ม สังกัดกรุงเทพมหานคร. การศึกษาค้นคว้าด้วย
ตนเอง ค.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนคร.
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดำม่วง. (2556). รายงานผลการดำเนินงาน
ประจำปี 2556. กาฬสินธุ์ : องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดำม่วง.
- อ้อมเดือน สดมณี และคณะ. (2548). ประสิทธิภาพในการฝึกอบรมทักษะและจิต
ลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถม
ศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 Transformational Leadership of Institution Administrators Affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 3

นารินทร์ เดชสะท้าน¹, ผศ.ดร.ชัยยนต์ เพาพาน², ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิสิน³
Narin Dechsatana¹, Asst. Prof. Dr. Chaiyon Paophan²,
Dr. Saksit Rittilun³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน และศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 354 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสอบถาม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

³ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

¹ Master of Education Program in Educational Admini Stration, Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

^{2,3} Lecturer in Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

ไม่แตกต่างกัน แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า ควรส่งเสริมบุคลากรให้มีการพัฒนาตนเอง มอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถ วางแผนการปฏิบัติงาน ประพฤติตนเป็นอย่างที่ดี ยึดหลักธรรมาภิบาล เสริมแรงครู ส่งเสริมให้ครูทำผลงานที่เป็นเลิศ และกำหนดมาตรฐานปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

Differing viewpoints expressed by school directors and teachers about the process of transformational leadership of institute administrators are presented in this study. Additional input on ways to improve transformational leadership of school directors affiliated with the Office of Educational Service Kalasin Area 3 is also presented. The samples in the study were 354 school directors and teachers. The data were collected by questionnaire, rating scale, and discrimination. The data were analyzed by percentage, mean, standard deviation and t-test including content and descriptive analysis of qualitative information from a focus group. Results showed transformational leadership of institutional administrators at a high level. When considered separately, level of education showed a statistically significant difference at .05, but no difference was noted when considering work experience. The outcome of the study suggested ways to improve transformational leadership of institutional administrators. Those ways included encouraging workers to develop themselves, putting the right man on the right job, using the leader as a role model, using good governance principles for promotions, asking for best practices and identifying a standard of cooperation among workers that achieves a common goal.

Keywords: Transformational leadership, Institutional administration

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งส่งผลทั้งทางบวกและทางลบ ที่ผ่านมามีได้เผชิญกับสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและยังมีผลกระทบต่อเนื่อง หากมองในระดับองค์การทุกองค์การทั้งในภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้เห็นความสำคัญและความเร่งด่วนในการที่จะต้องปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่า (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2555 : 21) การศึกษาจึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาของประเทศ เพื่อให้การศึกษาของไทยได้มีการพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นนโยบายที่สำคัญและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการในการบริหารการศึกษาของประเทศไทย โดยกำหนดให้สถานศึกษาเป็นแหล่งตัดสินใจในการดำเนินงาน ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำในการปฏิบัติงานต่างๆ ของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เป็นผู้นำการศึกษา (ปสุตา เพ็งประสพ, 2550 : 1) ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด พัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่ทิศทางการพัฒนาที่ดีขึ้น ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ (ณัฏฐาวัลย์ สารสุข, 2553 : 1)

การบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้การจัดการศึกษาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ความสำคัญด้านการบริหารจัดการยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการศึกษาภาวะผู้นำที่มีความเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงนี้ แนวคิดทฤษฎีใหม่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันมากในปัจจุบัน คือ แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำแนวใหม่ คือ ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) มีการกระจายอำนาจหรือการเสริมสร้างพลังใจ (Empowerment) เป็นผู้มีความคุณธรรม (Moral Agent) โดยพิจารณาที่ลักษณะของผู้นำ พฤติกรรม อำนาจ รวมทั้งตัวแปรสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวทางที่กว้างกว่าแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำอื่นๆ (โกเมธ พิมพ์บำรุงธรรม, 2547 : 4)

เลทวูด และแจนซี (Leithwood & Jantzi, 1996 : 512-534) ได้ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเบิร์น (Burns, 1978 : 98) แบส และ อะโวลีโอ (Bass & Avolio, 1994 : 213) โดยสรุปองค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมี 6 ประการ คือ การระบุวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน การถือคุณการยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม การให้การสนับสนุนผู้ตามเป็นรายบุคคล กระตุ้นทางปัญญา การเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม การคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามในระดับสูง จึงทำให้การศึกษานี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง จากการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์การ ในการปฏิบัติงานทั้งของกลุ่มและของผู้ใต้บังคับบัญชา เจตคติ ความพึงพอใจในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี รวมถึงการพัฒนานักบุคลากรในองค์การ (รัตติกรณังจิรวิศาล, 2550 : 11) ภาวะผู้นำยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา แม้ว่าภาวะผู้นำที่ดีที่สุดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้บริหารสถานศึกษานั้น ยังไม่สามารถหาคำตอบแบบสำเร็จรูปได้ แต่จากการที่สถานศึกษาเป็นองค์การที่จำเป็นต้องดำรงอยู่และจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ในอนาคตที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นย่อมส่งผลต่อสถานศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (อุทัยบุญประเสริฐ, 2548 : 1) ดังนั้นการบริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่เพื่อบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ จึงต้องอาศัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเข้ามาบริหารจัดการ ศึกษาในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สภาพปัญหาการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสนใจและขาดความเอาใจใส่ ไม่มีการถ่ายทอดให้บุคลากรในสถานศึกษาของตนให้รับทราบถึงเป้าหมายและแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงาน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ยังไม่บรรลุเป้าหมาย การช่วยเหลือระบบดูแลนักเรียน ปรับไม่ทันกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้เกิดช่องว่างระหว่างครูและนักเรียนอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การร่วมมือบริหารจัดการศึกษา การมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนยังมีน้อย กระบวนการ

จัดการเรียนรู้ยังยึดครูเป็นศูนย์กลาง ขาดสื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย ขาดงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3, 2555 : 15) ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริหารของตนเองให้เหมาะสมกับการเป็นผู้บริหารยุคปฏิรูปการศึกษา สร้างภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับตนเอง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความกล้าคิด กล้าทำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสถานศึกษา ภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงจึงถือเป็นแบบปฏิบัติที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนา สถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษา (อารี กังสานุกุล, 2553 : 47)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้สามารถพัฒนาการบริหารงานจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การทุกแห่งในยุค ปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ให้มีประสิทธิภาพและสู่มาตรฐานสากลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จำแนกตามระดับ การศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัย เชิงคุณภาพ

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass (1985) Bennis & Nanus (1985) Bass & Avolio (1994) Leithwood & Jantzi (1996) Dessler (1998) Hoy & Miskel (1991) Manning & Haddock (1982) สุทิน สุทธิอาจ (2550) นุชนาถ สุทธการ (2554) กิ่งกาญจ จิตต์กะวาน (2553) อารี กังสานุกุล (2553) แอนนา รัตนภักดี (2553) และ พชร กุมภีโร (2554) โดยจำแนกออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย การระบุวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน การให้การสนับสนุนผู้ตามเป็นรายบุคคล การถือการยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม การกระตุ้นทางปัญญา การเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม และการคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามในระดับสูง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2556 รวมทั้งสิ้น 2,376 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร 215 คน และครูผู้สอน 2,161 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. 2555 : 7)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 354 คน จำแนกเป็น
ผู้บริหาร 32 คน ครูผู้สอน 322 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จ
รูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 608 อ้างอิงจาก บุญชม
ศรีสะอาด, 2545 : 40) และการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง
พร้อมกำหนดวัน เวลา รับแบบสอบถามคืน ภายใน 2 สัปดาห์ ได้รับแบบสอบถาม
กลับมา จำนวน 354 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหา
ค่าความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อภาวะผู้นำ
การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(S.D.)

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 จำแนกตามระดับ
การศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน โดยใช้สถิติทดสอบที (T-test)

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ด้วยวิธีการสังเกต
และจดบันทึก

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อการสนทนากลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทาง
การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ทั้ง 6 ด้าน

การกำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนจากสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ตัวแทนจากสถานศึกษา และตัวแทน
จากคณะกรรมการสถานศึกษา ดังนี้

1. รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
2. ศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 คน
3. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน
4. ครูผู้สอน จำนวน 3 คน
5. กรรมการสถานศึกษา จำนวน 2 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยเป็น แบบพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน จำแนกตามระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า

2.1 ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นสูงกว่าระดับปริญญาตรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการระบุนิสัยทัศน์ ด้านการให้การสนับสนุนผู้ตามเป็นรายบุคคล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ .05 ส่วนด้านการถือฤกษ์การยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม และด้านการคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามในระดับสูง มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

2.2 ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการระบุวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน ด้านการให้การสนับสนุน ผู้ตามเป็นรายบุคคล และด้านการกระตุ้นทางปัญญา มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการถือฤกษ์การยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม ด้านการเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมและด้านการคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามในระดับสูงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านการระบุวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน การกำหนดวิสัยทัศน์จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เข้ากับบริบทของโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องทุ่มเทและเสียสละเวลา ความรู้ความคิด เพื่อพัฒนาองค์กร

3.2 ด้านการให้การสนับสนุนผู้ตามเป็นรายบุคคล ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีพัฒนาตนเอง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา และหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน มีการนิเทศและติดตามผลงานอย่างต่อเนื่อง

3.3 ด้านการถือฤกษ์การยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม ควรมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการของการพัฒนาเป้าหมายของโรงเรียน ร่วมกับคณะครูควรประชุมปรึกษาหารือเพื่อจัดลำดับความสำคัญของโรงเรียน ร่วมกันหาวิธีการแก้ปัญหาและกระตุ้นให้ครูทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน

3.4 ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ควรสร้างความท้าทายและเสริมแรงครูอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นบุคลากรให้เห็นวิธีการหรือแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา ให้กำลังใจบุคลากร ตรวจสอบข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ศึกษาดูงานและนำข้อมูลมาพัฒนาหน่วยงานของตน

3.5 ด้านการเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม ควรประพฤติตนเป็นอย่างดี เช่น มีคุณธรรมจริยธรรม ยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน พุ่มเทในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อกระตุ้นใจให้ผู้ที่บังคับบัญชาได้ปฏิบัติตาม ทำให้ผู้บังคับบัญชาเกิดความภาคภูมิใจ และมีความศรัทธา

3.6 ด้านการคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามในระดับสูง ควรสร้างความมั่นใจ ความเชื่อ และความคาดหวังแก่ครูว่าจะทำงานได้สำเร็จ ส่งเสริมให้ครูทำผลงานที่เป็นเลิศของตนเอง เพื่อให้ครูทุกคนหาจุดเด่นของตนเอง นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน กระตุ้นให้ครูได้คิดหาสิ่งใหม่ๆ และมีการกำหนดมาตรฐานในการทำงานมุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกันให้สำเร็จ

สรุปผลและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยรวมอยู่ในระดับมาก เป็นเพราะว่าพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการหรือการทำงานที่เป็นระบบ ทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีศักยภาพสูง ส่งผลถึงผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูงตามไปด้วย สอดคล้องกับปสุตา เพ็งประสพ (2550 : 1) เห็นว่าในภาวะปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาต้องเร่งรัดพัฒนาคุณภาพของตนให้เป็นผู้นำในการปฏิรูปการเรียนรู้ของครู จึงเกิดการตื่นตัวในการพัฒนาตนเอง และในฐานะผู้นำเต็มรูปศักยภาพในการปฏิบัติงานต่างๆ ของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เป็นผู้นำการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด พัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ทันต่อยุคการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่ทิศทางการพัฒนาที่ดีขึ้น ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ (ณทลวาลย์ สารสุข, 2553 : 1) สอดคล้องกับแสงเดือน กมลมาลย์ (2552 : 123-125) และนิรันดร์ ต้นอ้อย (2553 : 115-117) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก พบว่าทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำแนกตามระดับการศึกษา เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน

2.1 ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เป็นเพราะว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารงาน การพัฒนาศักยภาพของข้าราชการครูในสถานศึกษา ที่มุ่งพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน พัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และในปัจจุบันผู้บริหารและครูผู้สอน มีการพัฒนาตนเอง โดยเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีเพิ่มมากขึ้น เป็นผลทำให้ได้รับการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ เจตคติ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และบุคลิกภาพมากกว่า ซึ่งผลจากการได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์จากอาจารย์ในสถานศึกษา จากกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผู้บริหารและครูผู้สอนที่ศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีย่อมนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้โดยบูรณาการกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เป็นศาสตร์ในการบริหารงาน ทำให้มีภาวะความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนกว่า สอดคล้องกับอารี กังสานุกุล (2553 : 71-73) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาของครู โดยรวมและรายได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม และด้านการคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามในระดับสูง สอดคล้องกับแสงเดือน กมลมาลย์ (2552 : 123-125) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับพัชรี กุมภีโร (2554 : 80-81) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา

ตามทัศนะของข้าราชการกลุ่มเครือข่ายวังบูรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 7 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนก ตามวุฒิการศึกษา โดยรวมแตกต่างกัน

2.2 ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวม ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะว่า ปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษามีศักยภาพในการปฏิบัติงานสูง ใช้หลักการและทฤษฎี การบริหารงานที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ใน การทำงานสูงจะยอมรับแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักปรับปรุงแก้ไขวิธีปฏิบัติงานของ ตนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี มีความมุ่งมั่น ถ้าคิด กล้าแสดงออก สร้างความเชื่อถือ และยอมรับและได้รับความไว้วางใจจากครู สามารถ ดำเนินภารกิจในการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ภาวะผู้นำในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่าง เหมาะสม จึงทำให้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในด้านประสบการณ์ ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับวิวัฒนา เพชรจิระวรพงศ์ (2552 : 74) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับแสงเดือน กมลมาลย์ (2552 : 123-125) ได้ศึกษาภาวะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานพบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ใน การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับนิรันดร์ ต้นจ้อย (2553 : 115-117) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ผลการวิจัยนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 พบว่า ผู้บริหารต้อง ให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบาย มีแผนงานที่ชัดเจน มีสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ทุ่มเท เสียสละเวลาเพื่อพัฒนาองค์กร รู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ส่งเสริมให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเอง กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ได้บังคับบัญชาตามความรู้ความสามารถ การเสริมแรงให้บุคลากรรู้จักสร้างวิธีการและแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา การรู้จักตรวจสอบข้อบกพร่องและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้บริหารต้องสร้างความศรัทธา ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ต้องมีมาตรฐาน ในการปฏิบัติงานสูง เพื่อแบบอย่างให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ตลอดจนต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างดี ต้องรู้ถึงเทคนิคในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ ซึ่งบทบาทเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำองค์กรให้ไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับพัชร กุมภีโร (2554 : 7) ที่กล่าวว่า การแสดงออกในการปฏิบัติงาน ด้านการบริหารสถานศึกษา ของผู้บริหารที่แสดงศักยภาพของการเป็นผู้นำ เพื่อพาองค์กรสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ต้องมีการจัดการหรือทำงานที่เป็นกระบวนการทำให้ผู้ร่วมงานมีการยอมรับ เชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ และไว้วางใจในความสามารถของผู้บริหาร เน้นความสำคัญ ด้านค่านิยมความเชื่อ และการมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีความมั่นใจที่จะเอาชนะอุปสรรค ทำให้ผู้ร่วมงานไว้วางใจซึ่งกันและกัน และจิตพิภพ คล้ายโยทอง (2549 : 32) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงพัฒนาส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาความสามารถเป็นรายบุคคล ยกย่องคุณภาพของครูให้สูงขึ้น ทำหน้าที่จัดเตรียมทรัพยากรที่จะสนับสนุนช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดในการพัฒนาวิชาชีพของครู แต่ละคน การนำความคิดของครูแต่ละคนไปสู่ระดับการพิจารณา เพื่อนำกรอบความคิดนั้นไปใช้ในการปฏิบัติงาน ตามภารกิจของสถานศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารควรแสดงพฤติกรรมที่คาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อสร้างความมั่นใจและเชื่อถือว่า เขาผู้นั้นจะทำงานได้สำเร็จตามกรอบการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความคาดหวังที่สูงสู่ความเป็นเลิศของผลงาน ทั้งในด้านของคุณภาพงานและผลงานสามารถพัฒนาวิชาชีพและยกระดับความสามารถให้สูงขึ้น

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการเป็นผู้นำทางการปฏิบัติมากกว่าการพูด ตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลที่ตามมาทั้งด้านศีลธรรมและจริยธรรม

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการบริหารด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ผู้บริหารควรมีนโยบายสนับสนุนให้ข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อพัฒนาตนเองและนำมาพัฒนาองค์กร

5. ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประกอบการวางแผนและนำไปเป็นกรอบในการอบรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาตัวแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอนและบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา เพื่อให้ทราบปัญหาและหาแนวทางแก้ไขต่อไป

2. ควรศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

4. ควรศึกษาประสิทธิผลภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

เอกสารอ้างอิง

- กึ่งกาญจ จิตต์กะวาน. (2553). ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานการศึกษาเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหาร
การศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โกเมธ พิมพ์บำรุงธรรม. (2547). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษา
ระดับมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1-5. วิทยานิพนธ์
ค.ม. (การบริหารการศึกษา) เลย : สถาบันราชภัฏเลย.
- จิตติพงษ์ คล้ายไธทอง. (2549). พฤติกรรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร
สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
(การบริหารการศึกษา) ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ณัฏฐาวัลย์ สารสุข. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ
ผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ชลบุรี เขต 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.(การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัย
บูรพา.
- นิรันดร์ ต้นจ้อย. (2553). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหาร
การศึกษา) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- นุชนาถ สุทธการ. (2554). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา
ตามทัศนคติของข้าราชการครู กลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาเทอดไทย
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. วิทยานิพนธ์
ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา) เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร :
สุวีริยาสาส์น.
- ปสุตา เพ็งประสพ. (2550). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร
โรงเรียนเซนต์หลุย จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (บริหารการศึกษา)
ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

- พัชรี กุมภีโร. (2554). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของข้าราชการครู กลุ่มเครือข่ายวังบูรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2550). ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปรินญาณินพนธ์ วท.ด. (พฤติกรรมศาสตร์ ประยุกต์) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2555). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://department.utcc.ac.th>.
- วิณา เพชรจิระวรพงศ์. (2552). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. (2555). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555. กาฬสินธุ์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3.
- สุทิน สุทธิอาจ. (2550). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- แสงเดือน กมลมาลย์. (2552). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อารี กังสานุกุล. (2553). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2548). หลักการบริหารแบบฐานโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- แอนนา รัตนภักดี. (2553). **ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- Bass, B.M. (1985). **Leadership & performance beyond expectations**. New York : Free Press.
- Bass, B.M., & Avolio, B. J. (1994). **Improving organization effectiveness through Transformation leadership**. Thousand Oak: Sage.
- Bennis, W.G. & Nanus, B. (1985). **Leadership : The strategies for taking charge**. New York : Harper & Row.
- Burns, J.M. (1978). **Leadership**. New York : Harper & Row.
- Dessler, G. (1998). **Management : Leading people and organizations in the 21st century**. New Jersey : Prentice-Hall.
- Hoy, W.K. and C.G. Miskel. (1991). **Educational administration**. Singapore : McGraw – Hill International Editions.
- Leithwood, K. & Jantzi, D. (1996). **Toward an explanation of variation in teacher's perceptions of transformational school leadership**. Educational Administration Quarterly. 25, 30 : 19-22.
- Manning, Marilyn & Patricia Haddock. (1982). **Leadership skills for woman**. London.

การศึกษาความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสามของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

A Study of the Preparedness for the External Quality Assessment (the 3rd round) of the Small Schools Under the Office of Kalasin Primary Educational Service Area 1

แสงจันทร์ ม่วงจันทร์¹, ดร.ธีระ ภูดี², ผศ.ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล³
Sangchun Muangchun¹, Dr. Theera Phudee²,
Asst. Prof. Dr. Komsan Kachonpanyapisan³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความพร้อมรับการประเมินภายนอก
รอบสามโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เปรียบเทียบความพร้อมรับการประเมินภายนอก
รอบสามของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกสอง
3) ศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการเตรียมความพร้อมรับการประเมิน
ภายนอกรอบสาม กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ
การศึกษา จำนวน 160 คน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามแบบ
มาตราส่วนประมาณค่า สถิติใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ ร้อยละ
และค่าสถิติที่ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพร้อมรับการประเมินภายนอกรอบสาม
ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก 2) โรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพ
ภายนอกสอง มีความพร้อมรับการประเมินภายนอกรอบสามไม่แตกต่างกัน
3) ด้านผลการจัดการศึกษา พบปัญหามากที่สุดคือ ผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบ

¹ นักศึกษาลัทธิศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

¹ Master of Education Program in Educational Admini Stration, Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

^{2,3} Lecturer in Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

ระดับชาติค่าเฉลี่ยต่ำ แก้ปัญหาโดย จัดสอนทบทวนแบบเข้ม ด้านการบริหารจัดการศึกษา พบปัญหามากที่สุดคือ งบประมาณบริหารจัดการไม่เพียงพอ แก้ปัญหาโดย จัดทอดผ้าป่าการศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบปัญหามากที่สุด คือ ครูไม่ครบชั้น แก้ปัญหาโดยการจ้างครูพิเศษ ด้านการประกันคุณภาพภายใน พบปัญหามากที่สุดคือ ครูไม่เข้าใจเกณฑ์การประเมิน แก้ปัญหาโดย ศึกษาดูงานจากโรงเรียนที่ผ่านประเมินแล้ว

คำสำคัญ: การประเมินภายนอก โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

The purposes of the research were: 1) to study the level of preparedness for the external quality assessment (the 3rd round) of small schools 2) to compare the levels of preparedness for the external quality assessment (the 3rd round) of the small schools that had passed or not passed the external quality assessment (second round), 3) to study the problems and solutions of preparedness for the external quality assessment (the 3rd round) of the small schools. The sample group consisted of 160 administrators and teachers who are responsible for quality assurance in education. The research instrument was a questionnaire (rating scale). Statistics were mean, standard deviation, frequency, percentage and T-test. The results of the research were: 1) The preparedness for the external quality assessment (the 3rd round), showed that all 4 sides had average preparedness at a good level. 2) The small schools that had or had not passed the second round of the external quality assessment showed no difference in preparedness for the external quality assessment (the 3rd round). 3) Education Management problems and solutions were as follows: The most common problem is a low average score of learning achievement

on the national education test. The solution is to conduct an intensive review of teaching techniques prior to testing. Educational Administration problems and solutions were as follows: The most common problem is insufficient administration budget. The solution is to organize a charity for education. Child-centered learning management problems and solutions were as follows: The most common problem is the low number of teachers in learning management. The solution is to employ extra teachers. Internal Quality Assurance: The most common problem is teachers do not understand the evaluation criteria. The solution is to conduct a study visit from a school that had passed the external quality assessment.

Keywords: the external quality assessment, the small schools

บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของคน ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต โดยคำนึงถึงกลไกและสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านคุณลักษณะ รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ นั่นคือจะต้องให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาในระดับสากล โดยให้มีการจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามมาตรา 48 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และในมาตรา 49 ที่กำหนดให้มีสำนักงานรับรอง

มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำหน้าที่ประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1, 2553 : 1)

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้ดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก (พ.ศ. 2544 – 2548) ซึ่งเป็นการประเมินคุณภาพภายนอกโดยไม่มีการตัดสินผลการประเมิน แต่เป็นการประเมินเพื่อยืนยันสภาพจริงของสถานศึกษา รอบสอง (พ.ศ. 2549 – 2553) เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นเพื่อการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยพิจารณาจากผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบมากกว่ากระบวนการ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละสถานศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2553)

การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการพัฒนาตัวบ่งชี้ 3 กลุ่มตัวบ่งชี้ คือ กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน กลุ่มตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ และกลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม ให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อ 38 กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาแต่ละแห่งตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและครอบคลุมหลักเกณฑ์ในเรื่องดังต่อไปนี้ คือ 1) มาตรฐานที่ว่าด้วยผลการจัดการศึกษาในแต่ละระดับและประเภทการศึกษา 2) มาตรฐานที่ว่าด้วยการบริหารจัดการศึกษา 3) มาตรฐานที่ว่าด้วยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) มาตรฐานที่ว่าด้วยการประกันคุณภาพภายใน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2553 : 6)

โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีนักเรียน 120 คนลงมา เป็นปรากฏการณ์ที่ท้าทายวงการการศึกษาของไทยมาตลอดหลายยุคสมัย การที่มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก ย่อมส่งผลถึงการประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ จากการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองโดย

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการประเมิน จำนวน 22,866 แห่ง มีจำนวนโรงเรียน 491 แห่ง (ร้อยละ 2) อยู่ในระดับปรับปรุง โรงเรียน 15,528 แห่ง (ร้อยละ 67.91) อยู่ในระดับพอใช้ และโรงเรียน 6,847 แห่ง (ร้อยละ 29.94) อยู่ในระดับดี ซึ่งระดับปรับปรุงและระดับพอใช้ดังกล่าวถือว่าไม่ผ่านมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเมื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กในทุกช่วงชั้น ทุกพื้นที่ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่านักเรียนจากโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 2-3)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 มีโรงเรียนในสังกัดจำนวน 188 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 105 โรงเรียน มีครูทั้งสิ้น 530 คน ผู้บริหาร 98 คน นักเรียน 1,707 คน คิดอัตราส่วนครูและผู้บริหารต่อนักเรียนเป็น 1 : 2.7 คน โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ คือ ประมาณ 26 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนอยู่ระหว่าง 81 – 100 คน อำเภอที่มีโรงเรียนขนาดเล็กมากที่สุด คือ อำเภอเมือง และในการประเมินภายนอกรอบสองที่ผ่านมา มีโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้รับการรับรองคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) จำนวน 37 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 35.24 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1, 2553 : 21)

จากการศึกษาเอกสารและกรอบเวลาในการประเมินภายนอกรอบสามที่ดำเนินการระหว่างปี 2554 – 2558 ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาว่า โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้งกลุ่มโรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพและกลุ่มที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพในการประเมินภายนอก รอบสอง มีการเตรียมพร้อมอย่างไร รวมทั้งมีปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อรับการประเมินภายนอกรอบสามอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ที่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกรอบสองและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกรอบสอง

3. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม เรื่อง “การศึกษาความพร้อมเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1” แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับความพร้อมรับการประเมินภายนอกรอบสามของโรงเรียนขนาดเล็ก 4 ด้าน คือ ด้านผลการจัดการศึกษา ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการประกันคุณภาพภายใน แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

วิธีวิจัย และการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาการวิจัย โดยมุ่งศึกษาความพร้อมในการรับการประเมินภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ซึ่งประเมินตามมาตรฐาน 4 ด้าน คือ ด้านผลการจัดการศึกษา ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการประกันคุณภาพภายใน

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 105 โรงเรียน ผู้บริหาร 98 คน เป็นครู 530 คน รวมทั้งสิ้น 628 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานระบบประกันคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2555 โดยเลือกผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนเดียวกัน จากโรงเรียนที่ยังไม่รับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม จำนวน 80 โรงเรียน เป็นผู้บริหาร 80 คน เป็นครู 80 คน รวมทั้งสิ้น 160 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 160 ฉบับ และติดตามเก็บกลับคืนได้ครบทั้ง 160 ฉบับ นำแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับมามาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ทุกฉบับ นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาบันทึกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับความพร้อมรับการประเมินภายนอก รอบสาม โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม โรงเรียนขนาดเล็ก ที่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสองและไม่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสอง โดยใช้ค่า t-test แบบ Independent Sample
4. ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม นำเสนอข้อมูลแบบแจกแจงความถี่

ผลการศึกษา

1. ความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้ง 4 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้

ด้านการบริหารจัดการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายตัวบ่งชี้ที่อยู่ในระดับมากทั้งสองตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 7 ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา และตัวบ่งชี้ที่ 12 ผลการส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาเพื่อยกระดับมาตรฐาน รักษามาตรฐาน และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

ด้านการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งมีตัวบ่งชี้เดียว คือ ตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายในโดยสถานศึกษาและต้นสังกัด ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านผลการจัดการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น

ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีตัวบ่งชี้เดียวคือ ตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการรับรองคุณภาพและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพรอบสอง มีความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

ด้านผลการจัดการศึกษา พบปัญหาที่มากที่สุด คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบระดับชาติมีค่าเฉลี่ยต่ำ แนวทางการแก้ปัญหาได้แก่ จัดสอนทบทวนแบบ

เข้มาก่อนรับการทดสอบ นำข้อสอบเก่ามาซ่อมสอบ เข้ากลุ่มโรงเรียนใกล้เคียงจัดค่าย
ติวข้อสอบนักเรียน และเชิญวิทยากรพิเศษมาสอนนักเรียน

ด้านการบริหารจัดการศึกษา พบปัญหาที่มากที่สุด คือ งบประมาณบริหารจัดการไม่เพียงพอ แนวทางการแก้ปัญหาได้แก่ จัดทอดผ้าป่าการศึกษา ขอรับบริจาค
สนับสนุนจาก บริษัท ร้านค้า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือจากหน่วยงานอื่น
จัดหารายได้

ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบปัญหาที่มากที่สุด คือ
ครูไม่ครบชั้น แนวทางการแก้ปัญหาได้แก่ จ้างครูพิเศษ/ครูอัตราจ้าง รวมชั้นเรียนใน
โรงเรียนตนเอง ใช้ระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (วังไกลกังวล) รวมชั้นเรียน
กับโรงเรียนใกล้เคียง

ด้านการประกันคุณภาพภายใน พบปัญหาที่มากที่สุด คือ ครูไม่เข้าใจเกณฑ์
การประเมิน แนวทางการแก้ปัญหาได้แก่ ไปศึกษาดูงานจากโรงเรียนต้นแบบ/โรงเรียน
ที่ผ่านประเมินแล้ว จัดประชุมเชิงปฏิบัติการแก่ครู บุคลากรในโรงเรียน ส่งครูไปอบรม
ให้ผู้รับผิดชอบงานระบบประกันคุณภาพศึกษาและพาคณะดำเนินการ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากแบบสอบถาม พบข้อเสนอแนะมากที่สุด 10 อันดับแรก
ดังนี้ 1) มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพมีรายละเอียดการประเมินมากเกินไป
2) ผู้ประเมินควรเคยเป็นครู ผู้บริหารสถาน-ศึกษา ผู้บริหารการศึกษามาก่อน
3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีบทบาทช่วยเหลือการพัฒนา กำกับติดตาม
สถานศึกษาอย่างต่อเนื่องมากกว่านี้ 4) การประเมินควรเน้นสภาพจริง มากกว่า
ประเมินเอกสาร 5) เกณฑ์การประเมินโรงเรียนขนาดเล็กควรแตกต่างจากโรงเรียน
ขนาดใหญ่ 6) การประเมินภายนอกควรประเมินหลายครั้ง ไม่ควรใช้เวลาเพียง 3 วัน
7) กรรมการชุดเดียวกัน ควรประเมินโรงเรียนขนาดเดียวกัน 8) ให้มีการรวมกลุ่ม
โรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 9) ควรให้มีโรงเรียนขนาดใหญ่ หรือ
โรงเรียนที่ผ่านการประเมินแล้ว เป็นพี่เลี้ยงช่วยแนะนำ พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

สรุปผลและอภิปรายผล

จากผลวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม ระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

กาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้ง 4 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน มีค่าระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านการประกันคุณภาพภายใน และด้านผลการจัดการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า จากการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสอง มีโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 37 โรงเรียน ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพการศึกษา ทำให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาจากสำนักงานเขตพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษามีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาโดยบุคลากรภายในหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ อรรถพร พันธ์อุปาล (2550 : 129) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนางานตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง ได้เสนอรูปแบบการพัฒนางานตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพปัญหา ข้อเสนอแนะของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา วางแผนพัฒนา ประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาการเตรียมการประกันภายใน โรงเรียนขนาดเล็กมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพการศึกษามากขึ้น ทั้งการไปศึกษาดูงานจากโรงเรียนต้นแบบหรือโรงเรียนที่ผ่านการประเมินแล้ว การประชุมเชิงปฏิบัติการ การเข้ารับการอบรม สอดคล้องกับสงเคราะห์ อมราสิงห์ (2551 : 78) ที่ศึกษาความพร้อมเพื่อรับการประเมินภายนอก รอบสองของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บริหารและครูให้ความสำคัญในการรับประเมินภายนอก มีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้บุคลากรทุกฝ่าย สอดคล้องกับสมปอง สมาน (2550 : 74 - 75) ได้ศึกษาเรื่อง ความพร้อมในการประเมินภายนอก ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตภาษีเจริญ พบว่า ความพร้อมในการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตภาษีเจริญโดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านการเตรียมบุคลากร ด้านการสร้าง ความเข้าใจ ด้านการเตรียมเอกสาร หลักฐาน แบบรายงานผล และด้านการประสานงาน กับองค์กรภายนอก อยู่ในระดับมาก

ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีตัวบ่งชี้เดียวคือ ตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการประเมินด้านการจัดการเรียนการสอนของครูพบว่า ความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้น ครูสอนไม่ตรงวิชาเอก ไม่มีความรู้เฉพาะวิชา ครูมีอายุวัยใกล้เคียงขนาดความกระตือรือร้นในการสอน ครูไม่เตรียมการสอน ไม่ใช่สื่อการสอน ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย สอดคล้องกับนิยามภรณ์ อยู่กุดัด (2550 : 85 - 86) ศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า ปัญหาด้านพฤติกรรมการสอนของครู 3 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการประเมินผล ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับน้อย

2. การเปรียบเทียบความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ที่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกกรอบสองและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกกรอบสอง พบว่า ความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ทั้ง 4 ด้าน ของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการรับรองคุณภาพและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสองกับการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ใช้เกณฑ์ประเมินที่แตกต่างกัน อีกทั้งผู้บริหาร ครู และบุคลากรโรงเรียนขนาดเล็กมีความเข้าใจและเตรียมความพร้อมตามเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนดมากขึ้น โรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพในการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสอง จึงมีความพร้อมรับการประเมินคุณภาพรอบสามไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบปัญหา แนวทางการแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะ ที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

3.1 ด้านผลการจัดการศึกษา พบปัญหามากที่สุด คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบระดับชาติมีค่าเฉลี่ยต่ำ ซึ่งเป็นการใช้ค่าเฉลี่ยจากผล

การทดสอบระดับชาติ (ONET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สมศ. ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินในตัวบ่งชี้ที่ 5 ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน หมายถึง ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดีและมีพัฒนาการทางการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยกำหนด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดี หมายถึง ร้อยละของผู้เรียนที่ได้คะแนนผลการทดสอบของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) มากกว่าขีดจำกัดล่างของค่าเฉลี่ยผลการทดสอบในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกำหนดว่าขีดจำกัดล่าง หมายถึง คะแนนต่ำสุดของคะแนนเฉลี่ยแต่ละชั้นและวิชา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2553 : 33) ตัวบ่งชี้นี้มีค่าคะแนน 20 คะแนน ซึ่งคิดจากร้อยละจำนวนนักเรียนที่มีคะแนนทดสอบในระดับดี โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ห้องละประมาณ 1 - 10 คน นักเรียนจำนวนไม่กี่คนที่มีผลคะแนนต่ำกว่าขีดจำกัดล่างก็มีผลต่อการคำนวณค่าร้อยละ ดังนั้น การแก้ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ จึงแก้ปัญหาโดยการจัดสอนทบทวนแบบเข้มก่อนรับการทดสอบ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น และคุ้นเคยการทำข้อสอบ สอดคล้องกับอรรถพร พันธูปาล (2550 : 134) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนางานตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามมาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร โดยการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม ปรับปรุงฐานความรู้ สร้างเสริมกำลังใจให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง

3.2 ด้านการบริหารจัดการศึกษา พบปัญหามากที่สุด คือ งบประมาณบริหารจัดการไม่เพียงพอ เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณให้สถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดใช้เกณฑ์การพิจารณาจัดสรรงบประมาณโดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นฐาน โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนน้อย จึงได้รับจัดสรรงบประมาณน้อยตามจำนวนนักเรียน แต่โรงเรียนก็มีภารกิจต้องใช้งบประมาณในการบริหารจัดการศึกษาเช่นเดียวกับโรงเรียนขนาดกลางหรือโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ การจัดหาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา โรงเรียนขนาดเล็กจึงต้องมีการระดมทรัพยากรเพื่อมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาหลายวิธี ได้แก่ จัดทอดผ้าป่าการศึกษา ขอรับบริจาค สนับสนุนจาก บริษัท ร้านค้า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หรือจากหน่วยงานอื่น จัดหารายได้ สอดคล้องกับอนุรัฐ มาคำ (2550 : 60) ได้ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพภายนอกของ โรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามะหิธร เขต 1 พบว่า การพัฒนา มาตรฐานด้านการเรียนการสอน ควรมีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยการสร้าง ภาควิชาหรือขยายอุปกรณ์ การประสานภาคเอกชนเพื่อของบประมาณสนับสนุนการศึกษา

3.3 ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบปัญหามากที่สุด คือ ครูไม่ครบชั้น เนื่องจากอัตราครูกำหนดโดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ โรงเรียนขนาดเล็กโดยมากมีครู 4 – 6 คน แต่ต้องจัดชั้นเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 ห้องเรียน ครูหนึ่งคนต้องสอนควบหลายห้อง ทำให้ การจัดการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ โรงเรียนขนาดเล็กจึงแก้ปัญหา โดยการจ้าง ครูพิเศษ/ครูอัตราจ้าง รวมชั้นเรียนในโรงเรียนของตนเอง ใช้ระบบการศึกษาทางไกล ผ่านดาวเทียม (วังไกลกังวล) รวมชั้นเรียนกับโรงเรียนใกล้เคียง

3.4 ด้านการประกันคุณภาพภายใน พบปัญหามากที่สุด คือ ไม่เข้าใจเกณฑ์ การประเมิน เนื่องจากในการประเมินคุณภาพภายนอกแต่ละรอบ ทั้งรอบหนึ่ง รอบสอง และรอบสาม เกณฑ์ที่ใช้ประเมินมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการกำหนดของ สมศ. ดังนั้นในการรับการประเมินแต่ละรอบ โรงเรียนขนาดเล็กต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้ มีความรู้ความเข้าใจเกณฑ์และวิธีการประเมิน โดยการไปศึกษาดูงานจากโรงเรียน ต้นแบบ/โรงเรียนที่ผ่านประเมินแล้ว จัดประชุมเชิงปฏิบัติการแก่ครู บุคลากรใน โรงเรียน ส่งครูไปอบรมให้ผู้รับผิดชอบงานระบบประกันคุณภาพศึกษาและพา คณะดำเนินการ สอดคล้องกับสมพงษ์ รักษาศิลป์ (2549 : 68) ได้ศึกษาปัญหาและ แนวทางแก้ไขการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 เสนอแนะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควร ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาและการประกันคุณภาพ การศึกษา

3.5 ข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก 3 อันดับแรก ได้แก่

- 1) มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพมีรายละเอียดการประเมินมากเกินไป
- 2) ผู้ประเมินควรเคยเป็นครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษามาก่อน
- 3) สำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาควรมีบทบาทช่วยเหลือการพัฒนา กำกับติดตาม สถานศึกษาอย่างต่อเนื่องมากกว่านี้ สอดคล้องกับคุณ พุดซ้อน (2548 : 75) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหารสถานศึกษาต่อการประเมินคุณภาพภายนอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2 ที่พบว่า ครูและผู้บริหารสถานศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ผู้ประเมินควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ต้องเคยเป็นครูมาก่อน มีความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งในการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบหนึ่ง รอบสองที่ผ่านก็มีข้อเสนอแนะดังกล่าว ตั้งแต่การกำหนดเกณฑ์ของ สมศ. ที่มีความซับซ้อน ยากแก่การพิจารณา ผู้ประเมินที่ควรเป็นครู ผู้บริหารมาก่อน เพราะการเป็นครู หรือผู้บริหารสถานศึกษามาก่อนย่อมจะเข้าใจบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กมากกว่าผู้ประเมินที่ไม่เคยเป็นครูมาก่อน แต่ก็ไม่ได้รับการสนองตอบจาก สมศ.

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านการประกันคุณภาพภายใน ด้านผลการจัดการศึกษา ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นการประเมินการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ควรมีการนำไปวางแผนการพัฒนาครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 จากผลการวิจัยที่พบปัญหาและข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ผู้รับผิดชอบงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาควรได้นำข้อมูลไปใช้วางแผนในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตนเอง และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ควรได้มีส่วนร่วมวางแผนพัฒนา ส่งเสริมและยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คุณ พุดซ้อน. (2548). การศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหารสถานศึกษาต่อการประเมินคุณภาพภายนอกสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2. สารนิพนธ์ กศ.ม.(การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิตยาภรณ์ อยู่กัลด. (2550). ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1. งานนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สงเคราะห์ อมราสิงห์. (2551). ความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสองของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ มหานคร. ภาคนิพนธ์ กศ.ม.(การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สมปอง สมาน. (2550). ศึกษาความพร้อมในการประเมินภายนอกของโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตภาษีเจริญ. สารนิพนธ์ กศ.ม.(การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมพงษ์ รักษาศิลป์. (2549). ปัญหาและแนวทางแก้ไขการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สระแก้ว เขต 2. งานนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1. (2553). **แผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ปี 2553**. กาฬสินธุ์ : สำนักงานเขตฯ.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2553). **คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 – 2558)**. กรุงเทพฯ : แมทซ์พอยท์.

อนันต์ชัย มาคำ. (2550). **ปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพภายนอกของโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1**. งานนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

อรรณพ พันธุ์ปาล. (2550). **รูปแบบการพัฒนางานตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกของ โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครู ผู้สอนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

Academic Self-Development Needs of Teachers in Kalasin Primary Educational Service Area Office 1

จิระพันธ์ ยี่สารพัฒน์¹, ผศ.ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล², ดร.ธีระ ภูติ³
Jeeraphan Yeesaraphat¹,

Asst. Prof. Dr. Komsan Khajornpanyapaian²,

Dr. Theera Phudee³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 2) เปรียบเทียบความต้องการในพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ จำแนกตามประสบการณ์ในการสอนและขนาดโรงเรียน และ 3) ศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอน จำนวน 320 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติทดสอบเอฟ หาลำดับวิธีการในการพัฒนาตนเอง โดยใช้สถิติ ฟรายแมน ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูผู้สอนมีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการอยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบความต้องการในพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ พบว่าครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ต่างกันมีความต้องการไม่แตกต่างกัน และครูผู้สอนใน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

³ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

¹ Master of Education Program in Educational Admini Stration, Faculty of Education Kalasin Rajabhat University.

^{2,3} Lecturer in Faculty of Education, Kalasin Rajabhat University

โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่ พบว่าครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กมีความต้องการแตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่ 3) วิธีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ พบว่าด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา คือ การเข้ารับการฝึกอบรม ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อื่นๆ และด้านการวัดผลและประเมินผล คือ การศึกษาต่อ ส่วนด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การศึกษาดูงาน

คำสำคัญ: การพัฒนาตนเอง, งานวิชาการ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the academic self-development needs of teachers in Kalasin Primary Educational Service Area Office 1, 2) to compare the academic self-development needs of the teachers based on teaching experience and school sizes, and 3) to study the self-development methods employed by the teachers affiliated with Kalasin Primary Educational Service Area Office 1. Samples were 320 teachers. The instrument was a rating scale questionnaire with the entire reliability of .95. Statistics used in data analysis consisted of mean, standard deviation, F-test, and Friedman test.

The results of this research revealed the following: 1) The academic self-development needs of teachers in schools in Kalasin Primary Educational Service Area Office 1 were at the high level. 2) After comparing the academic self-development needs of teachers, it was found as follows: The academic self-development needs of teachers who had different teaching experience were not significantly different. The academic self-development needs of teachers who were from different-sized schools were significantly different at the .05 level. When

considering each pair, it was found that the academic self-development needs of the teachers from small-sized schools and large-sized schools were significantly different. 3) Regarding the self-development methods employed by the teachers in Kalasin Primary Educational Service Area Office 1, it was found that in the curriculum development section and the innovation and educational technology development section, the teachers participated in workshops. In the learning process development section and the assessment and evaluation section, they continued their studies in a higher level. In terms of the research for developing educational quality section, they conducted a study visit.

Keywords: Self-Development Needs, Academic

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นับเป็นกฎหมายแม่บทของการศึกษา เน้นให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้มาตรา 52 ให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ กระบวนการผลิตและการพัฒนาครูต้องกระทำอย่างมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 24-25) สภาวะทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแนวโน้มสภาวะประชากรที่สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุสูงขึ้น ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยเรียนลดลง อันจะส่งผลให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุในอีกเพียงสองทศวรรษข้างหน้า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552 : 1) ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทย พ.ศ. 2570 จึงมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของประชากรให้เข้มแข็งและทั่วถึง จากการรายงานผลการปฏิรูปการศึกษา รอบแรก (จूरรัตน์ พินิจมนตรี. 2554 : 2) พบว่าการปฏิรูปการศึกษามีทั้งสำเร็จและล้มเหลวที่สำเร็จมาก ได้แก่ การขยายโอกาสทางการศึกษา 12 ปี และ 15 ปี การจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการการศึกษาทางเลือก การจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยสถานประกอบการ สถาบันศาสนา การเพิ่มงบประมาณเพื่อการศึกษาและการมี

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาสำเร็จปานกลาง ได้แก่ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้แหล่งการเรียนรู้ ครูภูมิปัญญาไทย การปฏิรูปที่ล้มเหลว ได้แก่ การผลิตและพัฒนาครู ผู้บริหาร วิทยฐานะครูและผู้บริหารกับผลการเรียนของผู้เรียนไม่สัมพันธ์กัน และเรื่องของสื่อและเทคโนโลยี ส่วนล้มเหลว แยกแยะและเสียเวลา ได้แก่ การปฏิรูปโครงสร้าง จะเห็นได้ว่าการพัฒนาครู และผู้บริหารในการปฏิรูปการศึกษารอบแรกยังเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไข จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพ การปฏิรูปการศึกษาในช่วงที่ผ่านมาได้ประสบผลสำเร็จด้านการปรับโครงสร้างหน่วยงานให้มีเอกภาพยิ่งขึ้น มีระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน แต่การพัฒนาในมิติของคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ต้องดำเนินการเร่งด่วน โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านความรู้ ความสามารถในการอ่าน เขียน คิดคำนวณและทักษะการคิดวิเคราะห์นำไปสู่ความจำเป็นต้องพัฒนาครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร เทคนิควิธีการและสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการปรับปรุงการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ มีการจัดโอกาสในการได้รับการศึกษาฟรี 15 ปีอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการเร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีบูรณาการในทุกกระตบการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 1)

ในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) จึงกำหนดประเด็นสำคัญของระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ต้องการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน 4 ประการหลัก คือ 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์ ห่างไกลยาเสพติด เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิต และพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

มาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ โดยพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคเอกชน และทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ มีการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554 : 5)

ครูมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคุณภาพครู ดังเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้ “ปี 2549 เป็นปีแห่งการปฏิรูปการเรียนการสอน” ในหลักการ กล่าวไว้ว่า ครู คือ หัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ดี ครูทุกคนต้องปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนเพื่อสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้เปลี่ยนบทบาท การเรียนรู้ของผู้รับมาเป็นผู้เรียน และเปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2549 : 1) การเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวทำให้ครูต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถด้านวิชาการและการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู ตลอดจนศึกษาค้นคว้า เพื่อพัฒนาตนเอง (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2541 : 10) ถ้าครูขาดการพัฒนาตนเอง ครูก็ไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดหมายได้ (ณรงค์ รอดพันธุ์. 2542 : 37) การพัฒนาตนเองของครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในทางวิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ได้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันการจัดการศึกษาประสบปัญหาเกี่ยวกับครูหลายด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550 : 60-61) พบว่าปัจจุบันครูในสถานศึกษาต้องรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบบริหารและแนวคิดการจัดการเรียนการสอน ครูต้องมีการกิจเพิ่มขึ้นหลายประการ เช่น ครูต้องศึกษาวิจัยในชั้นเรียน สามารถให้คำแนะนำได้ทุกเรื่องทุกเวลา ร่วมวางแผนการเรียนกับผู้เรียน เป็นต้น ทำให้ครูทั่วไปตอบสนองด้วยการให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้

ด้วยตนเองด้วยการทำรายงานที่เป็นการเพิ่มภาระงานให้ผู้เรียนทุกวิชา นอกจากนี้มีรายงานวิจัยบางชิ้นที่ชี้ว่าปัญหาที่เกิดจากครู คือ ครูมีภาระกิจการสอนมากทำให้ครูไม่มีเวลาในการพัฒนาและจัดการเรียนรู้มากนัก ครูต้องใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเอกสารรายงานการจัดการศึกษา ครูบางส่วนไม่ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนมากจากการติดตามผลการใช้หลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 1) พบปัญหาความเข้าใจไม่ตรงกันทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล จากสภาพปัญหาดังกล่าวสรุปได้ว่าครูต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การมีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล การวิจัยในชั้นเรียน ภาระงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับงานวิชาการโดยตรง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 9) งานวิชาการถือเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด เป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ความเข้าใจ ให้มีความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง งานวิชาการของโรงเรียนประกอบด้วยงานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก ซึ่งโรงเรียนจะต้องสร้างหลักสูตรของตนเอง เรียกว่า หลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้น ครูจะต้องทำหน้าที่ในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ชินวรณ์ บุญยเกียรติ (2553 : 2) กล่าวว่า ตามโครงการยกระดับคุณภาพทั้งระบบ ส่วนหนึ่งพบว่าครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาให้มีความรู้ตรงกับสาระวิชาที่เป็นวิชาเอกที่จะสอน ดังนั้นโครงการที่ต่อเนื่องจากโครงการประเมินผลสมรรถนะเป็นรายบุคคลแล้ว ขอให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการพัฒนาครูให้ตรงกับความต้องการและความต้องการอย่างแท้จริง การพัฒนาครูให้เป็นผู้มีความรู้และศักยภาพทางด้านวิชาการโดยมีส่วนร่วมรับผิดชอบและพัฒนางานวิชาการด้านต่างๆ ควรเป็นไปตามความต้องการของครู การสำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครู จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้ทราบความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูในยุคปัจจุบันอย่างแท้จริง เพื่อให้การส่งเสริมพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ

ทางด้านวิชาการ มีศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามความต้องการพัฒนาตนเองของครู การพัฒนาครูให้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาจะเป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และการบริหารการจัดการศึกษาได้สำเร็จ จากรายงานผล การทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินักเรียน (O-NET) ปีการศึกษา 2553 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 (2554 : 114-121) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนส่วนมากต่ำกว่าปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนของครูยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ครูควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยี ตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน โดยการวัดผลและประเมินผล ให้สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา ดังนั้นครูควรได้รับการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา และการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 เพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พิจารณา เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการในพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการสอนและขนาดโรงเรียน
3. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ประสบการณ์ในการสอนและขนาดของโรงเรียน

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับวิธีการที่ต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ โดยให้ลำดับความต้องการในวิธีต่างๆ ทั้ง 9 วิธี มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

วิธีวิจัยและการวางแผนการทดลองทางสถิติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2554 รวมทั้งสิ้น 1,923 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 320 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2551 : 45)

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกำหนดวัน เวลา รับแบบสอบถามคืน ภายใน 2 สัปดาห์ ได้รับแบบสอบถามกลับมา จำนวน 320 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน จำแนกตามประสบการณ์ในการสอนและขนาดของโรงเรียน โดยสถิติทดสอบเอฟ (F-Test) ชนิดการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

4. วิเคราะห์วิธีการที่ต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ โดยการหาค่าแบบฟรายแมน (Friedman Test)

ผลการศึกษา

พบว่า

1. ความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปรากฏผลดังนี้

ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 มีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.25) รองลงมา คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.19) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.22)

2. เปรียบเทียบความต้องการในพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปรากฏ ดังนี้

2.1 ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ ไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่ พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กมีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการแตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่

3. วิธีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

3.1 วิธีการที่ครูผู้สอนต้องการใช้ในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การศึกษาดูงาน และการศึกษาต่อ ตามลำดับ

3.2 วิธีการที่ครูผู้สอนต้องการใช้ในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ได้แก่ การศึกษาต่อมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน ตามลำดับ

3.3 วิธีการที่ครูผู้สอนต้องการใช้ในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การศึกษาต่อมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน ตามลำดับ

3.4 วิธีการที่ครูผู้สอนต้องการใช้ในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การศึกษาดูงานมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การศึกษาต่อและการเข้ารับการฝึกอบรม ตามลำดับ

3.5 วิธีการที่ครูผู้สอนต้องการใช้ในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การศึกษาต่อและการศึกษาเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน ตามลำดับ

สรุปผลและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยภาพรวม พบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ อยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับ

ค่าเฉลี่ยรายด้านจากมากไปหาน้อย สามารถเรียงได้ดังนี้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบกระบวนการผลิต และพัฒนาครูและ บุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูงนั้น ครูจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง พัฒนาคุณภาพครู เพราะ ครู คือ หัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ดี ครูทุกคน ต้องปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนเพื่อสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาตนเองของครูเป็นการเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ ส่งเสริมให้ ตนเองมีความก้าวหน้าสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูเป็นผู้มีบทบาท สำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการปฏิบัติงานวิชาการ จากผลการวิจัย พบว่าพบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ โดยภาพ รวม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของรุ่ง แก้วแดง (2542: 130-131) ได้กล่าวถึงความสำคัญในการพัฒนาตนเองของครู ว่าครูจำเป็นต้องเร่งพัฒนาตนเอง ก่อน มากกว่าที่จะรอรับการพัฒนาจากหน่วยงานต้นสังกัด ครูควรจะได้มีการพัฒนา ตนเองอยู่เสมอ ให้พร้อมสำหรับวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงและภาวะวิกฤตศรัทธาใน วิชาชีพ เพื่อให้ทุกคนมองเห็นว่าอาชีพครู เป็นอาชีพที่มีเกียรติ ยังมีความจำเป็นต่อ สังคม ในฐานะที่เป็นวิชาชีพที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน เพื่อให้เป็น พลเมืองที่ดีมีคุณภาพต่อไปในอนาคต และสอดคล้องกับงานวิจัยของ แนน้อย ดีถาวร (2550 : 58) ได้ศึกษา เรื่องปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ ของครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 พบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการวิจัยในชั้นเรียน ด้านการพัฒนาสื่อ การเรียนรู้ และด้านการพัฒนาหลักสูตร ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษยมาส สุขทวี (2555 : 69) ได้ศึกษา เรื่องความต้องการพัฒนาตนเองทางวิชาการ ของครูโรงเรียนประถมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอ่างทอง พบว่า ความต้องการ พัฒนาตนเองทางวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

อ่างทอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก งานวิจัยอีกเรื่องที่สอดคล้องกัน คืองานวิจัยของ ประทีป โชติคุณเศรษฐ (2544 : 138) ได้วิจัยเรื่องความต้องการพัฒนาตนเอง ทางด้านวิชาการของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาใน สหวิทยาเขตเสรีไทย พบว่า ข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในสหวิทยาเขตเสรีไทย มีความต้องการพัฒนาตนเองทางด้านวิชาการในภาพรวมอยู่ที่ ระดับมาก

2. การเปรียบเทียบระดับความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ ของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดย จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน และขนาดของโรงเรียน ปรากฏดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบระดับความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงาน วิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยจำแนกตามประสบการณ์ในการสอน พบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการโดยรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญ ของการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา โดยได้ระบุไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 9 (4) ว่า “มีหลักการส่งเสริมมาตรฐาน วิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง” ซึ่งครูที่มีประสบการณ์แตกต่างกันก็จำเป็นต้อง มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้ ไปใช้ในการสอนนักเรียนและใช้ในการพัฒนาตนเองต่อไป ส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้อง จัดให้มีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพราะครูเป็นเครื่องมืออย่างแรกทีห้หล่อหลอม ให้บุคลากรของชาติ เติบโตขึ้นมาได้อย่างมีมาตรฐานที่ดี ครูจึงต้องมีการพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ รู้จักการศึกษาค้นคว้างานทางวิชาการต่างๆ เพื่อที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับ ความรู้เพื่อที่จะสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ตลอดไป ส่งผลให้ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเอง ในการปฏิบัติงานวิชาการโดยรวม ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณรงค์ คำภาศรี (2550 : 37) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครู ผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สกลนคร เขต 2 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาตนเองของครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน พบว่า มีความต้องการในการพัฒนาตนเองด้านวิชาการโดยรวม และรายด้านทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน งานวิจัยอีกเรื่องที่สอดคล้องกัน คืองานวิจัยของ คุณคำ ราชพล (2548 : 91) ได้ศึกษา เรื่อง ความต้องการพัฒนาตนเองของครูสายผู้สอน ในวิทยาลัยครูสหัสวันเขต สังกัดกรมสามัญศึกษา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาตนเองโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทีป โชติคุณเศรษฐ (2544 : 143) ได้วิจัยเรื่องความต้องการพัฒนาตนเองทางด้านวิชาการของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในสพวิทยาเขตเสรีไทย พบว่า ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการไม่แตกต่างกัน

2.2 การเปรียบเทียบระดับความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยจำแนกตามขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน พบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่ พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่มีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง เพราะว่าครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่ จะมีครูครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครบทุกชั้นและครูมีภาระงานก็น้อยกว่า จึงมีความต้องการพัฒนาตนเองมากกว่าครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งครูผู้สอนมีภาระงานสอนมาก ตลอดจนต้องรับผิดชอบงานพิเศษมาก จึงทำให้ไม่เอียงที่จะพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของอาณัติ ญาณศิริวัฒนธรรมา (2554 : 71) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการพัฒนาตนเองของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาตนเองของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2 ครูที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาตนเองแตกต่างกัน

3. วิธีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 รายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนา

หลักสูตรสถานศึกษา และด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ครูผู้สอนต้องการใช้วิธีการพัฒนาตนเอง คือ การเข้ารับการฝึกอบรม อาจเป็นเพราะว่าการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ในการปฏิบัติงาน ให้มีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่องาน ต่อผู้บริหาร และองค์การ ตลอดจนให้เกิดทักษะ (Skill) ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และเพื่อเป็นการเตรียมบุคลากรไว้รองรับความเจริญเติบโตขององค์การที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว หรือเตรียมความพร้อมในการรับกับสภาพปัญหาอันอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับตัวบ่งชี้และมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน ตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตัวบ่งชี้ที่ 6.1 ประสิทธิภาพการดำเนินการของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูทุกคนได้รับการพัฒนาในวิชาที่สอนหรือวิชาครูตามที่คุรุสภากำหนด(ไม่ต่ำกว่า 20 ชม./ปี) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ คำภาศรี (2550 : 68) ศึกษาเรื่อง ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 พบว่า วิธีการพัฒนาตนเองของครูผู้สอน 5 ลำดับ ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรม การศึกษาเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน การศึกษาดูงาน การร่วมประชุมสัมมนา และการศึกษาต่อ ส่วนด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และด้านการวัดผลและประเมินผล ครูผู้สอนต้องการใช้วิธีพัฒนาตนเอง คือ การศึกษาต่อ อาจเป็นเพราะว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานได้ดำเนินโครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง โดยกำหนดให้มีการทดสอบสมรรถนะครูทุกคน ผู้ที่ผ่านการประเมินในระดับสูงกำหนดให้เป็น Master Teacher โดยจัดสรรทุนให้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ภาควิเศษตามความสมัครใจ ถือเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองของครู สำหรับด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้วิธีพัฒนาตนเองมากที่สุด คือ การศึกษาดูงาน อาจเป็นเพราะว่า การศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมเพื่อการพัฒนาบุคลากร ซึ่งช่วยให้บุคลากรเกิดสัมพันธภาพ ความรู้ ความเข้าใจ

เพิ่มทักษะ ประสบการณ์ ที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของผู้อื่นที่เป็นมุมมองใหม่ๆ ในการช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวคิด หรือมุมมองๆ ต่างกันร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้เห็นถึงเทคนิค รูปแบบ วิธีการปฏิบัติงาน สามารถนำองค์ความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาผลการปฏิบัติงาน ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น หรือเป็นการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นด้วยการสร้างนวัตกรรมและบริการ ซึ่งเป้าหมายของการศึกษาดูงานโดยทั่วไปก็เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ เทคนิค วิธีการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน และเป็นการเรียนรู้แนวคิดใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 มีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมการปฏิบัติงานวิชาการของครูในด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมเกี่ยวกับการเขียนรายงานการวิจัย การนำผลการวิจัยไปใช้ ด้วยวิธีการศึกษาดูงาน

2. จากการเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความต้องการพัฒนาตนเองมากกว่าครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้รับการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการ โดยเฉพาะครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2552). **คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2553). **แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- คุณคำ ราชพล. (2548). **ความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรครูสายผู้สอนในวิทยาลัยครูสว่นันเขต สังกัดกรมสร้างครู สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- จूरี่รัตน์ พินิจมนตรี. **การพัฒนาตนเองของครู สู... การพัฒนาวิชาชีพ**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.jureerat.tk/articles.php?article_id=2, 2554.
- ชินวรรณ บุญเกียรติ. (2553). **นโยบายการพัฒนาการศึกษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ณรงค์ คำภาศรี. (2550). **ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 2**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ณรงค์ รอดพันธุ์. (2542). **ครูกับการพัฒนาตนเอง**. วารสารข้าราชการครู. 98,19 (2542) : 37 – 39.
- ธานีรินทร์ ศิลปจารุ. (2551). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : บิสิเนสอาร์แอนด์ดี.
- เน่งน้อย ดิถาวร. (2550). **ปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

- บุษยมาส สุขทวี. (2555). **ความต้องการพัฒนาดนเองทางวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.**
- ประทีป โชติคุณเศรษฐ. (2544). **ความต้องการพัฒนาดนเองทางด้านวิชาการของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในสหวิทยาเขตเสรีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.**
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). **ครูแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.**
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1. (2554). **ข้อมูลสารสนเทศ ปีการศึกษา 2554. กาฬสินธุ์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1.**
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). **การทำวิจัยแบบง่าย : บันไดสู่ครูนักวิจัย. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.**
- _____. (2554). **กลยุทธ์ ปี พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.**
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **รายงานพิเศษ : การศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.**
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2541). **กระทรวงศึกษาธิการ. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.**
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **การสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.**
- อาณัติญาณ ศิริวัฒนอธิกุล. (2554). **ความต้องการพัฒนาดนเองของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.**

แนะนำหนังสือ “การพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพในประเทศไทย”¹

Introduction of Book on “Uneven Development in Thailand”¹

ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี²

Narongrit Sumalee²

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือ “Uneven Development in Thailand” ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 1996 แต่เนื้อหายังทันสมัย สามารถให้ภาพรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนประสบกับสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำหลังจากที่รัฐได้ประกาศค่าเงินบาทลอยตัว (กรกฎาคม 2540) ทั้งยังสะท้อนให้เห็นปัญหาและความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันได้ค่อนข้างแจ่มชัด ซึ่งประเด็นโดยรวมที่บทความเน้นนั้นประกอบด้วยสาเหตุ ปัญหาและสถานการณ์ของ “การพัฒนา” ประเทศที่ไม่สมดุลอันเกิดจากความลำเอียงที่มีต่อความเป็นมหานคร (Metropolitan Biases) ซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชนชั้นนำตลอดเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะนับตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ (พ.ศ. 2504) ฉบับแรกเป็นต้นมา

กล่าวได้ว่าตั้งแต่ทศวรรษ 1960 (ราว พ.ศ. 2503) เป็นต้นมา และโดยเฉพาะช่วงทศวรรษ 1980 (ราวพ.ศ. 2520) นับได้ว่าเป็นช่วงเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจของประเทศไทย จากอัตราการเติบโตอย่างสม่ำเสมอทางเศรษฐกิจที่พุ่งสูงสุดในโลกเฉลี่ยถึงร้อยละ 7-8 ต่อปี ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ (International Division of Labour) อย่างไรก็ตาม ประโยชน์จากความฟูเฟื่องนั้นกลับไม่ได้ตกแก่ทุกคนและทุกแห่งอย่างดุลยภาพ ส่วนใหญ่มักกระจุกตัวในกรุงเทพฯ และตามพื้นที่ศูนย์กลางของประเทศ หากแต่ชุมชนหมู่บ้านและเมืองเล็กเมืองน้อยที่อยู่ห่างไกลตามชายขอบประเทศที่ไม่ได้รับการดึงดูดจากบรรดา

¹ สรุปและเรียบเรียงจาก Micheal J.G. Parwell and Daniel A. Arghiros. “Introduction : Uneven development in Thailand” in Uneven development in Thailand, (Aldershot: Avebury, 1996) pp.1-27.

² นักวิชาการ สังกัดโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และนิสิตปริญญาเอก คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² Officer, Museum of Mahasarakham University, Ph.D. candidate, Faculty of Cultural Sciences Mahasarakham University

นักลงทุนกลับถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ส่วนในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ เองก็กลับปรากฏบรรดาคนยากจนที่อาศัยตามสลัมและแหล่งเสื่อมโทรม พ่อค้าแม่ขายที่หาบคอนสินค้าเร่ขายตามริมถนน ตลอดทั้งผู้คนที่ยืนทุกข์ทรมานโดยตรงจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคมจากการเติบโตของเศรษฐกิจที่ไร้การควบคุมกลับเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น จากมุมมองของนักวิชาการตะวันตก ประเทศไทยจึงเป็นเหมือน “เกาะที่คลุมชุดหมาป่า” มากกว่าเป็น “เสือ” ดังที่กล่าวอ้างกันในช่วงเวลานั้น (หน้า 2) นอกจากนั้นความพยายามที่จะนำพาประเทศไปสู่ความเป็น “นิคส์” (NIC) จึงน่าจะหมายถึงระดับ “เมือง” มากกว่าระดับ “ประเทศ” กล่าวคือการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นเพียงแต่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และพื้นที่รอบๆ (The Country’s Spatial Economy) จึงทำให้การกระจายรายได้จึงจำกัดในศูนย์กลางเศรษฐกิจดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงได้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพ (Uneven Development)

การพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพ

“การพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพ” ได้สะท้อนถึงปัญหาของการเข้าถึงอย่างไม่เท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งความหมายของ “การเข้าถึง” (Access) ในที่นี้จึงหมายถึงความยุติธรรมและชอบธรรม ดังนั้น จึงมิใช่เพียงปัญหาเศรษฐกิจหากแต่ยังเป็นปัญหาสังคม โดยเฉพาะพื้นที่ซึ่งไม่ได้รับประโยชน์และผู้คนที่มีแนวโน้มถูกทิ้งไว้เบื้องหลังถูกมองข้ามจากกระบวนการพัฒนาอันเป็นลักษณะเด่นของสังคมนิยม อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวก็ไม่อาจตัดสินว่าเป็นเพียงเรื่องของ “คุณค่า” หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น “ตามที่เป็นจริง” เพราะกระบวนการดังกล่าวนี้ต้องเผชิญกับการตัดสินใจเชิงคุณค่าในระดับรากฐานและพิจารณาถึงความแตกต่างทางสังคมและการเมืองระดับลึก จึงไม่มีคำตอบง่ายๆ ต่อคำถามที่ว่า “การพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพน่าปรารถนาหรือไม่?”

อย่างไรก็ตาม เราอาจสามารถอธิบายการพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพผ่านปัจจัยของภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมได้ส่วนหนึ่ง เช่น ความแตกต่างในภูมิอากาศ ทรัพยากรและความสามารถในการเข้าถึง เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายผ่านมิติประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองได้ด้วย เช่นนั้นจึงเป็นกระบวนการที่ถูกกำหนดทางสังคม (Socially Determined Process) กล่าวคือ

โยงโยกับการชดริตเอารัดเอาเปรียบผู้คน ทั้งนี้ปัจจัยเชิงโครงสร้างได้ช่วยเสริมกำลังการพัฒนาที่ไม่สมดุลให้เป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งจะสัมพันธ์กับบทบาทของรัฐ รวมทั้ง “การเมืองเชิงพื้นที่” ตลอดทั้งผลที่ตามมาจากการปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลในเชิงพื้นที่ด้วย กล่าวคือแผนพัฒนามีแนวโน้มที่สะท้อนความสำคัญของกลุ่มอำนาจต่างๆ ในสังคมไทย เพราะการพัฒนานั้นได้รองรับชนชั้นนำ (Elite) ในเมืองมากกว่า โดยสร้างหายนะแก่คนส่วนใหญ่ในชนบท ตลอดทั้งคนเมืองที่ยากจนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งการบูรณาการประเทศไทยเข้าสู่เศรษฐกิจโลกและการเมืองโลกนั้นยังได้ส่งอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพอีกด้วย นอกจากนี้การพัฒนาที่ไม่สม่าเสมอ ดังกล่าวนี้ยังไม่ใช้ปรากฏการณ์หยุดนิ่งหากแต่เป็นกระบวนการพลวัตที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา ปรากฏในหลากหลายทั้งรูปแบบและระดับความเข้มข้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์จากการก่อรูปทางสังคมซึ่งนำไปสู่ความแบ่งแยกแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกัน (หน้า 3)

ในกรณีของประเทศไทย มันเป็นการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ด้วยกระบวนการแทรกแซงที่หลากหลายรูปแบบ ปรากฏทั้งในระดับสาธารณะและส่วนบุคคลตลอดเวลาที่ผ่านมา ซึ่งนำไปสู่ความล้มเหลวและการทำให้คนส่วนหนึ่งกลายเป็นพวกขายขอบในที่สุด โดยปัจจัยที่นำมาใช้ในการพิจารณาครั้งนี้มีทั้งบริบทและทิศทางของการวางแผนพัฒนา การให้ความสำคัญต่อเส้นทางในการพัฒนา และการทำให้เศรษฐกิจไทยเป็นเรื่องราวระหว่างประเทศ (Internationalization)

ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพในประเทศไทย

1) ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

จากความแตกต่างของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมของแต่ละภูมิภาคก่อให้เกิดความแตกต่างของศักยภาพในการผลิตด้านเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลต่อความแตกต่างของรายได้ระดับภูมิภาคด้วย ทั้งนี้เพราะความแตกต่างในคุณภาพดิน ความสามารถในการระบายน้ำ รูปแบบของลมฝน ภูมิอากาศและภูมิประเทศ ซึ่งที่ราบภาคกลางนับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของประเทศ เพราะกอบริด้วยความรุ่มรวยของดินตะกอนแม่น้ำ พื้นที่ราบเรียบ และน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตข้าว ดังนั้น พื้นที่ดังกล่าวจึงได้รับความสนใจและการสนับสนุนด้านชลประทานเพื่อการเพาะปลูกสำหรับส่งออก ดังปรากฏว่าพื้นที่

ดังกล่าวได้รับระบบชลประทานถึงร้อยละ 55 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ (หน้า 5) นอกจากนั้นด้วยความที่ใกล้กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นตลาดหลักภายในประเทศ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ จึงไม่แปลกที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐมากกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศ

กล่าวในส่วนของความเป็นชายขอบ (Marginality) ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการอธิบายว่าเป็นภูมิภาคที่ยากจน ทั้งนี้จากการพิจารณาสภาพแวดล้อมทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ตลอดทั้งช่วงเวลาที่ยาวนานไม่ว่าจะเป็นความแห้งแล้งและน้ำท่วมหนักยิ่งทำให้เป็นภูมิภาคที่ได้รับการช่วยเหลือน้อยที่สุดในประเทศด้วย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ได้รับการกล่าวอ้างว่าเป็นเหตุผลหลักต่อศักยภาพในการผลิตทางการเกษตรที่ย่ำแย่และส่งผลต่อรายได้ต่อหัวน้อยมากอย่างที่สุด (Very Poor) ตามมาด้วย (ราวร้อยละ 40 ของรายได้เฉลี่ยของประเทศ) ดังเช่นเมื่อเปรียบเทียบผลผลิตข้าว (ช่วงปี 1985/86 และ 1990/91) ภาคนี้แล้วปรากฏว่าได้น้อยกว่า 1.5 ตัน/เฮกตาร์ ส่วนภาคกลางได้ประมาณ 2.3 ตัน/เฮกตาร์ ในช่วงเวลาเดียวกัน

ส่วนภาคเหนือเนื่องจากเป็นภูมิภาคที่ประกอบด้วยหุบเขาจำนวนมากสลับกับแม่น้ำ ซึ่งส่งผลให้มีดินตะกอน รูปแบบของลมฝนที่แน่นอนเชื่อถือได้ และระบบชลประทานซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างดี ทำให้ช่วยสนับสนุนการผลิตพืชผลซึ่งเกิดบนที่สูงได้ค่อนข้างมาก ดังนั้นด้วยศักยภาพการผลิตทางการเกษตรดังกล่าวจึงสามารถทำให้ประชากรดำเนินมาตรฐานชีวิตได้ดีกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากแต่ไม่เท่าภาคกลางและภาคใต้

กล่าวในส่วนภาคใต้ซึ่งมีภูมิอากาศแบบเส้นศูนย์สูตร ด้วยลมฝนเฉลี่ยสูงที่สุดอย่างใดก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวก็ไม่ได้ปลูกข้าวเป็นหลักเนื่องจากสภาพของดินและภูมิประเทศที่ไม่เหมาะสม ส่วนใหญ่จึงปลูกยางพารา ตลอดทั้งพืชพื้นเมือง การประมง รวมทั้งสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งแร่ที่อุดมสมบูรณ์

2) บริบทการวางแผน

อาจกล่าวได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไไทยนั้นถูกจับจองจากบรรดา “เทคโนแครต”(Technocrats) ทั้งหลายซึ่งส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ โดยแผนพัฒนาฯ เหล่านี้ได้รับการออกแบบด้วยรัฐและเจ้าของกิจการเอกชน (หน้า 6) ดังนั้น

จึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ายุทธวิธีการพัฒนานั้นเป็นการสร้างผลประโยชน์แก่ชนชั้นนำผู้มั่งคั่งโดยการแสวงหาจากชนส่วนใหญ่ในชนบท ทั้งนี้ด้วยการจัดสรรทรัพยากรที่มีพื้นฐานบนการครอบงำทางสังคมและพื้นที่ เช่น สร้างตึกบนพื้นที่ที่ดีที่สุด ดังนั้น ทรัพยากรที่ขาดแคลนจึงถูกจัดสรรแก่บรรดาชนชั้นนำมากกว่าแก่ประชาชนคนส่วนใหญ่, แก่คนกรุงเทพฯ แทนที่จะเป็นจังหวัดต่างๆ แก่ชนชั้นนำในกรุงเทพฯ แทนที่จะเป็นประชาชนคนกรุงเทพฯ และแก่ชนชั้นนำในจังหวัดแทนที่จะเป็นประชาชนในจังหวัดนั้น

สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถือตั้งขึ้นเมื่อปี 1957 (พ.ศ. 2500) เพื่อวางแผนพัฒนาประเทศโดยต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหลายๆ ส่วน หากแต่ด้วยความเป็น “อิสระ” ของหน่วยงานภาครัฐในระบบราชการไทย ทำให้สภาพพัฒนา มีอิทธิพลค่อนข้างน้อยต่อหน่วยงานต่างๆ ที่จะทำให้แผนพัฒนาฯ ดำเนินไปอย่างสัมฤทธิ์ผล กล่าวคือหน่วยงานองค์กรต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้รับการเรียกร้องอย่างเคร่งครัดต่อความเฉพาะเจาะจงของแผนพัฒนาฯ ยิ่งกว่านั้นการดำเนินงานยังได้รับกำหนดรูปแบบไปตามการดำเนินงานของสถาบันต่างๆ และเชื่อมช้อนกับความรับผิดชอบและขาดแคลนความร่วมมือกัน ซึ่งเกิดจากการขาดความเข้าใจในภาพรวมของแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสิ่งที่เขียนหรือโวหารวาทศิลป์ในแผนฯ กับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยแผนพัฒนาฯ ในช่วงทศวรรษ 1960-70 นั้นให้ความสำคัญกับการสนับสนุนความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วใน GNP ผ่านกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) อย่างเข้มข้นของประเทศ ซึ่งตั้งบนฐานคิดของนโยบายแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา (Laissez Faire) โดยเน้นความสำคัญต่อความก้าวหน้าของเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามแผนพัฒนานี้ได้พลาดต่อการให้ความสำคัญในการแพร่กระจายผลประโยชน์ เพราะมันได้สร้างให้เกิดการเติบโตอย่างรวดเร็วคุณภาพอย่างมากขึ้นมา รวมทั้งความไม่สมดุลเชิงพื้นที่ไม่ว่าทางภูมิศาสตร์หรือระหว่างบุคคลที่ได้ขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น เพราะการพัฒนานั้นได้ก้าวข้าม (By Pass) ผู้คนและพื้นที่จำนวนมาก

ต่อมาช่วงทศวรรษ 1970 รัฐได้เริ่มให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมของบุคคล ภาคการผลิตและภูมิภาคมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการตระหนักว่าหากไม่ทำให้เกิดความเท่าเทียมเชิงพื้นที่แล้ว ความไร้คุณภาพของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและ

ความมั่นคงทางการเมืองก็จะเกิดขึ้นในพื้นที่รอบนอกได้ ดังนั้น รัฐจึงได้ขยายขอบเขตการพัฒนาในแผนพัฒนาที่ 4 (1977-81) เพื่อให้ประชาชนส่วนมากสามารถมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งวิธีการหนึ่งก็คือการใช้ยุทธวิธีสร้างศูนย์การเจริญเติบโต (The Growth Pole) ในการกระจายอุตสาหกรรมความเป็นเมือง (Urban-Industrial Decentralization) ออกไป กระนั้นแม้รัฐบาลพยายามจะกระตุ้นให้เกิดการลงทุนกระจายออกไปตามภูมิภาคต่างๆ รอบนอก หากว่าค่อนข้างมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากว่าการออกไปลงทุนนั้นต่ำ มีความลำบากในการรองรับตลาดที่ค่อนข้างเล็ก การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและแรงงานที่มีทักษะ ตลอดจนความกังวลใจเกี่ยวกับความไม่มั่นคงของการเมืองในภูมิภาค ได้ทำให้ผู้ลงทุนมีความลังเลที่จะดำเนินการในระดับภูมิภาค และต่อมาแม้จะมีการกลับมาดำเนินการใหม่ในศูนย์กลางเจริญเติบโตส่วนภูมิภาคซึ่งทำให้เกิดการสร้างการเชื่อมโยงกับการผลิตในชนบท แต่ทว่ากลับไม่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ดังที่ตั้งใจไว้ เนื่องเพราะศูนย์กลางความเติบโตส่วนภูมิภาคเหล่านี้กลับระบายเอาทรัพยากร ทุนและพลังการผลิตของชนบทกลับออกมาแทน กล่าวคือบรรดาศูนย์กลางเหล่านี้มีสภาพดั่งเกาะที่รายล้อมไปด้วยดินแดนชนบทต่างๆ ซึ่งถูกดูดซับเอาผลประโยชน์ไป ดังนั้นศูนย์กลางความเจริญเติบโตระดับภูมิภาคจึงประสบปัญหาเช่นเดียวกับที่เกิดกับระดับประเทศ

ดังนั้น ด้วยนโยบายการกระจายอำนาจบนฐาน “จากบนลงล่าง” (Top-Down) ซึ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นเมืองดังกล่าวนี้ จึงประสบกับผลกระทบของการพัฒนาที่ไร้ดุลยภาพ กรุงเทพฯ ไม่สามารถที่จะนำทางการพัฒนาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากว่าในความเป็นจริงนั้น ข้าราชการระดับสูงส่วนใหญ่น้อยอยู่ในกรุงเทพฯ จึงทำให้ขาดแคลนประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไขท้องถิ่นของภูมิภาครอบนอก ดังนั้นสาเหตุปัญหาและการแก้ไขจึงไม่ได้อยู่ที่การส่งเสริมการลงทุนในการสร้างศูนย์กลางความเจริญเติบโตหรือเมืองใหม่ หากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนอำนาจทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองใหม่มากกว่า (หน้า 7) โดยทั้งหลายทั้งปวงนี้เกิดจากความลำเอียงของมหานคร (Metropolitan Biases) หรือความลำเอียงต่อกรุงเทพฯ ซึ่งให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรม โรงงานการผลิตไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโครงสร้างภาษี การกตราคาข้าวเพื่อผู้บริโภคในเมือง การให้การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ แก่คนเมือง เป็นต้น

ดังนั้น นโยบายที่ประกาศใช้ออกมาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานความลำเอียงเชิงพื้นที่อย่างลึกซึ้งต่อเศรษฐกิจมหภาค นโยบายภาคการผลิตรวมทั้งการค้า ตลอดจนนโยบายอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ด้วยเหตุนี้สิ่งที่เป็นความท้าทายอย่างเป็นรากฐานต่อแนวคิดพัฒนาจากบนลงล่างนี้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสองปรากฏการณ์คือ “การตัดสินใจอย่างรวมศูนย์” และ “ปรัชญาการพัฒนาที่เน้นแต่ความเจริญเติบโต”

วิธีการรวมศูนย์อำนาจ

นับตั้งแต่การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ห้าในปี 1892 (พ.ศ. 2435) ได้ก่อให้เกิดการตัดสินใจแบบรวมศูนย์ (Centralization) ขึ้น ทั้งนี้การรวมศูนย์อำนาจนี้ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการสร้างความเข้มแข็งแก่ความเป็นเอกภาพของชาติและขยายการควบคุมของศูนย์กลางเหนือการปฏิบัติการของท้องถิ่นต่างๆ ในช่วงที่สยามประเทศกำลังถูกคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคม โดยอำนาจรวมศูนย์อยู่ที่กรุงเทพฯ และได้ส่งผลต่อการประกาศใช้กับพื้นที่ชนบทรอบๆ เมืองหลวงที่ถูกจัดตั้งขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของการจัดการแบบบนลงล่าง โดยเจ้าหน้าที่ในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะสำเหนียกและกำหนดปัญหาและความต้องการต่างๆ ที่สัมพันธ์กับภูมิหลังความเป็นเมืองของตนเอง

ดังนั้น ผลจากโครงสร้างของการรวมศูนย์ในการตัดสินใจนี้ส่วนใหญ่แล้วมันได้สร้างประโยชน์แก่คนกลุ่มน้อยที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเจริญเติบโตมากกว่าคนส่วนใหญ่ในชนบท โดยได้รองรับผลประโยชน์ของผู้เหนือกว่าแทนที่จะเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นจึงมีความชัดเจนว่าจำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจทั้งในเรื่องทรัพยากรและวิธีการเข้าถึง เพราะตัวแบบของการรวมศูนย์ในการพัฒนานี้ไม่มีศักยภาพเพียงพอต่อเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ของท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าแม้จะมีการให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานภาพทางกฎหมายในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่างๆ นั้น หากแต่ผู้มีอำนาจในระดับจังหวัดและอำเภอก็ยังจำกัดอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจ (Veto) อยู่ดี ดังนั้นการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงอยู่ในกรอบของระบบราชการแทนที่จะรองรับความเป็นอิสระของตนเอง

การพัฒนาที่มีทิศทางเน้นการเจริญเติบโต

จากการที่รัฐบาลเน้นความสำคัญในการเจริญเติบโต (Growth) ของภาคเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ หากทว่าไม่ก่อให้เกิดในการแพร่กระจายสวัสดิการที่

เท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมต่อผู้คนและภูมิภาคต่างๆ เลย ด้วยโครงสร้างพื้นฐานและความสะดวกสบายพื้นฐานอื่นๆ นั้น ในอดีตได้จัดไว้ในเขตพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพการเติบโตสูงเป็นหลัก ทำให้คนในเขตนั้นได้รับประโยชน์มากกว่าพื้นที่ซึ่งไม่ก่อให้เกิดการพอกพูนทางเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่แผนพัฒนาที่ 4 (1977-81) รัฐได้เริ่มปรับเปลี่ยนจากการเน้นเพียงการเจริญเติบโตมาสู่การเจริญเติบโตด้วยความเท่าเทียม กระนั้นแผนที่วางไว้ก็ยังไม่สอดคล้องกับการดำเนินการจริง ต่อมาในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ยังคงให้ความสำคัญกับการลงทุนแข่งขันระหว่างประเทศและยังให้ความสนใจกับผลประโยชน์และความก้าวหน้าของท้องถิ่นในเชิงการแข่งขันไปด้วย เช่น กรณีภาคตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ (ราว 80-150 กม.) ได้รับการสนับสนุนให้เป็นเขตการค้าลงทุนสำคัญเชื่อมโยงกับพื้นที่มหานครกรุงเทพฯ ส่วนภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือกลับถูกทิ้งให้ล้าหลังต่อไป

นอกจากปัจจัยดังที่กล่าวแล้วยังสามารถอธิบายสาเหตุของการพัฒนาที่ไร้คุณภาพผ่านสถานการณ์ทางภูมิศาสตร์-การเมืองของประเทศ เพราะมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาการของราชอาณาจักรด้วย กล่าวคือแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นเพียงประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่หลุดรอดจากการล่าอาณานิคม หากทว่ามันไม่ได้หนีพ้นอิทธิพลของอาณานิคม โดยเฉพาะอย่างอาณานิคมทางเศรษฐกิจ (หน้า 10) ซึ่งเริ่มตั้งแต่ที่สยามได้ทำสนธิสัญญาบาวริงกับสหราชอาณาจักร ในปี พ.ศ. 1855 เพื่อสงวนไว้ซึ่งความเป็นอิสระทางการเมือง ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวเรียกร้องให้สยามอนุญาตให้มีการค้าเสรีระหว่างผู้กระด้างปัจเจก/เอกชนแทนที่รัฐจะผูกขาดเพียงผู้เดียวเหมือนก่อน กำหนดให้เก็บภาษีได้ร้อยละ 3 ตลอดทั้งจำกัดหน้าที่ในการส่งออก (ของรัฐ) ด้วย ซึ่งจากสนธิสัญญานี้ได้เอื้อให้ชาวต่างชาติสั่งสมความมั่งคั่งมากกว่าประชาชนคนพื้นถิ่น

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาประเทศไทยได้รับการวางเข้าไปสู่การเป็นรัฐบริวาร ในการรองรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพื้นที่ศูนย์กลางของเศรษฐกิจโลก ดังนั้น ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบต่อระบบโลกเฉกเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งการค้าที่ไม่เท่าเทียมระหว่างไทยกับตะวันตกนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรากฐานต่อโครงสร้างการผลิตของประเทศตลอดทั้งการควบคุมและมูลค่าของที่ดินด้วย ทั้งส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมต่อระหว่าง

บุคคลและภูมิภาคตามมา โดยการผลิตเพื่อส่งออกได้รับความสนใจอยู่ในที่ราบภาคกลาง ซึ่งผลผลิตต่างๆ ได้รับการขนส่งสู่ประเทศตะวันตกผ่านท่าเรือของกรุงเทพฯ ดังนั้น เศรษฐกิจพาณิชย์แบบใหม่จึงได้เริ่มขึ้นโดยดูดซับเอาทรัพยากรของทุนและแรงงานจากภูมิภาคต่างๆ เข้าสู่ที่ราบภาคกลาง

โดยในช่วงเวลาเดียวกันสินค้านำเข้าได้ทะลุทะลวงสู่ภูมิภาครอบนอกและทำลายอุตสาหกรรมท้องถิ่นลง นอกจากนี้ความต้องการระหว่างประเทศเป็นผลให้มีการขยายตัวของการผลิตข้าวเพื่อส่งออก และภายหลังได้ส่งต่อการขยายตัวของผลผลิตการเกษตรอื่นๆ ด้วย ทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงตัวเองจากเศรษฐกิจแบบยังชีพสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Specializing) ในการผลิตข้าว อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์จากการค้าขายเสรีก็ไม่ได้รับการกระจายอย่างสมดุล ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีกลไกพอเพียงในการดำเนินการหรือไม่ได้รับการตระหนักว่าต้องทำเช่นนั้น หากแต่การขยายตัวของการผลิตกลับเป็นประโยชน์แก่พ่อค้าต่างชาติและชนชั้นนำที่มีฐานในกรุงเทพฯ แทนที่จะเป็นชาวนาไทยในท้องถิ่นชนบท และผลจากการวางตำแหน่งเป็นประเทศบริวาร ขยายขอบในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ทำให้เกิดโครงสร้างของเมืองกรุงเทพฯ ไร้ดุลยภาพ นั่นคือการเป็น “เมืองหัวโต” (Urban Primacy) ในระดับค่อนข้างสูง

จากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย บรรดาบริษัทข้ามชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นตะวันตกและเอเชียตะวันออกต่างได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวในประเทศไทยในฐานะเป็นแหล่งการลงทุนและรับหน้าที่ในการสร้างผลผลิตส่งออกที่ใช้เทคโนโลยีต่ำ ทั้งนี้เพื่อลดต้นทุนการผลิตและรักษากำไรเอาไว้ นอกจากนี้นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1980 ที่ประเทศไทยได้ประสบกับกระแสของ FDI ที่เน้นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก วงเงินกู้ได้ขยายตัวสูงขึ้นมาในแต่ละปี ส่วนบริษัทข้ามชาติได้รับการดึงดูดมายังประเทศไทยเนื่องจากแรงงาน วัสดุวัตถุดิบทุนต่ำ ตลอดจนการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจและนโยบายลดการใช้กฎหมายที่เข้มงวด (Deregulation) ซึ่งรัฐบาลในช่วงทศวรรษ 1980 สนับสนุนให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาว่าคนงานในบริษัทข้ามชาตินั้นได้รับการชดเชยสองเท่าจากช่วงเวลาการทำงานที่ยาวขึ้น แต่ได้รับค่าตอบแทนน้อยกว่าคนงานในตะวันตก ซึ่งจากกระบวนการทำให้ทุนเป็นนานาชาติ (Internationalization of Capitals) และการเติบโตของตลาดโลกยังทำให้เกิดรูปแบบการเอาเปรียบผู้หญิงเกิดขึ้นด้วยซึ่งจะ

กล่าวถึงข้างหน้า นอกเหนือจากผลกระทบทางสังคม ภาพรวมของการลงทุนทั้งจาก FDI และบริษัทข้ามชาติยังเน้นการลงทุนในกรุงเทพฯ เป็นหลัก ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งไร้ดุลยภาพเกิดขึ้นตามมา

อำนาจและการเมือง

ดังกล่าวก่อนหน้านี้ว่าการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาได้รับการดำเนินการโดยกลุ่มอภิสิทธิ์ไม่กี่คน โดยอำนาจทางเศรษฐกิจของบรรดาชนชั้นนำสามารถทำให้พวกเขาควบคุมกระบวนการทางการเมืองด้วย ซึ่งคนส่วนใหญ่ในที่นี้ไม่มีอำนาจในเศรษฐกิจแทบจะไม่ได้ได้รับประโยชน์ใดจากนโยบายที่เสนอโดยชนชั้นนำเหล่านี้ เพราะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้นได้รับการจำกัดภายในชนชั้นดังกล่าว เช่น ผลประโยชน์ที่เกิดแก่ชนชั้นนำส่วนกลางมากกว่าชนชั้นท้องถิ่น แทนที่จะเป็นประโยชน์ของสาธารณะของมวลชน

โดยระหว่างแผนพัฒนาที่ 5 (1982-86) อำนาจรัฐส่วนกลางได้สอดแทรกเข้าสู่หมู่บ้านต่างๆ ผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่นท้องถิ่นและงบประมาณที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการจัดส่งการบริการและการวางตัวบุคคล ดังนั้นการแพร่กระจายทรัพยากรสาธารณะจึงได้รับการสะท้อนผลประโยชน์ การตัดสินใจและนโยบายของชนชั้นส่วนกลาง อย่างไรก็ตาม อำนาจของผู้นำส่วนกลางก็ไม่เบ็ดเสร็จ เพราะได้รับการควบคุมจากการค้าจนอย่างใกล้ชิดกับสายสัมพันธ์ต่อชนชั้นนำท้องถิ่นต่างๆ ในพื้นที่รอบนอก ดังนั้นจังหวัดต่างๆ จึงมักได้ประสบความสำเร็จในการกระจายทรัพยากรและงบประมาณต่างๆ จากรัฐบาลส่วนกลาง กระนั้นในแต่ละพื้นที่ก็ไม่ได้ได้รับความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจทั้งหมด ทั้งนี้สุดแท้แต่สายสัมพันธ์ของแต่ละชนชั้นนำในแต่ละจังหวัด เหตุนี้จึงทำให้ระดับของทรัพยากรที่ได้รับแตกต่างกันไปในแต่ละจังหวัดด้วย

ดังนั้น วัฒนธรรมทางสังคมจึงได้เล่นบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวัฒนธรรมการเมืองและกระตุ้นให้เกิดการผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้โดยมีปรัชญาพื้นฐานและรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของผู้เหนือกว่ากับผู้ต่ำกว่า ทั้งนี้ได้รับการกำหนดแบบแผนจากสายสัมพันธ์เชิงตอบแทนและการจัดลำดับชั้น โดยความสัมพันธ์เหล่านี้มักถูกเรียกว่าเป็นสายสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (Patron-Client) ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อแบบจารีตในเรื่องสิทธิ สถานะและ

อำนาจ การเมืองที่แตกต่างกันซึ่งส่งผลต่อชนชั้นที่ปกครองแทนที่จะเป็นสิทธิรากฐานของความเป็นพลเมือง

นอกจากนี้โดยค่านิยมทางสังคมดังกล่าวนี้นำให้เกิดอำนาจและการสังคมนวมั่งคั่งที่เกิดบนความเสียหายของผู้ไร้อำนาจ จนทำให้นักวิชาการฝรั่งคนหนึ่งกล่าวว่า ธรรมชาติที่มีมาแต่เดิมนี่ของสังคมไทยได้ทำให้ประเทศสามารถบรรลุผลสำเร็จของการเป็นประเทศที่ “ทันสมัยหากแต่ไม่พัฒนา” (หน้า 12) โดยใช้ทรัพยากรส่วนรวมในการรักษาความสัมพันธ์ส่วนตน ซึ่งเป็นสาเหตุต่อการพัฒนาที่ไร้คุณภาพตามมา

บางประเด็นของการพัฒนาที่ไร้คุณภาพในประเทศไทย

1) ความแตกต่างในระดับภูมิภาค

ประเด็นของภูมิศาสตร์ของภูมิภาคนี้ได้รับการกล่าวอยู่เสมอในการพิสูจน์มิติของความไม่เท่าเทียมกันเชิงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รายได้ และประโยชน์สาธารณะที่ไร้คุณภาพค่อนข้างสูง ทั้งนี้เหมือนประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่เมืองหลวงมักได้รับประโยชน์จากนโยบายรัฐมากกว่าส่วนอื่นๆ ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นค่าจัดพื้นที่สูงมากกว่าครึ่งของผลรวมทั้งประเทศ ทั้งที่มีประชากรน้อยกว่า (ปี 1991) ทั้งนี้จากการลงทุนโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่มากกว่า รายได้ต่อหัวของประชากรกรุงเทพฯ สูงกว่าประชากรภูมิภาคอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ช่วงเวลาของรายได้ระหว่างภูมิภาคยังมีแนวโน้มที่จะขยายตัวออกทุกปีด้วย ดังเช่นในแผนพัฒนาที่ 6 กรุงเทพฯและปริมณฑลได้ดูดซับเอาการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานถึงร้อยละ 92 และถึงร้อยละ 96 ในการคมนาคมขนส่งไป นอกจากนี้ กรุงเทพฯยังได้รับความเอาใจใส่อย่างสูงต่อการลงทุนในด้านมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล แพทย์ อุตสาหกรรม และองค์กรทางการเงิน โทรศัพท์และรถยนต์ส่วนตัว ตลอดทั้งได้รับการอุดหนุนเกี่ยวกับการบริการประโยชน์สาธารณะถึง 17 เท่ามากกว่าประชากรในจังหวัดอื่นๆ รวมกันอีก (หน้า 14)

2) ความแตกต่างในระดับชนบท-เมือง

จากการที่คนเมือง (โดยเฉพาะกรุงเทพฯ) ได้รับสัดส่วนจากประโยชน์ของการพัฒนามากกว่าคนต่างจังหวัด โดยดัชนีที่ใช้ชี้วัดสำคัญทางสังคมและเศรษฐกิจคือ การกระจายรายได้ การจ้างงาน บริการสาธารณะ ระดับการศึกษาและการดูแลสุขภาพ ทั้งนี้การที่ช่องว่างระหว่างเมือง-ชนบทยังคงเหลืออยู่ส่วนหนึ่งเพราะระบบการศึกษา

ของชนบทยังอยู่ในระดับมาตรฐานที่ต่ำกว่าที่เมืองได้รับ และส่วนหนึ่งที่มาตรฐานการศึกษาชนบทลดลงนั้นเพราะทรัพยากรส่วนใหญ่ไปกระจุกยังศูนย์กลางเมืองมากกว่า

โดยปัญหาดังกล่าวเกิดจากความลำเอียงของชนชั้นนำในเมืองในการกำหนดนโยบายพัฒนาของรัฐ เพราะการตัดสินใจของรัฐบาลนั้นได้สะท้อนผลประโยชน์ของชนชั้นนำในเมืองเป็นหลัก โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1960-70 พื้นที่ชนบทได้รับการปฏิเสธจากรัฐที่จะรับการจัดแบ่งทรัพยากร และเน้นกรุงเทพฯ เป็นหลัก ด้วยความคาดหวังว่าประสิทธิภาพต่างๆ ที่ลงทุนไปจะไปปรากฏที่นั่น ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ซึ่งสนใจตั้งเฉพาะรอบกรุงเทพฯ และที่ราบภาคกลาง รวมทั้งการเจริญเติบโตของภาคบริการยังช่วยเร่งการขยายตัวของกรุงเทพฯ ให้กลายเป็นเมืองหัวโตมากขึ้น

3) ความแตกต่างภายในชนบท

ความแตกต่างที่เกิดขึ้นไม่เพียงปรากฏระหว่างชนบทกับเมืองเท่านั้น หากแต่ยังเกิดขึ้นระหว่างคนมีกับคนไม่มีในทั้งสองพื้นที่อีกด้วย จากการศึกษาได้พบว่ามิระดับความยากจนสูงสุดอย่างที่ไม่เคยปรากฏในตัวเลขทางสถิติของประเทศ ซึ่งการพัฒนาที่ไร้คุณภาพไม่เพียงหมายความว่าถึงผลประโยชน์ของนโยบายพัฒนาที่ปรากฏต่อชนชั้นนำในกรุงเทพฯ และเมืองกรุงเทพฯ เท่านั้น หากแต่ชนชั้นนำท้องถิ่น/ชนบทยังได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวซึ่งนำไปสู่การสร้างระดับอุปถัมภ์และการค้าทุนของชนชั้นในระดับจังหวัดด้วย กล่าวคือชนชั้นนำระดับหมู่บ้าน ข้าราชการและพ่อค้าระดับอำเภอก็มีอำนาจท้องถิ่นของตนเหมือนกัน โดยตำแหน่งเชิงโครงสร้างของชนชั้นนำเหล่านี้ได้รับการเพิ่มพูนในลักษณะของการมีบทบาทเชิงเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดการสะสมมูลค่าส่วนเกินผ่านค่าจ้าง สินค้า การขายปลีก การเช่าและผลประโยชน์ต่างๆ

กล่าวคือชนชั้นนำหมู่บ้านสามารถควบคุมสภา องค์การและโครงการพัฒนาที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ โดยมีการเสริมกำลังตำแหน่งการครอบงำทางการเมืองและเศรษฐกิจผ่านรูปแบบหลากหลายของระบบอุปถัมภ์ที่ไม่ใช่แค่เศรษฐกิจซึ่งทำให้พวกเขาสามารถได้ประโยชน์จากรูปแบบของความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ ซึ่งแน่นอนว่าทำให้เกิดความเป็นปรปักษ์ระหว่างชาวบ้านส่วนใหญ๋กับชนชั้นใหม่ของชาวบ้านรวยผู้ที่ได้สร้างพันธมิตร

กับเจ้าหน้าที่รัฐบาล โดยนโยบายพัฒนานี้ได้ทำให้เกิดช่องทางรวยจากการให้กู้เงิน
เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และรถไถ ซึ่งผลที่ตามมาทำให้ช่องว่างระหว่างคนจน-คนรวยขยาย
กว้างออก

อย่างเช่นโครงการสนับสนุนราคาข้าวเปลือกของรัฐบาลนั้นมีเพียงชาวนาที่
ค่อนข้างฐานะดีกับคนระดับกลางเท่านั้นที่ได้ประโยชน์จากโครงการดังกล่าว
เนื่องจากบุคคลที่สามารถจะได้รับเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเมื่อราคาตกต่ำนั้นต้องเป็นคนที่
ข้าวจะขาย หากแต่ในช่วงที่มีความแห้งแล้งยาวนานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำให้
ชาวนาขนาดเล็กหลายคนไม่มีข้าวพอที่จะจำหน่ายได้ และทำให้พวกเขาไม่ได้รับความ
เท่าเทียมจากการกู้ยืมเงินที่เก็บดอกเบี้ยต่ำจากโครงการดังกล่าวได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าว
กลับช่วยเสริมกำลังให้เกิดความแตกต่างภายในชนบทขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม ได้มีนักวิชาการบางท่านเสนอว่าความไม่เท่าเทียมกันในชนบท
ไม่ใช่เรื่องใหม่ หากได้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนเกิดการบูรณาการชาติ (Integration) หรือ
การแทรกแซงของรัฐเสียอีก ดังเช่น กรณีของการเป็นเจ้าของพื้นที่ดินที่มีคุณภาพ
ที่เกิดขึ้นท่ามกลางผู้อพยพชาวลาวรุ่นบุกเบิกซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนภาคอีสาน
โดยเลือกเอาพื้นที่ซึ่งยังไม่ได้มีการแผ้วถางทำกิน ซึ่งมีคุณภาพดินอุดมสมบูรณ์และ
สภาพน้ำที่เหมาะสม และนั่นก่อให้เกิดความแตกต่างขึ้นมาและได้รับการอธิบายว่า
เป็นเพราะโชคชะตา ความสามารถและแรงจูงใจของปัจเจกซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา
อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในชนบทก็ได้รับการขยายตัวด้วยการกระตุ้นของพื้นที่
เศรษฐกิจ การทำให้ที่ดินและทรัพยากรในชนบทอื่นๆ เป็นสินค้า ตลอดทั้งระดับ
ความเป็นหนี้ที่เพิ่มมากขึ้น อันเกิดจากยุทธวิธีการพัฒนาของรัฐและก่อให้เกิดความ
ไม่เท่าเทียมขยายตัวในระดับหมู่บ้าน

4) โครงสร้างของเมือง

รูปแบบการกลายเป็นเมืองในประเทศไทยมีลักษณะที่ไม่สมดุล อาจกล่าวได้ว่า
กรุงเทพฯ นั้นได้รับการอ้างอยู่เสมอในฐานะที่เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของความเป็น
เมืองหัวโต (หน้า 16) โดยเป็นเมืองหลักที่ครอบงำทั้งพื้นที่รอบนอกใกล้เคียงและ
ศูนย์กลางอื่นๆ ในระบบเมือง โดยเฉพาะบรรดาหัวจังหวัดรอบๆ ซึ่งเป็นดังระเบียบ
ของการพัฒนาที่ได้ขยายรัศมีออกจากพื้นที่กรุงเทพฯ ทำให้กลายเป็นส่วนของมหานคร
ที่ถูกขยายออกไป ดังนั้นกรุงเทพฯ จึงไม่เป็นแต่แหล่งศูนย์กลางประเทศเท่านั้น แต่

กรุงเทพฯ นั้นยังหมายถึงประเทศไทยโดยรวมด้วย เนื่องจากความเป็นเมืองโตเดี่ยวอย่างสุดโต่ง ซึ่งในการอธิบายนั้นจำเป็นต้องพิจารณาทั้งปัจจัยทางมิติประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองประกอบ ซึ่งในส่วนของปัจจัยทางประวัติศาสตร์นั้นสาเหตุที่ทำให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองหัวโตเพราะสาเหตุดังนี้

1) นับตั้งแต่ทศวรรษ 1850 การเติบโตของประชากรกรุงเทพฯ ได้มีอัตราการขยายตัวมากกว่าประชากรทั้งประเทศ

2) ผลจากการทำสนธิสัญญาบาวริงนั้น (1855) ส่งผลจริงๆ เพียงอาณาพื้นที่ซึ่งอยู่รอบๆ กรุงเทพฯ ในรัศมี 30 ไมล์เท่านั้น

3) จากพัฒนาการของกรุงเทพฯ ในระยะแรกๆ ในฐานะที่เป็นท่าเรือระหว่างประเทศ เป็นท่าเลที่ตั้งบ้านเรือนของนักธุรกิจชาวยุโรปและศูนย์กลางของชาวจีนอพยพ

4) โดยเฉพาะช่วงทศวรรษ 1870 เป็นต้นมาและเร็วๆ นี้ที่อำนาจทางการเมืองและการเงินได้รับการรวมศูนย์ในกรุงเทพฯ

จากเงื่อนไขแวดล้อมของประวัติศาสตร์ไทยยุคใหม่ที่มีความหลากหลายทั้งภูมิศาสตร์หรืออิทธิพลของพื้นที่ตั้งที่ทำให้กรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางการค้า โดยเป็นทั้งตลาดหลักภายในประเทศและศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งที่ตั้งของอุตสาหกรรมหลักๆ สถาบันการเงินการธนาคารต่างๆ รวมทั้งการลงทุนต่างๆ ที่สัมพันธ์กับศักยภาพของแรงงานที่มีทักษะมากกว่า ประสิทธิภาพและการศึกษามากกว่าพื้นที่รอบนอก ต้นทุนการติดต่อต่ำกว่า การอำนวยความสะดวกครบครันมากกว่า เป็นต้นเหล่านี้นำไปสู่การกระจุกเกาะกลุ่มของเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนส่งผลกันไปมาทั้งการตั้งถิ่นฐานของผู้คน การประกอบอาชีพต่างๆ ยิ่งทำให้นโยบายพัฒนาที่ตั้งอยู่บน “ความลำเอียงสู่กรุงเทพฯ” (Bangkok-Bias) และยิ่งทำให้กรุงเทพฯ เติบโตอย่างเมืองหัวโตมากขึ้นต่อไป

เหตุและผลทั้งหลายทั้งปวงยังทำให้เกิดการขยายตัวของความไม่เท่าเทียมระหว่างพื้นที่เมืองกับชนบท โดยเฉพาะระหว่างมหานครกับพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ ความแตกต่างของรายได้ระหว่างชนบท-กรุงเทพฯ เกิดการอพยพเข้ากรุงมากขึ้น ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวว่ากรุงเทพฯ เป็นดังปรสิตที่ดูดเอาความมั่งคั่งและมูลค่าส่วนเกินโดยการอาศัยอยู่ในความเจริญเติบโตของพื้นที่ซึ่งด้อยพัฒนามากว่า นอกจากนี้โอกาสต่างๆ

ที่ถูกใช้ประโยชน์ในกรุงเทพมหานครนั้นยังตั้งอยู่บนฐานของการผลิตซ้ำของสังคมชนบท (หน้า 18) และผลจากการเติบโตดังกล่าวนั้นกลับสร้างปัญหาต่างๆ แก่กรุงเทพฯ ทั้งความแออัด มลภาวะที่เกิดจากความทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อม การขาดแคลน โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เพียงพอ รวมทั้งการจ้างงาน เป็นต้น

5) การทำให้เกิดความแตกต่างทางเพศ

นอกจากความลำเอียงที่มีต่อเมืองในนโยบายระดับชาติแล้ว ยังปรากฏความลำเอียง ต่อเพศด้วย กล่าวคือจากกระบวนการพัฒนาประเทศดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อ ความลำเอียงทางเพศ (Gender Bias) ในชนชั้นทางสังคม-เศรษฐกิจที่หลากหลาย เพราะแม้ว่านโยบายพัฒนานั้นจะส่งผลกระทบด้านบวกแก่ผู้หญิงชนชั้นค่อนข้างสูง โดยการหยิบยื่นโอกาสในการศึกษาและอาชีพการงานก็ตาม หากกลับส่งผลเสียแก่ ผู้หญิงในชนชั้นล่าง กล่าวคือการแบ่งแยกทางหน้าที่การงานของผู้หญิงทั้งในเขตเมือง และชนบทนั้นได้ทำให้พวกผู้หญิงได้รับความแตกต่าง โดยเฉพาะเรื่องของการรายได้และ สถานภาพทั้งที่ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ ผลที่ตามมาแม้ผู้หญิงจะร่วมแบ่งปัน ปัญหาคล้ายกันไม่ว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ หากแต่ ปัญหาเฉพาะก็มีความหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม

หากจะกล่าวตามค่านิยมของไทยที่วางสถานะทางสังคมผู้หญิงในระดับที่ด้อยกว่า ผู้ชาย ส่วนหนึ่งเพราะความเชื่อในพุทธศาสนาที่กดขี่ความนับถือในตัวผู้หญิงที่ ถูกวางคุณค่าไว้ในฐานะความเป็นแม่หากแต่ปฏิเสธสิทธิในการบวชของผู้หญิง ทั้งนี้ สืบเนื่องจากแนวคิดการสะสมผลบุญและกฎแห่งกรรมที่ได้ใช้ในการตัดสินต่อการเอาเปรียบ ผู้หญิงดังกล่าว ด้วยเพราะการเกิดเป็นหญิงนั้นเนื่องจากผลบุญที่ทำไว้อดีตชาติ ไม่เพียงพอ จึงทำให้ผู้หญิงถูกมองว่าด้อยกว่าผู้ชาย ดังปรากฏในการแสดงออก ยอดนิยมที่ว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง”

5.1) ผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อผู้หญิงชนบท

กล่าวได้ว่าผู้หญิงในสังคมชวนา ก่อนยุคสมัยใหม่นั้นค่อนข้างมีความสุข จากสถานภาพที่เท่าเทียมกันกับผู้ชายในทางเศรษฐกิจในการแสดงบทบาทสำคัญ ต่อการผลิตทางการเกษตร นอกจากบทบาททางการผลิตแล้วผู้หญิงยังมีบทบาท ความรับผิดชอบหลักเกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตซ้ำต่างๆ เช่น ทำครัว ซักผ้า เลี้ยงลูก อย่างไรก็ดีตามทั้งกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำก็ถูกมองว่าเป็นกิจกรรมอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดังนั้นในภาคเศรษฐกิจตำแหน่งของผู้หญิงจึงมีความสัมพันธ์ต่อผู้ชายในฐานะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญแทนที่จะเป็นเพียงผู้ด้อยกว่า อย่างไรก็ตามในส่วนของการมีส่วนร่วมด้านการเมืองและอุดมการณ์นั้นโดยทั่วไปแล้วผู้หญิงก็ยังด้อยกว่าผู้ชายอยู่ดี

ต่อมาบทบาทและสถานะสำคัญของผู้หญิงในเศรษฐกิจเกษตรกรรมแบบจารีตนั้นได้รับทำลายและถูกแปรสภาพเมื่อประเทศไทยได้เข้าร่วมในระบบทุนนิยมโลก และเมื่อมีการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาเพื่อการส่งออกและการค้าทางเกษตรกรรม ประกอบกับโครงการพัฒนาชนบทต่างๆ ที่มีแนวโน้มก้าวข้าม (By Pass) และมักนำผลเสียมาให้ นั่น ได้ส่งผลกระทบและนำผู้หญิงสู่กระบวนการกลายเป็นชายขอบในการเกษตรไป

จากการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการขยายตัวของการผลิตทางเกษตรกรรม เพื่อสร้างรายได้ผ่านการใช้วิธีการแบบสมัยใหม่นั้น ได้ส่งผลแก่ทิศทางการวางแผนพัฒนาที่เน้นผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) แทนที่ผู้หญิง ส่วนหนึ่งเพราะแผนต่างๆ ถูกออกแบบและกำหนดโดยผู้ชาย บนสมมุติฐานที่ว่าในฐานะที่ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ถ้าไรที่ได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้หญิงและเด็กในครัวเรือนไปด้วย ดังนั้นปัญหาของผู้หญิงจึงยังมีแนวโน้มในการพิจารณาอย่างแบ่งแยก แทนที่จะมองในประเด็นของวัฒนธรรมและโครงสร้างทั้งหมดของสังคมโดยรวม

ดังนั้นการหายไปของเศรษฐกิจแบบยังชีพและการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจได้ส่งผลทางลบแก่สถานะของผู้หญิง ซึ่งขับให้ผู้ชายเป็นที่มาของรายได้หลักของครอบครัว ด้วยการผลิตพืชเศรษฐกิจได้รับการจัดวางตรงไปยังผู้ชายในฐานะหัวหน้าครอบครัวและศูนย์กลางการผลิตการเกษตร ทำให้เกิดการผูกขาดกับผู้ชาย โดยเฉพาะจากการขยายตัวของการปฏิวัติเขียวในช่วงทศวรรษ 1960 ได้ส่งผลกระทบอย่างมากแก่ผู้หญิงชนบท โดยการกระตุ้นการผลิตอาหารผ่านการนำเสนอการใช้ประโยชน์จากการผลิตแบบสมัยใหม่ทั้งความหลากหลายของพันธุ์ข้าวข้ามสายพันธุ์ที่ต้องการระบบชลประทานเข้ามาช่วย ตลอดจนการขยายตัวของการผลิตเพื่อขายเช่นเดียวกับการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ซึ่งเหล่านี้อยู่นอกเหนือการเข้าถึงของผู้หญิงชนบท

ด้วยเหตุนี้กระบวนการที่ทำให้เกษตรกรรมกลายเป็นงานของผู้ชาย (Masculinisation) จึงได้ปรากฏขึ้น ซึ่งเท่ากับลดความสำคัญในความรู้ของผู้หญิงเกี่ยวกับการผลิตข้าวและเทคโนโลยีลงไปด้วย โดยการกีดกันผู้หญิงชนบทออกไปจากการผลิตด้านการเกษตรนี้

ได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของผู้หญิงที่ลดต่ำลงในชุมชน ทำให้เศรษฐกิจต้องขึ้นอยู่กับผู้ชาย ทั้งยังได้กั้นพวกเขาจากพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ด้วย อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่เพียงประเด็นของเทคโนโลยีเท่านั้นที่กำหนดขอบเขตการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการเกษตรกรรมที่ถูกทำให้เป็นการค้าหากยังเป็นธรรมชาติของความสัมพันธ์ทางสังคมและทางเพศที่เกิดขึ้นด้วยที่อยู่ภายใต้เทคโนโลยีที่ถูกใช้ดังกล่าวนั้น

กล่าวคือบริบททางสังคม-การเมืองภายในที่ใช้เทคโนโลยีมีส่วนในการสร้างชนชั้นพิเศษและความลำเอียงทางเพศในการแพร่กระจายต้นทุนและกำไรจากการรับนวัตกรรมดังกล่าวด้วย นั่นคือความลำเอียงของสังคมหมู่บ้านและรัฐบาลแบบผู้ชายเป็นใหญ่ได้เป็นตัวกำหนด และทำให้ผู้หญิงชนบทสูญเสียความตื่นตัวต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งความจริงแล้วเทคโนโลยีโดยตัวมันเองนั้นไม่กำหนดเพศใดเป็นพิเศษเลย

นอกจากนี้แผนพัฒนาชนบทยังถูกรอบงำด้วยผู้ชายที่ปฏิเสธผลประโยชน์ของผู้หญิงชนบท อย่างไรก็ตามจากการประกาศปีสตรีสากลของยูเอ็นในปี 1975 ก่อให้เกิดแรงกดดันในการกำหนดทศวรรษของสตรี (1975-85) ต่อการพัฒนาด้วย ดังนั้นจึงได้ปรากฏมีโครงการพัฒนาที่มีเป้าหมายในการรวมเอาผู้หญิงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาด้วย กระนั้นโครงการนี้ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของโครงการใหญ่ที่มีเป้าหมายไปยังผู้ชายเป็นหลัก ดังเช่นตัวอย่างของการเสนอโครงการเศรษฐกิจครัวเรือนสำหรับผู้หญิงชนบทที่นำเสนอตัวแบบในการดูแลบ้าน โภชนาการและสุขภาพครอบครัว หากทว่าโครงการเหล่านี้ไม่สอดคล้องกับผู้หญิงชนบทเอาเสียเลย ดังเช่นกรณีหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งได้รับการนำเสนอโครงการพัฒนาอย่างไร้เป้าหมาย อันเป็นกิจกรรมที่เสนอโดยรัฐ เช่น การทำอาหารจีนในพื้นที่ซึ่งไม่มีใครเขากินอาหารจีนกัน หรือความพยายามที่จะสอนการแต่งตัวตัดเสื้อผ้าหรือทำดอกไม้ประดิษฐ์ ดังนั้นอาจกล่าวได้อีกว่าโครงการเหล่านี้เท่ากับเป็นการเสริมกำลังให้กับความเชื่อที่ว่าบทบาทผู้หญิงนั้นมีเพียงในครัวเรือนเท่านั้น

ดังนั้นการพัฒนาจึงเพียงช่วยเสริมกำลังที่มองภาพตายตัว (Stereotype) ต่อการผลิตซ้ำบทบาททางเพศเดิมๆเหล่านี้ โดยให้ความสำคัญในการการเกษตรแก่ผู้ชายต่อไป ดังนั้นปัญหาที่ปรากฏในกระบวนการพัฒนาแทนที่จะบูรณาการผู้หญิงเข้าไปในฐานะส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา กลับมองว่าผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา กระทั่งเมื่อใดที่มองผู้หญิงว่าเป็นผู้กระทำ (Agent) ในการพัฒนาแทนที่จะเป็นวัตถุของ

การพัฒนา และสิทธิในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในกระบวนการตัดสินใจได้รับการตระหนักแล้วเมื่อนั้นการเปลี่ยนแปลงสำคัญของการรักษาสถานภาพ (ของผู้ชาย) คงหายไป

5.2) การศึกษา การจ้างงานและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ระดับการศึกษาของผู้หญิงก็ยังคงมีความล้าหลังผู้ชายโดยเฉพาะในชนบท ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลาศึกษาในโรงเรียนน้อยกว่าสี่ปี ส่วนใหญ่เกิดจากความลำเอียงทางประเพณีที่พ่อแม่จะเน้นให้ลูกชายเรียนมากกว่า ซึ่งมักจะเกินระดับภาคบังคับ (ประถมศึกษา) ซึ่งจากความลำเอียงนี้ทำให้ผู้ชายเรียนมากกว่าได้ส่งผลต่อศักยภาพของผู้หญิงในชนบท ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่าและมีโอกาสในตลาดแรงงานชนบทน้อยกว่าผู้ชาย ทั้งนี้จากความขาดแคลนการศึกษาและการฝึกฝนทักษะการทำงานยังจำกัดทั้งความสามารถในการเข้าถึงการจ้างงานในพื้นที่เมืองและเวทีทางการเมืองของผู้หญิงอีกด้วย

5.3) การอพยพ

ผู้หญิงชนบทหลายคนได้อพยพเข้าสู่ศูนย์กลางเมือง เนื่องจากการขาดแคลนโอกาสในชนบท โดยแสวงหางานทำทั้งในโรงงาน รวมทั้งสถานที่อาบอบนวดต่างๆ ในฐานะโสเภณี อย่างไรก็ตามพิจารณาว่าการเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานสามารถขยายโอกาสแก่ผู้หญิงได้ และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางเพศอีกด้วย แม้ว่าค่าจ้างที่ได้จะราคาถูกก็ตาม เพราะด้วยการอพยพเข้าสู่เมืองและบทบาทหาเลี้ยงตนเองดังกล่าวทำให้สถานภาพที่เป็นรองของผู้หญิงได้รับเสริมกำลัง โดยได้ให้ความเป็นไท (Autonomy) แก่ตัวผู้หญิง รวมทั้งอำนาจและพันธะของครอบครัวแบบผู้ชายเป็นใหญ่ที่หลวมจนอาจหลุดไป ซึ่งภาพคล้ายคลึงกันนี้ยังปรากฏแก่ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพโสเภณีด้วย แม้ว่ามันจะผลิตซ้ำค่านิยมแบบจารีตที่จำกัดมุมมองเพศวิถีของผู้หญิงก็ตาม หากแต่ความเป็นโสเภณียังทำให้ผู้หญิงได้รับอิสระทางสังคมและเศรษฐกิจโดยตัวเองด้วย

5.4) การพัฒนาผู้หญิงและแผนของประเทศ

ผลกระทบจากการประกาศทศวรรษของสตรีโดยยูเอ็น (1975-1985) ทำให้ผู้หญิงมีตัวตนขึ้นและได้รับการรวมเข้าไปในแผนพัฒนาด้วย แม้ผู้หญิงก็ไม่เคยได้รับความสนใจจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่หนึ่งและสอง (1961-1966 และ

1967-1971) ภายหลังจึงได้รับความสนใจในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สาม (1972-1976) อย่างไรก็ดีตามประเด็นของผู้หญิงก็ได้รับความสนใจเพียงการวางแผนครอบครัวเท่านั้น ต่อมาการพัฒนาผู้หญิงได้รับสนใจบ้างในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ (1977-1981) แต่ก็เพียงอยู่ในโครงการพัฒนาทางสังคมอื่นๆ เท่านั้น เช่น การศึกษา สุขภาพและแรงงาน ส่วนแผนพัฒนาฉบับที่ห้า (1982-1986) นั้นประเด็นของผู้หญิงได้กลายเป็นเรื่องหลัก โดยไม่อิงแอบโครงการใด มีทั้งแผนพัฒนาผู้หญิงระดับชาติที่หวังผลในระยะสั้น (1982-1991) และระยะยาว (1982-2001) อย่างไรก็ตามในแผนพัฒนาที่ห้า (1987-1991) ก็ไม่มีแยกความแตกต่างตามกลุ่มเป้าหมายที่มีความจำเป็นไม่เหมือนกัน นั่นคือ การพัฒนาผู้หญิงไม่ได้ถูกแบ่งแยกจากกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการ สะท้อนการขาดแคลนความสนใจต่อประเด็นการพัฒนาผู้หญิง

เทคนิคการเขียนโครงการแบบประเพณีนิยม

Writing Technique for Convention Method Project

ดร.กฤษณ์ ขุนลิก¹

Dr.Kris khunluek¹

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการองค์การในปัจจุบันนี้ได้นำการบริหารจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์มาใช้ในการบริหารจัดการองค์การ ซึ่งต้องมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ขององค์การและโครงการ (Project) คือ ชุดของกิจกรรม ที่เป็นสิ่งที่จะขับเคลื่อนแผนงานและแผนยุทธศาสตร์ขององค์การให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ทำให้องค์การบรรลุเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ การกำหนดหรือการเขียนโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ การเขียนโครงการ แบบประเพณีนิยม (Conventional Method) เป็นแบบแผนโครงการได้นิยมเขียนกันทั้งภาครัฐและเอกชน อันประกอบด้วย ชื่อของโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ การกำหนดเป้าหมาย วิธีการดำเนินการ การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ การกำหนดงบประมาณ การประเมินผล การกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ ผู้รับผิดชอบโครงการและการบริหารความเสี่ยงของโครงการ การเขียนโครงการที่มีประสิทธิภาพเมื่อโครงการสิ้นสุดลงก็ทำให้ได้ผลผลิต (Output) ตามเป้าหมาย ก่อเกิดผลสำเร็จที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ต่อกลุ่มเป้าหมายหรือความต้องการขององค์การนำมาซึ่งผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal Results)

คำสำคัญ: การพัฒนาแผน, การเขียนแผน, โครงการ

¹ ปรด.ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค อาจารย์ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

¹ Ph.D. (Regional Development Strategies) Lecturer in Public Health of Faculty Kalasin Rajabhat University

Abstract

Results Based Management is a modern business technique used to manage many organizations in today's busy work environment. Proper management, which drives an organization's strategy, likely includes developing concrete plans that ultimately achieve an organization's goals and visions. This conventional method of developing plans is a popular method used by both government and the private sector. Project planning typically comprises: name of project, rationale, purposes, targeting, processing, the timing of the project budgeting, evaluation, expected results, responsibilities and risk management. At the end of a project, the writing has resulted in completion of the target (OUTPUT), achieving the desired results (OUTCOME), the impact (IMPACT) of the project on the needs of the organization, and finally the achievement of the goal (Goal Results).

Keywords: developing a business plan; writing plans; project planning

บทนำ

โครงการ เป็นสิ่งที่คนส่วนมากคุ้นเคยและรู้จัก ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้มาใช้ในการดำเนินงานภารกิจของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Project หรือ Program ซึ่งหมายถึงระบบการปฏิบัติงานที่ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมและรายละเอียดต่างๆ ในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หลายครั้งเมื่อได้รับมอบหมายให้เขียนโครงการก็มักจะเกิดปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะกับผู้ที่ไม่เคยเขียนโครงการมาก่อน หรือแม้แต่ผู้มีประสบการณ์การเขียนมาก่อน ก็ยังมีความไม่แน่ใจว่าจะเขียนอย่างไร ให้ถูกต้องและเป็นโครงการที่ดี ตรงประเด็นผู้น้อมไม่ถึงงบประมาณ ซึ่งปัญหาที่มักพบในการเขียนโครงการ ได้แก่การเขียนโครงการไม่เป็น เขียนโครงการไม่ชัดเจน เขียนโครงการไม่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์และนโยบายขององค์กร มีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ

เขียนโครงการน้อย ขาดการให้ความสำคัญกับข้อมูลเพื่อประกอบการเสนอโครงการ การเขียนโครงการไม่ถูกต้องกับแบบแผนที่ดี การคัดลอกโครงการของผู้อื่น หรือนำโครงการเดิมๆ ที่เคยทำอยู่มาปรับเปลี่ยนใหม่ ขาดความเป็นไปได้ และโครงการที่เขียนขึ้นมาก็ไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการขององค์การได้ตามที่คาดหวังไว้ บทความนี้เป็นการนำเสนอแนวทางในการเขียนโครงการที่รูปแบบ และหลักการในการวิเคราะห์ และกระบวนการดำเนินการโครงการให้มีประสิทธิภาพ

1. ความหมายของโครงการ

โครงการ เป็นสิ่งที่คนส่วนมากจะคุ้นเคยและรู้จักทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้มาใช้ในการดำเนินงานภารกิจของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. 2542 (2546) ได้ให้ความหมายของ “โครงการ” ไว้ว่า หมายถึง แผนหรือเค้าโครงการที่ได้กำหนดไว้ซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Project หรือ Program ซึ่งหมายถึงระบบการปฏิบัติงานที่ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมและรายละเอียดต่างๆ ในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โครงการมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับชนิดและลักษณะของโครงการ และนอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของโครงการไว้ดังนี้คือ

เยาวดี ราชชัยกุล (2546) ได้กล่าวว่า โครงการ หมายถึง ลักษณะงานที่ไม่ใช่งานประจำ เป็นงานที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของสถานการณ์ในสังคม จะต้องรับผิดชอบการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ภายในระยะเวลาและงบประมาณที่ได้รับไว้อย่างแน่นอน

มยุรี อนุมานราชชน (2546) ได้ให้ความหมายของ โครงการว่า หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่สัมพันธ์กันซึ่งเป็นความพยายามจัดกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษเป็นอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดที่สุดในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้แก่ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต กิจกรรมดังกล่าวต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด

ประจักษ์ บัวผัน (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของโครงการว่า หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องซึ่งมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดแน่นอนโดยแต่ละกิจกรรมต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้

สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยชุดของกิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ โครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานและแผนงานเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย

เชาว์ อินโย (2553) ได้ให้ความหมายของ โครงการว่า หมายถึง ส่วนย่อย ส่วนหนึ่งของแผนงานที่ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

จากนักวิชาการที่ได้ให้ความหมาย โครงการ สรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง ระบบการปฏิบัติงานที่ประกอบด้วยชุดของกิจกรรม และรายละเอียดต่างๆ มีการบริหารจัดการทรัพยากร และมีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และประการสำคัญโครงการต้องไม่ใช่รูปแบบของงานประจำ (Routine) การจัดทำโครงการจะเป็นชุดกิจกรรมที่ทำเพิ่มขึ้นจากงานประจำ เพื่อต้องการเพิ่มผลผลิตหรือคุณค่าของภารกิจที่เราต้องดำเนินการ จึงต้องการความเป็นอิสระในการทำงานและมีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงานมากขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานให้ชัดเจนมีการวิเคราะห์ปัญหาโดยการอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และมีการวางแผนการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบของลักษณะงานประจำ

2. ความสำคัญของโครงการ

ในปัจจุบันนี้การปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ และการดำเนินกิจการของภาคเอกชนได้มีการนำแผนยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์ (Strategic Plan) นำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เป้าหมายกลยุทธ์การดำเนินงานแผนปฏิบัติการ (Action Plan) และโครงการ (Project) ซึ่งหมายถึงชุดของกิจกรรมที่จะดำเนินการที่มีรายละเอียดต่างๆ ตามที่องค์การกำหนดโดยมีกิจกรรม (Activity) หมายถึงงานต่างๆ ที่ต้องจัดทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นถึงความสัมพันธ์กัน ดังนี้คือ²

² ประจักษ์ บัวผัน. (2550). การบริหารโครงการสุขภาพ. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชุดของกิจกรรม ได้แก่ โครงการ
ชุดของโครงการ ได้แก่ แผนงาน/แผนปฏิบัติงาน
ชุดของแผนปฏิบัติงานต่างๆ ได้แก่ แผนยุทธศาสตร์

โครงการเป็นสิ่งที่สำคัญในการที่จะขับเคลื่อนให้แผนยุทธศาสตร์ขององค์การบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และนำมาซึ่งการบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์การอย่างแท้จริงเพราะโครงการประกอบด้วยชุดของกิจกรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่สมาชิกทุกคนในองค์การต้องปฏิบัติ หรือจัดทำให้เกิดผลผลิตขึ้นจริง หากไม่มีการดำเนินกิจกรรมต่างตามทีระบุไว้ในโครงการก็จะไม่เกิดผลผลิตขององค์การ อันจะนำมาซึ่งการไม่บรรลุเป้าหมายมีผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงขององค์การได้ แต่หากมีการจัดทำโครงการที่ดี มีการกำหนดกิจกรรมที่มีตรงกับสิ่งที่องค์การต้องการ ก็จะเกิดผลผลิตที่ดีได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็จะนำมาซึ่งความสำเร็จขององค์การ โดยได้แสดงความถึงเชื่อมโยงของโครงการกับแผนยุทธศาสตร์ ดังภาพที่ 1

แผนยุทธศาสตร์..... > แผนปฏิบัติการ					
วิสัยทัศน์					
พันธกิจ					
ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด/ค่าเป้าหมาย	กลยุทธ์	โครงการ	หน่วยงานเจ้าภาพ
1.....	1.....	1.1..... 1.2.....	1.1..... 1.2..... 1.3.....	1.1..... 1.2.1.....	
2.....	2.....				

ภาพที่ 1 การเชื่อมโยงของโครงการกับแผนยุทธศาสตร์
ที่มา : พิเศษ ปันรัตน์ (2557)

3. การเตรียมการก่อนการเขียนโครงการ

การเตรียมการก่อนการเขียนโครงการนั้น ควรจะมีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์การให้เข้าใจ เพื่อให้ทราบว่าโครงการที่กำลังจะเขียนนั้นอยู่ในแผนกลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติงานใด มีเป้าประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินงานอย่างไร

2. พิจารณาว่าเป็นโครงการใหม่หรือโครงการที่เคยได้ดำเนินการมาแล้ว หรือเป็นโครงการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องจากครั้งก่อนเพื่อที่จะได้กำหนดวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสม มีการทบทวนความสำเร็จ ความล้มเหลว และปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานในครั้งก่อนในกรณีที่ เป็นโครงการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้มีการปรับปรุงการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. พิจารณาถึงความสามารถขององค์การ คณะทำงาน บุคลากร ว่ามีความสามารถเพียงพอหรือไม่ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกองค์การหรือไม่

4. สำนวญทรัพยากรที่ต้องใช้ในโครงการ แยกประเภทและจำนวนที่ต้องการอย่างชัดเจน

5. ศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และกำหนดวิธีการดำเนินงานที่ไม่ละเมิดต่อกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับดังกล่าว

ก่อนที่จะดำเนินการเขียนโครงการ เราจะต้องมีการศึกษาซึ่งธรรมชาติของโครงการ ทุกโครงการมีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดเป็นวงจร (Cycle) ซึ่งวงจรชีวิตของโครงการแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญดังนี้คือ

1. ขั้นการกำหนดแนวคิดของโครงการ (Steps of Conceptualization) เป็นขั้นตอนในการวางวิเคราะห์ก่อนในการจัดทำโครงการเป็นขั้นตอนในการกำหนดแนวคิดของโครงการที่ต้องสอดคล้องกับปัญหาความต้องการขององค์การ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดประเด็นปัญหาวิเคราะห์ทางเลือกในการดำเนินการโครงการ ที่จะให้บรรลุเป้าหมายวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal) นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยการกำหนดเป้าหมายงานการกำหนดความรับผิดชอบการกำหนดทรัพยากรหรือลักษณะเฉพาะของทรัพยากรทางการบริหารที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการเสนอโครงการเพื่อขอรับการพิจารณาการอนุมัติดำเนินการ

2. ขั้นตอนการวางแผนงาน (Steps of Planning) เป็นการวางแผนในการดำเนินงานตามโครงการว่าจะทำอะไรเพื่ออะไรในขั้นนี้ประกอบด้วยประเด็นการกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนการดำเนินงานโครงการกำหนดภารกิจต่างๆ การวางแผนด้านบุคลากรการวางแผนด้านงบประมาณการวางแผนด้านทรัพยากรการจัดทำกำหนดการโครงการกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มเป้าหมาย คณะทำงาน

3. ขั้นตอนดำเนินการ (Steps of Implementation) เป็นการดำเนินการตามแผนงานที่วางเอาไว้คือ การนำเอากิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ในแผนมาปฏิบัติ มีการสื่อสารภายในองค์กร การประสานงานกับบุคคลเป้าหมายที่อยู่ภายนอกองค์กร การบริหารทรัพยากรบุคคลการควบคุมกำกับและประเมินผลการประเมินผลระหว่างดำเนินการ การควบคุมกำกับเวลาการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ การมอบหมายงานให้ทีมงาน

การกระจายทรัพยากรนอกจากนี้แล้วในขั้นตอนนี้ยังประกอบด้วยกรรายงานผลการดำเนินการจัดการการเปลี่ยนแปลงการควบคุมคุณภาพของผลผลิตจากการดำเนินงานและการพยากรณ์การดำเนินงานในอนาคต เพื่อให้การดำเนินงานโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายและแผนงานที่ได้กำหนดไว้

4. ขั้นสุดท้ายของโครงการ (Steps of Termination) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของวงจรชีวิตโครงการประกอบด้วยประเด็น คือ การประเมินผลการสิ้นสุดโครงการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนด ด้วยวิธีการที่ได้ระบุไว้ในโครงการ ได้ผลลัพธ์ตามความต้องการขององค์กร มีความจำเป็นในการขยายโครงการหรือไม่ซึ่งนอกจากประเด็นเหล่านี้แล้วยังต้องมีการชี้แจงผลการดำเนินการผานเข้ากับงานปกติการส่งต่อข้อมูลการดำเนินการส่งต่อทรัพยากรทางการบริหารตลอดจนการสรุปบทเรียน (Lesson Learn) เพื่อให้ได้ประเด็นที่สำคัญในการดำเนินงานตามโครงการในอนาคตต่อไป

การเตรียมการในการเขียนโครงการ เราสามารถนำเอาวงจรชีวิตโครงการซึ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดแนวคิดและหลักการของโครงการ การวางแผนในการดำเนินงาน การดำเนินงานตามแผนงานโครงการที่วางไว้ และขั้นสุดท้ายเป็นการสรุปและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งก่อนที่เราจะเขียนโครงการจะต้องมีการเตรียมการและวางแผนงานเกี่ยวกับโครงการเพื่อให้โครงการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเขียนโครงการ

การเขียนโครงการมีความสำคัญมากในปัจจุบันนี้ เป็นการนำเสนอต่อผู้บริหารให้เห็นความสำคัญและให้ความเห็นชอบอนุมัติโครงการ เป็นการสื่อให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องว่าจะต้องมีการปฏิบัติอย่างไร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการอย่างไร “โครงการ” จะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางในการดำเนินงานให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะกระทำหรือปฏิบัติการนั้น เพื่อแก้ปัญหา เพื่อพัฒนางาน เพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กร การเขียนโครงการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเขียนขึ้นนั้นด้วยความมีหลักการ มีเหตุผล มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ มีความเห็นร่วมกัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง จึงจะต้องมีรูปแบบการเขียนโครงการเพื่อที่จะได้นำใช้เป็นแนวทางการเขียนโครงการที่มีประสิทธิภาพ รูปแบบการเขียนโครงการสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การเขียนโครงการแบบประเพณีนิยม (Conventional Method) และการเขียนโครงการเชิงเหตุผล (Logic Framework Method) ซึ่งในบทความนี้จะเป็นการแนะนำเสนอการเขียนโครงการที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้รูปแบบการเขียนแบบประเพณีนิยม เนื่องจากเป็นรูปแบบที่นิยมใช้การอย่างกว้างขวางในหน่วยงานราชการและเอกชน ดังนี้คือ

4.1 ชื่อโครงการ

การกำหนดและเขียนชื่อโครงการจะต้องมีความชัดเจนเหมาะสม เข้าใจง่าย ส่วนใหญ่จะต้องเขียนให้รู้ว่า จะดำเนินงานเรื่องอะไรกับใคร และสถานที่ใด³ จะเห็นได้ว่าชื่อโครงการจะสื่อให้รู้ว่า จะดำเนินการเรื่องอะไรกับใครและสถานที่ใด และเฉพาะเจาะจงเป็นที่เข้าใจง่ายแก่ผู้นำโครงการไปใช้และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการซึ่งชื่อโครงการจะบอกให้ทราบว่า จะทำอะไรโดยปกติชื่อโครงการจะแสดงหรือบอกชัดเจนในลักษณะแสดงลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติและแสดงลักษณะเฉพาะของโครงการ ระบุถึงกิจกรรมหลักของโครงการที่ควรมีกิจกรรมเดียวและเป็นคำกริยา เช่น อบรม ประชุม พัฒนา ส่งเสริม ปฏิบัติการ ดำเนินงานเช่นโครงการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสุขภาพด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โครงการอบรมผู้นำชุมชนในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

³ เซาร์ อินโย. (2553). การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี.พี.พี. (1991) จำกัด

4.2 หลักการและเหตุผล

หลักการและเหตุผลเป็นส่วนสำคัญของโครงการมาก เป็นสิ่งที่ระบุถึงความเป็นมาหรือภูมิหลัง (Background) และสภาพปัญหา (Problem) หรือความต้องการ (Need) ของโครงการ⁴ เป็นส่วนที่ต้องอธิบายให้ผู้อ่านโดยเฉพาะผู้อนุมัติได้ทราบถึงเหตุผลว่าทำไมถึงต้องทำโครงการนี้ 3 ประเด็นหลักๆ ได้แก่ ที่มาของโครงการ สภาพปัญหา และความต้องการหรือความจำเป็นที่ต้องดำเนินงานโครงการ ในการเขียนหลักการและเหตุผลนี้จะมียู่ 2 ส่วนที่ต้องเขียนคือ ส่วนหลักการ และส่วนเหตุผล การเขียนในส่วนหลักการนี้เป็นการเขียนอธิบายความหมายหรือความคิดรวบยอดของโครง ที่มา สภาพปัญหา มีข้อมูลสนับสนุนให้ปรากฏโดยชัดเจน ความสอดคล้องกับแผนหรือนโยบายขององค์การหรือหน่วยงานในส่วนเหตุผลจะเป็นการเขียนเพื่ออธิบายบอกว่าโครงการที่เขียนนั้นมีความจำเป็นอย่างไร มีเบื้องหลังความเป็นมาอย่างไรจึงต้องจัดให้มีโครงการนี้ขึ้น ต้องแสดงถึงปัญหาและความจำเป็นหรือความเป็นมาที่จะต้องมีการดำเนินการในการปฏิบัติงานขึ้นผู้เขียนและผู้เสนอโครงการจะต้องระบุวิธีการรวมทั้งเหตุผลแสดงให้เห็นว่าโครงการที่เขียนขึ้นนี้สามารถแก้ไข ปัญหา หรือเป็นการเตรียมการไปสู่สภาพที่ต้องการในอนาคตขององค์การหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่กำหนดขึ้นได้อย่างไรก็ผู้เขียนโครงการจะต้องพยายามหาเหตุผลหลักการและทฤษฎีต่างๆ สนับสนุนโครงการอย่างสมเหตุสมผลเพื่อให้ผู้บริหารหรือที่มีหน้าที่อนุมัติโครงการให้การสนับสนุนหรืออนุมัติโครงการ

4.3 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของโครงการจะบอกให้เราทราบว่าโครงการทำเพื่ออะไร มีความสำคัญอย่างไร วัตถุประสงค์เป็นเครื่องชี้แนวทางในการดำเนินงานของโครงการ โดยวัตถุประสงค์จะเป็นข้อความที่แสดงถึงความต้องการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ปรากฏผลขึ้นเป็นข้อความที่ชัดเจนไม่คลุมเครือและสามารถประเมินผลและวัดผลได้ โครงการหนึ่งๆ อาจมีวัตถุประสงค์มากกว่า 1 ข้อก็ได้และวัตถุประสงค์อาจจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

วัตถุประสงค์ทั่วไป (General Purpose) เป็นการเขียนบอกความต้องการในภาพรวมทั้งหมดของโครงการ มักเป็นข้อความกว้างๆ

⁴ เซาว์ อินโย. (2553). การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี.พี.พี. (1991) จำกัด

วัตถุประสงค์เฉพาะ (Specific Purpose) เป็นการเขียนบอกความต้องการของโครงการที่เฉพาะเจาะจงของโครงการว่าต้องการอะไรบ้าง เป็นข้อความที่มีความเฉพาะเจาะจงโดยระบุในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของการดำเนินงานที่ต้องการให้เกิดขึ้นวัตถุประสงค์เฉพาะจะต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ทั่วไป และสามารถตรวจสอบได้ว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่

การเขียนวัตถุประสงค์จะต้องคำนึงถึงลักษณะที่ดี 5 ประการหรือ SMART ดังนี้⁵

S = Specific (เฉพาะเจาะจง)/Sensible (เป็นไปได้) : วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีความเฉพาะเจาะจงไม่ความเป็นไปไม่ได้ในการดำเนินงานโครงการ

M = Measurable (วัดได้) : วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถวัดและประเมินผลได้

A = Attainable (บรรลุได้) : วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถปฏิบัติงานสำเร็จได้

R = Reasonable (เป็นเหตุเป็นผล) : วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีความเป็นเหตุเป็นผลในการปฏิบัติงาน

T = Time (เวลา)/Target(เป้าหมาย) : วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีขอบเขตของเวลา/เป้าหมายที่แน่นอนในการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นทิศทางในการดำเนินงานของโครงการ เป็นการบอกถึงสิ่งที่โครงการต้องจัดทำเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อตอบสนองความต้องการของโครงการโดยมีจุดหมายสุดท้ายคือความสำเร็จของโครงการที่มีปริมาณและคุณภาพอันเหมาะสมภายใต้ทรัพยากรและระยะเวลาที่กำหนดไว้

4.4 การกำหนดเป้าหมาย

เป้าหมายของโครงการแสดงถึงผลผลิตขั้นสุดท้ายในแง่จำนวน หรือการวัดผลสำเร็จในระยะเวลาหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถกำหนดเป็นตัวเลขได้แน่นอนในช่วงระยะเวลาของการดำเนินงานตามกิจกรรมของโครงการ⁶ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการกำหนดเป้าหมายในโครงการจะเป็นการอธิบายหรือบอกถึง

⁵ ประจักษ์ บัวผัน. (2550). การบริหารโครงการสุขภาพ. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

⁶ รัตน์ บัวสน. (2540). การประเมินโครงการและการวิจัยเชิงปริมาณ. กรุงเทพมหานคร: คอมแพคท์พริ้นท์.

รายละเอียดที่ระบุเป็นจำนวน หรือคุณลักษณะเฉพาะที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย จำนวน คุณลักษณะเฉพาะ หรือพื้นที่ดำเนินงาน เป็นต้น

4.5 วิธีการดำเนินการ

ประจักษ์ บัวผัน (2550) ได้อธิบายถึงวิธีการดำเนินการโครงการไว้ว่า หมายถึง วิธีดำเนินการเป็นงานหรือภารกิจซึ่งจะต้องปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิธีการดำเนินงานมักจำแนกกิจกรรมย่อยออกเป็นหลายกิจกรรมโดยจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการว่ามีกิจกรรมใดที่จะต้องทำ ทำเมื่อใด ผู้ใดเป็นผู้รับผิดชอบและจะอย่างไรโดยปกติวิธีการดำเนินการจะมีปฏิทินปฏิบัติงานซึ่งมีลักษณะเป็นแผนภูมิแท่ง (Bar Chart) หรือแผนภูมิแกนต์ (Gantt Chart) ควบคู่กันไปรวมทั้งแสดงให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมและระยะเวลาที่ต้องใช้ในการดำเนินงานของกิจกรรมนั้นๆ

เชาว์ อินโย (2553) กล่าวว่าวิธีการดำเนินการ คือ การเขียนงานหรือกิจกรรมจะต้องเขียนจากวัตถุประสงค์โครงการ และให้มีการเรียงลำดับขั้นตอนของการดำเนินงานที่ต่อเนื่องกันไป

กล่าวได้ว่าการเขียนวิธีการดำเนินการโครงการ ผู้เขียนจะต้องยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการเป็นหลัก เรียงลำดับการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ จะต้องอธิบายขั้นตอนวิธีการดำเนินงานต้องระบุให้ชัดเจนว่า ทำอะไร (What) กับใคร (Who) เพื่ออะไร (Why) ที่ไหน (Where) เมื่อไหร่ (When) และจำนวนเท่าไร (How) ซึ่งในกำหนดวิธีการดำเนินการจะต้องเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ประหยัด และได้ผลและในขั้นตอนการดำเนินการนี้จะต้องมีการกำหนดกระบวนการตามวงจรคุณภาพ (Demming Cycle) ไว้ด้วยคือ การวางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) ปรับปรุง (Action)⁷

เราสามารถกำหนดวิธีการดำเนินโครงการ ได้ดังนี้ คือ

1) การทบทวนจากโครงการลักษณะเดียวกันที่ได้ดำเนินการที่ผ่านมา หากวิธีการเดิมนั้นได้ผลก็สามารถนำมาใช้ได้อีก และสามารถที่จะพัฒนาปรับปรุงให้

⁷ พัฒนามาจาก “เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

เป็นวิธีการที่ดียิ่งขึ้นได้ หากวิธีการดังกล่าวดำเนินการแล้วไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้
มีปัญหาในการปฏิบัติก็ไม่สมควรที่จะนำมาใช้เป็นวิธีการดำเนินการ

2) ศึกษาทบทวนเอกสารวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาวิธี
การดำเนินงานที่น่าจะได้ผลมากที่สุด เป็นทางเลือกที่ดีที่สุด

3) ปกษาผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการ เพื่อกำหนดวิธีการ
ดำเนินการที่ดี

4) ศึกษาข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ได้
ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การกำหนดวิธีการดำเนินการ ตรงกับความต้องการ สร้าง
การมีส่วนร่วม และสามารถลดความขัดแย้งได้โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ที่มี
ผลกระทบกับประชาชนในด้านต่างๆ โดยตรง

4.6 การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ

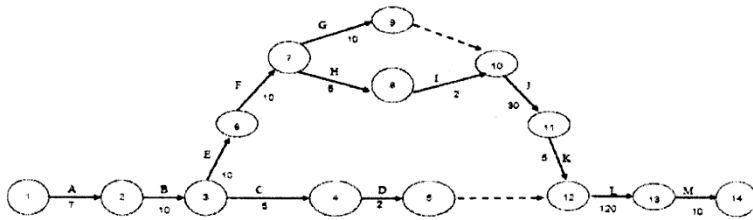
ประจักษ์ บัวผัน (2550) กล่าวว่าไว้ว่าการกำหนดระยะเวลาการดำเนินการ
โครงการ คือระยะเวลาในการดำเนินโครงการเป็นการระบุระยะเวลาตั้งแต่เริ่มโครงการ
จนกระทั่งถึงเสร็จสิ้นโครงการว่าใช้เวลาทั้งหมดเท่าใดโดยมักแสดงให้เห็นว่าเวลาที่
เริ่มตั้งแต่วันเดือนปีอะไร และจะแล้วเสร็จในวันเดือนปีอะไรเช่นเดียวกันถ้าโครงการ
เป็นโครงการระยะยาวและมีหลายขั้นตอนจะต้องแสดงช่วงเวลาในแต่ละขั้นตอนนั้น
ด้วยทั้งนี้เพื่อประกอบการพิจารณาเพื่ออนุมัติโครงการ

เชาว์ อินโย (2553) ได้อธิบายการเขียนกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ
โครงการไว้ว่า ระยะเวลาการดำเนินโครงการและการปฏิบัติงาน เป็นการเขียนบอก
ช่วงเวลาในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินงานจนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงาน
โครงการ ลักษณะการเขียนอาจบอกเป็นช่วงเวลา

⁸เทคนิคที่นิยมใช้ในการประมาณค่าเวลา คือ การวิเคราะห์ข่ายงาน
PERT (Program Evaluation and Review) เป็นการประมาณค่าเวลาในแต่ละ
กิจกรรม โดยใช้ค่าเวลา 3 ค่า มาคำนวณเพื่อหาค่าประมาณของการทำกิจกรรม โดย
3 ค่า คือ

- 1) ค่าเวลาที่เร็วที่สุดที่สามารถดำเนินกิจกรรมให้แล้วเสร็จ
- 2) ค่าเวลาที่น่าจะทำให้เสร็จภายในเวลาปกติ
- 3) ค่าเวลาช้าที่สุดในการปฏิบัติกิจกรรมนานที่สุด

⁸ ประจักษ์ บัวผัน. (2550). การบริหารโครงการสุขภาพ. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาพที่ 2 การหาเวลาทั้งหมดของโครงการด้วยวิธี PERT

ที่มา : Parker, 1989

เส้นทางที่ 1 A+B+C+D+L+M

เส้นทางที่ 2 A+B+E+F+G+J+K+L+M

เส้นทางที่ 3 A+B+E+F+H+I+J+K+L+M

จากตัวอย่างเวลาที่ใช้ในแต่ละเส้นทางเป็นดังนี้

เส้นทางที่ 1 $7+10+5+2+120+10 = 154$ วัน

เส้นทางที่ 2 $7+10+10+10+10+30+5+120+10 = 212$ วัน

เส้นทางที่ 3 $7+10+10+10+5+2+30+5+120+10 = 209$ วัน

สรุป เวลาที่ใช้น้อยที่สุดที่สามารถดำเนินโครงการให้บรรลุจุดหมาย คือ 212 วัน

สรุปได้ว่า การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการโครงการนั้น จะประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ระยะเวลาการดำเนินการ และปฏิทินการปฏิบัติงาน

ระยะเวลาการดำเนินการ คือการกำหนดหัวระยะเวลาในการดำเนินการโครงการ ในขั้นต้นเราจะต้องทราบว่าวิธีการดำเนินการโครงการมีกิจกรรมอะไรบ้าง และแต่ละกิจกรรมใช้ระยะเวลาเท่าใดตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ รวมเป็นระยะเวลาเท่าไรและมีการเพิ่มระยะเวลาตามความเหมาะสม เทคนิคที่นิยมใช้ในการประมาณค่าเวลา คือ การวิเคราะห์ข่ายงาน PERT (Program Evaluation and Review) และควรระบุระยะเวลาการดำเนินการโครงการไว้อย่างชัดเจน ไม่สมควรที่จะกำหนดระยะเวลาไว้กว้างๆ เช่น ตั้งแต่ ตุลาคม 2557 ถึง กันยายน 2558 แต่ความจริงแล้วโครงการนั้นมีระยะเวลาการดำเนินการจริงเพียงแค่ 30 วัน เป็นต้น

ปฏิทินการปฏิบัติงาน คือ การนำเอากิจกรรมต่างๆ ของการดำเนินการโครงการ มาระบุให้ชัดเจนว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ในปัจจุบันนิยมเขียนเป็น

แกนต์ชาร์ท (Gantt Chart) ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 คอลัมน์ คือ คอลัมน์แรกเป็นส่วน
ของงาน/กิจกรรม คอลัมน์ที่สองเป็นระยะเวลา หรืออาจจะมีการปรับปรุงเพิ่มเติม
ส่วนอื่นเข้าไปด้วยได้ตามความเหมาะสม ได้แก่ เป้าหมาย สถานที่ และผู้รับผิดชอบงาน
ดังตัวอย่างที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่าง แกนต์ชาร์ท (Gantt Chart)

ลำดับ	รายการ งาน/กิจกรรม	พ.ศ. 2558						หมายเหตุ
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	
1	เสนอโครงการ							
2	การดำเนินงานระยะที่ 1							
3	การดำเนินงานระยะที่ 2							
4	สรุปผลการดำเนินงาน							

4.7 การกำหนดงบประมาณ

การดำเนินการโครงการสิ่งที่มีความสำคัญในการที่จะให้บรรลุตาม
วัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ได้แก่ทรัพยากรทางด้านการบริหาร คือ งบประมาณ
บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ การเขียนโครงการต้องมีการระบุทรัพยากรที่จะใช้ให้
ครอบคลุมอย่างครบถ้วนและเพียงพอ

1) งบประมาณ ต้องระบุแหล่งงบประมาณที่ใช้ว่ามาจากงบประมาณหมวดอะไร
บางโครงการอาจจะมีการใช้งบประมาณมากกว่าหนึ่งหมวดก็ต้องระบุและแยก
รายละเอียดให้ชัดเจน การคำนวณงบประมาณในการดำเนินการให้พิจารณาจาก
กิจกรรมต่างๆ ที่ต้องดำเนินการที่มีความจำเป็นในการใช้งบประมาณว่าใช้จ่ายแยก
เป็นหมวดรายจ่าย เช่น ค่าตอบแทน ค่าวัสดุ ค่าจ้างเหมา ค่าสาธารณูปโภค หรือ
ค่าครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง ตามระเบียบข้อบังคับขององค์การ หากเป็นหน่วยงานทาง
ราชการก็ให้ปฏิบัติตามระเบียบค่าใช้จ่ายของกระทรวงการคลัง

2) บุคลากร หมายถึง จำนวนบุคคลที่ใช้ในการดำเนินการต่างๆ ตามโครงการประกอบด้วยหลายกลุ่มได้แก่ กลุ่มที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการหรือได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการ กลุ่มที่เป็นบุคลากรดำเนินงานโครงการ ได้แก่ ผู้บริหารโครงการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโดยอ้อมในการเขียนโครงการต้องมีการระบุไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุม เพราะจะมีความสัมพันธ์กับการประมาณการงบประมาณในการดำเนินการโครงการ

3) วัสดุอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ เครื่องมือที่มีความจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์อาจจะมาจากสิ่งที่มีอยู่เดิมแล้ว และหากมีความจำเป็นในการที่จะจัดหาใหม่ก็ต้องมีการระบุไว้ในโครงการ และกำหนดราคาในเพื่อการจัดหาในทุกรายการต่อไป

4) ปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นเช่น อาคารสถานที่ ห้องประชุม ห้องปฏิบัติการ สถานที่พัก อุปกรณ์โสตทัศนอุปกรณ์ เครื่องเสียง ฯลฯ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ เราต้องมีการเตรียมการไว้ให้พร้อมและเพียงพอ

ประจักษ์ บัวผัน (2550) ได้นำเสนอไว้ว่าในการกำหนดงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินงานโครงการผู้วางแผนโครงการควรต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ 4 ประการในการจัดทำโครงการโดยจะต้องจัดเตรียมไว้อย่างเพียงพอและจะต้องใช้อย่างประหยัดหลักในการจัดทำงบประมาณและจัดสรรทรัพยากรโครงการคือหลัก 4 E's ได้แก่

1) Economy (ความประหยัด) : การเสนองบประมาณโครงการต้องเป็นไปด้วยความประหยัดคือใช้ทุนและทรัพยากรตามสมควร

2) Efficiency (ความมีประสิทธิภาพ) : โครงการทุกโครงการจะต้องมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับและทุกคนมีความพึงพอใจในผลงานที่เกิดขึ้น

3) Effectiveness (ความมีประสิทธิภาพ) : โครงการทุกโครงการจะต้องดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

4) Equity (ความยุติธรรม) : การจัดสรรทรัพยากรทุกชนิดหรือการใช้จ่ายทรัพยากรจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุด

การเขียนโครงการในส่วนของการกำหนดงบประมาณ ผู้เขียนจะต้องเขียน และกำหนดรายละเอียดการใช้งบประมาณให้ครบทุกกิจกรรม คือ งบดำเนินการ งบบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ ค่าสาธารณูปโภค ค่าครุภัณฑ์หรือสิ่งก่อสร้าง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ โดยยึดหลัก 4 E's ได้แก่ Economy (ความประหยัด) Efficiency (ความมีประสิทธิภาพ) Effectiveness (ความมีประสิทธิภาพ) และ Equity (ความยุติธรรม) และในประการที่สำคัญต้องมีความพอเพียงเพื่อที่จะให้โครงการนั้นได้

4.8 การประเมินผล

การประเมินผลโครงการ (Project Evaluation) ส่วนนี้จะเป็นการเขียน เพื่อแสดงถึงการติดตามการควบคุมการกำกับและการประเมินผลโครงการโดยจะ แสดงให้ทราบว่าโครงการที่ได้รับการอนุมัติแล้วจะมีวิธีการในการควบคุมอย่างไร เพื่อให้โครงการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพบางที่เรียกขั้นตอนนี้ ว่าการบริหารโครงการการประเมินผลโครงการจะต้องระบุบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการและต้องระบุวิธีหรือเครื่องมือที่ใช้ประเมินรวมถึงบอกระยะเวลาในการประเมินไว้ด้วย การประเมินผลโครงการที่เหมาะสมควรจะประเมินผลตามช่วงเวลา มี 3 ประเภท คือ⁹

1) การประเมินก่อนการดำเนินการเป็นการประเมินผลก่อนการดำเนินการ กิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการเพื่อประเมินว่าโครงการมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน ในแต่ละส่วนหรือไม่ มีความเป็นไปได้ คุ่มทุน เพียงพอหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรค อะไรที่จะทำให้โครงการไม่สามารถดำเนินการได้หรือไม่ การประเมินผลก่อนการดำเนินการ โครงการจะเป็นการนำมาซึ่งข้อมูลการตัดสินใจว่าจะดำเนินการโครงการหรือล้มเลิกโครงการ

2) การประเมินระหว่างการดำเนินการเป็นการประเมินระหว่างการประเมินควบคู่ไปกับการดำเนินการโครงการ เป็นการประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินการโครงการ ว่ามีความก้าวหน้าอย่างไร เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงส่วนใด อีกทั้งรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ สำหรับการปรับปรุงแก้ไข ทำให้การดำเนินการโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

⁹ เซาร์ อินโย. (2553). การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี.พี.พี. (1991) จำกัด

3) การประเมินหลังการดำเนินการการประเมินผลเมื่อโครงการสิ้นสุดลง เป็นการประเมินผลเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินการโครงการมีผลลัพธ์เป็นอย่างไร

เราอาจสามารถใช้การประเมินผลโครงการตามวัตถุประสงค์ของการประเมินได้ คือ

1) การประเมินความก้าวหน้าโครงการ (Formative Evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินระหว่างการประเมินผลซึ่งควบคู่ไปกับการดำเนินการโครงการ โดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนใด อีกทั้งรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ สำหรับการปรับปรุงแก้ไข ทำให้การดำเนินการโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) การประเมินสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อการดำเนินการโครงการสิ้นสุดลง แล้วตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุตามจุดหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่ และทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการหรือไม่ มีผลกระทบ (Impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (Side Impact) อะไรบ้าง

การเขียนโครงการในส่วนของ “การประเมินผลโครงการ” เราสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมทั้งวิธีการประเมินผลตามช่วงเวลา คือ ก่อนการดำเนินการระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการโครงการ แต่หากองค์กรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่ดีแล้ววิธีการประเมินผลโครงการที่เหมาะสมคือการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ คือ การประเมินความก้าวหน้าโครงการ และการประเมินสรุปเพราะมีการกลั่นกรองและวิเคราะห์ข้อมูลมาเป็นอย่างดีแล้ว

4.9 การกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ

การเขียนโครงการในส่วนนี้จะแสดงถึงประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากความสำเร็จของโครงการเมื่อโครงการสิ้นสุดลงซึ่งจะหมายถึงผลกระทบในทางที่ดีที่คาดว่าจะเกิดขึ้นโดยตรงและโดยอ้อมนอกจากนี้จะระบุไว้ชัดเจนว่าใครจะได้รับประโยชน์และได้รับประโยชน์ในลักษณะอย่างไรทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยจะเป็นการคาดคะเนภาพรวมของโครงการที่จะเกิดขึ้นเมื่อดำเนินโครงการเสร็จสิ้น เป็นผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้

การเขียนผลที่คาดว่าจะได้รับ ไม่เพียงแต่เป็นแค่การเขียนบอกผลผลิต (Output) เท่านั้นควรระบุถึงผลสำเร็จที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ที่คาดว่าจะได้รับ โดยสอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์ขององค์การอันเป็นผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal Results)

4.10 ผู้รับผิดชอบโครงการ

เป็นการเขียนที่บอกให้ทราบถึงหน่วยงาน องค์การ หรือบุคคล ที่เป็น ผู้รับผิดชอบโครงการ ควรระบุให้ชัดเจน ระบุผู้รับผิดชอบหลักและผู้ที่ได้รับผิดชอบรอง เพื่อที่จะได้แสดงถึงความรับผิดชอบและความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ ซึ่ง การเขียนผู้รับผิดชอบโครงการเป็นการระบุเพื่อให้ทราบว่าหน่วยงานใดหรือบุคคลใด เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการเพื่อให้ผู้พิจารณาสามารถตรวจสอบได้ อย่างแน่ชัดว่า

- โครงการที่จัดทำขึ้นเป็นงานในหน้าที่ความรับผิดชอบและเป็นภารกิจของหน่วยงานหรือบุคคลนั้นหรือไม่
- ผู้รับผิดชอบโครงการมีประสบการณ์และคุณสมบัติที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดบางกรณีผู้รับผิดชอบโครงการจะต้องแสดงคุณสมบัติความสามารถและตำแหน่งประกอบในการเสนอโครงการด้วย

4.11 การบริหารความเสี่ยงของโครงการ

การบริหารความเสี่ยงของโครงการนี้เป็นการวิเคราะห์เหตุการณ์หรือกิจกรรมของโครงการ ว่ามีกิจกรรมใดบ้างที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นอุปสรรคของการดำเนินการโครงการ ประจักษ์ บัวผัน (2550) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารความเสี่ยงของโครงการจะเป็นการบันทึกบทเรียน (Lesson Learn) ที่ได้จากการแก้ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่เกิดจากทั้งประสบการณ์ของผู้บริหารโครงการในลักษณะเดียวกันหรือโครงการในลักษณะใกล้เคียงกันในครั้งก่อนที่ได้เคยเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาและการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นหรือประสบการณ์ที่ได้จากการบริหารโครงการของคนอื่นที่มีผู้เขียนไว้ (Explicit Knowledge) ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการป้องกันปัญหาอุปสรรคและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินงานตามโครงการได้

บทสรุป

โครงการ (Project) คือ ชุดของกิจกรรม ที่เป็นสิ่งที่จะขับเคลื่อนแผนงานและแผนยุทธศาสตร์ขององค์การให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ทำให้องค์การบรรลุเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ การกำหนดหรือการเขียนโครงการจะต้องสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ ในบทความนี้ได้แนะนำถึงวิธีการเขียนโครงการแบบประเพณีนิยม (Conventional Method) ซึ่งเป็นแบบแผนโครงการได้นิยมเขียนกันทั้งภาครัฐและเอกชน อันประกอบด้วย การเขียนชื่อโครงการ ที่ต้องชัดเจนและสื่อถึงกิจกรรมหลักของโครงการที่จะต้องดำเนินการ การเขียนหลักการและเหตุผล ที่เป็นการนำเสนอภูมิหลัง ข้อมูลที่สำคัญ และความจำเป็นที่ต้องดำเนินงานโครงการนี้เพื่อให้ผู้มีอำนาจพิจารณาตัดสินใจในการอนุมัติโครงการได้ วัตถุประสงค์ เป็นสิ่งที่ต้องบอกให้เราทราบว่าโครงการทำเพื่ออะไร มีความสำคัญอย่างไร เป็นเครื่องชี้แนวทางในการดำเนินงานของโครงการ การกำหนดเป้าหมาย เป็นการแสดงถึงผลผลิตขั้นสุดท้ายในแง่จำนวน หรือการวัดผลสำเร็จในระยะเวลาหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถกำหนดเป็นตัวเลขได้แน่นอน วิธีการดำเนินการเป็นการอธิบายขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน จะต้องระบุให้ชัดเจนว่า ทำอะไร (What) ใคร (Who) เพื่ออะไร (Why) ที่ไหน (Where) เมื่อไหร่ (When) และจำนวนเท่าไร (How) ซึ่งในกำหนดวิธีการดำเนินการจะต้องเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ประหยัด และได้ผล การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการโครงการนั้นจะประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ระยะเวลาการดำเนินการ และปฏิทินการปฏิบัติงาน การกำหนดงบประมาณ การดำเนินการโครงการสิ่งที่มีความสำคัญในการที่จะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ได้แก่ทรัพยากรทางด้านการบริหาร คือ งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ การเขียนโครงการต้องมีการระบุทรัพยากรที่จะใช้ให้ครอบคลุมอย่างครบถ้วนและเพียงพอ การประเมินผล การประเมินผลโครงการ (Project Evaluation) ส่วนนี้จะเป็นการเขียนเพื่อแสดงถึงการติดตามการควบคุม การกำกับและการประเมินผลโครงการโดยจะแสดงให้เห็นว่าโครงการที่ได้รับการอนุมัติแล้วจะมีวิธีการในการควบคุมอย่างไรเพื่อให้โครงการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ การเขียนโครงการในส่วนนี้จะแสดงถึงประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากความสำเร็จของโครงการเมื่อโครงการ

สิ้นสุดลงซึ่งการเขียนผลที่คาดว่าจะได้รับไม่เพียงแต่เป็นแค่การผลผลิต (Output) ควร
ระบุถึงผลสำเร็จที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ที่คาดว่าจะ
ได้รับ โดยสอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์ขององค์การอันเป็นผลสำเร็จตามเป้าประสงค์
(Goal Results) ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นการเขียนที่บอกให้ทราบถึงหน่วยงาน
องค์การ หรือบุคคลที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ควรระบุให้ชัดเจน ระบุผู้รับผิดชอบ
หลักและผู้ที่ได้รับผิดชอบรอง และการบริหารความเสี่ยงของโครงการ เป็นการวิเคราะห์
เหตุการณ์หรือกิจกรรมของโครงการ ว่ามีกิจกรรมใดบ้างที่มีความเสี่ยงต่อการ
เป็นอุปสรรคของการดำเนินการโครงการเพื่อที่จะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เชาว์ อินโย. (2553). การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิ.พรินท์
(1991) จำกัด.
- เยาวดี ราชชัยกุล. (2546). การประเมินโครงการแนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ บัวผัน. (2550). การบริหารโครงการสุขภาพ. ขอนแก่น: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พิเศษ ปันรัตน์. (2557). หลักการเขียนรายงานการประชุม และการเขียนโครงการ
ที่มีประสิทธิภาพ. Paper presented at the การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
สำหรับผู้ดำเนินชีวิต และบุคลากรทางการศึกษา, คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- มยุรี อนุมานราชชน. (2546). การบริหารโครงการ: ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตน์ บัวสน. (2540). การประเมินโครงการและการวิจัยเชิงปริมาณ. กรุงเทพฯ :
คอมแพคท์พริ้นท์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). เรียนรู้หลักการ
ทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : บริษัท เซนจูรี.
- Parker, C. S. (1989). Management Information System : Strategy and
Action. Singapore: McGraw-Hill.
- Patton, M. Q. (2004). The Roots of Utilization - Focused Evaluation,
London: Sage Publications.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ มีนโยบายในการส่งเสริม เผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ โดยครอบคลุมสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณา มี 6 ประเภท คือ บทความวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความพิเศษ บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ บทความและบทความวิจัยที่จะนำมาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์นี้จะต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer Review) ก่อน เพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากล และนำไปอ้างอิงได้ ผลงานที่ส่งมาตีพิมพ์ จะต้องมีการส่งงานทบทวนความรู้เดิมและเสนอความรู้ใหม่ที่ทันสมัยรวมทั้งข้อคิดเห็นที่เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน ผลงานไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ การเตรียมต้นฉบับที่จะมาลงตีพิมพ์ ควรปฏิบัติตามคำแนะนำดังนี้

การเตรียมต้นฉบับสำหรับบทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) และบทความปริทัศน์ (Article Review)

1. **ภาษา** เป็นภาษาไทยหรืออังกฤษก็ได้ ถ้าเป็นภาษาไทย ให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์หรือการเขียนทับศัพท์ให้ยึดหลักของราชบัณฑิตยสถาน พยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ศัพท์ภาษาอังกฤษที่คนไทย ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะซึ่งต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. **ขนาดของต้นฉบับ** พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสัน ขนาด เอ 4 (216 x 279 มม.) ควรเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมืออย่างน้อย 40 มม. (1.5 นิ้ว) ด้านล่างและขวามืออย่างน้อย 25 มม. (1 นิ้ว) พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด

3. **จำนวนหน้า** บทความและบทความวิจัย ไม่ควรเกิน 12 หน้า

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. บทควมวิจัย

1.1 ชื่อเรื่อง (Title) ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช่คำย่อ ความยาวไม่ควร เกิน 100 ตัวอักษร ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้หน้าชื่อเรื่องภาษาไทย ขึ้นก่อน

1.2 ชื่อผู้พิมพ์และผู้ที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบัน ที่อยู่ และ E-mail ของผู้พิมพ์ เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.

1.3 บทคัดย่อ (Abstract) ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์ อย่างต่อเนื่องกัน ไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.4 คำสำคัญหรือคำหลัก (Keywords) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.5 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าวๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการวิจัยนั้นด้วย ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งทีนำมาศึกษา จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.7 ผลการศึกษา (Results) แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัย อย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตาราง แผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.8 วิจารณ์และสรุปผล (Discussion and Conclusion) ชี้แจงว่าผลการศึกษاتตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุผลใดจึงเป็นเช่นนั้น และมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หรือทิ้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.9 ตาราง รูป รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น แยกออกจากเนื้อเรื่องโดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับคำอธิบายในเนื้อเรื่อง และต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมาย ได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นการรูปภาพ หรือแผนภูมิ คำอธิบายอยู่ด้านล่าง ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.10 กิตติกรรมประกาศ ระบุสั้นๆ ว่าได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย และความช่วยเหลือจากองค์กรใดหรือใครบ้าง ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

1.11 เอกสารอ้างอิง (References) สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป คือ เอกสารอ้างอิงต้องเป็นที่ยกย่องและได้รับการยอมรับทางวิชาการ ไม่ควรเป็นบทความย่อ และไม่ใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ถ้ายังไม่ได้ถูกตีพิมพ์ ต้องระบุว่า รอการตีพิมพ์ (in press) ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.

2. บทความทางวิชาการ

2.1 ชื่อเรื่อง

2.2 ผู้แต่ง

2.3 บทคัดย่อ

2.4 คำสำคัญ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา

2.7 บทสรุป

2.8 เอกสารอ้างอิง

3. บทความทั่วไป

- 3.1 ชื่อเรื่อง
- 3.2 ผู้แต่ง
- 3.3 บทนำ
- 3.4 เนื้อหา
- 3.5 บทสรุป
- 3.6 เอกสารอ้างอิง

4. บทวิจารณ์หนังสือ

- 3.1 ข้อมูลทางบรรณานุกรม
- 3.2 ชื่อผู้วิจารณ์
- 3.3 บทวิจารณ์

5. บทความปริทัศน์ (Article Review)

เป็นงานทางวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการเฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์องค์ความรู้ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อวิพากษ์ที่ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป ผู้นิพนธ์ควรตรวจสอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทความที่นำเสนออย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาที่ใหม่ที่สุด บทความปริทัศน์ต้องนำเสนอพัฒนาการของเรื่องที่นำเสนอ ข้อมูลที่นำเสนอจะต้องไม่จำเพาะเจาะจงเฉพาะผู้ที่อ่านที่อยู่ในสาขาของบทความเท่านั้น แต่ต้องนำเสนอข้อมูลที่ผู้อ่านในสาขาอื่นๆ หรือนิสิตนักศึกษาในระดับสูงสามารถเข้าใจได้ บทความปริทัศน์เป็นการนำเสนอภาพรวมของเรื่องที่นำเสนอโดยในหน้าแรกของบทความปริทัศน์จะประกอบด้วย

- 5.1 ชื่อเรื่อง
- 5.2 ชื่อผู้นิพนธ์
- 5.3 คำสำคัญ
- 5.4 บทนำ
- 5.5 บทสรุป

เอกสารอ้างอิง

ใช้รูปแบบการอ้างอิงตามคู่มือการพิมพ์ของสมาคมจิตวิทยาอเมริกา (APA Style) ฉบับล่าสุด

การเขียนเอกสารอ้างอิง

ก. กรณีที่เป็นรายงานวิจัย มีรูปแบบและการเรียงลำดับดังนี้ : ชื่อผู้เขียน (ในกรณีภาษาไทย ใช้ชื่อและนามสกุล และในกรณีภาษาอังกฤษ ใช้นามสกุลและชื่อ). ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. ชื่อย่อของวารสาร. เล่มที่พิมพ์ ฉบับที่พิมพ์: เลขหน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของเรื่อง. ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 6 คน ให้ใส่รายชื่อผู้เขียน คนแรก แล้วตามด้วยคำว่า “และคณะ” หรือ “et al.”

ข. กรณีที่เป็นหนังสือ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ เหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ ก.) ยกเว้น ใช้ ชื่อหนังสือ เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์ แทน ชื่อย่อวารสาร

ค. กรณีที่เป็นรายงานการประชุมและสัมมนา มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วัน เดือน ปีที่จัด : สถานที่จัด : สำนักพิมพ์ หรือผู้จัดพิมพ์. เลขหน้า.

ง. กรณีเป็นวิทยานิพนธ์ มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. สถาบันที่พิมพ์ : ชื่อสถาบันการศึกษา

จ. กรณีที่เป็นบทความในหนังสือพิมพ์ มีรูปแบบและการเรียงลำดับเหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ 11.1.1. ก)

ฉ. กรณีที่เป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์ ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร (ปี เดือน วันที่อ้างอิงถึง) เล่มที่ (ฉบับที่) : ได้มาจากชื่อ website

ตัวอย่างรูปแบบการเขียนบทความ

ชื่อเรื่อง ภาษาไทย..... (TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. หนา).....

ภาษาอังกฤษ..... (TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. หนา).....

ชื่อผู้นิพนธ์ ภาษาไทย¹²³

ภาษาอังกฤษ¹²

(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt. ปกติ)

¹ รายละเอียดของผู้นิพนธ์ภาษาไทย .. (เนื้อหา Browalia New ขนาด 12 Pt. ปกติ)....หน่วยงานที่สังกัด..เบอร์โทรศัพท์....Email....

² รายละเอียดของผู้นิพนธ์ภาษาอังกฤษ .. (เนื้อหา Browalia New ขนาด 12 Pt. ปกติ)....หน่วยงานที่สังกัด..เบอร์โทรศัพท์....Email....

บทคัดย่อ (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หน้า)

.....(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....

คำสำคัญ: (หัวข้อ TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หน้า). (เนื้อหา TH SarabunPSK
ขนาด 14 pt. ปกติ)

Abstract (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หน้า)

.....(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....

Keywords: (หัวข้อ TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หน้า). (เนื้อหา TH SarabunPSK
ขนาด 14 pt. ปกติ)

บทนำ (Introduction) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หน้า)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หน้า).....

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา (Materials and Methods) (TH SarabunPSK
ขนาด 14 pt. หน้า)

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในงานวิจัย

วิธีวิจัย และการวางแผนการทดลองทางสถิติ

การเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ)

ผลการศึกษา (Results) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ).....

.....

.....

วิจารณ์และสรุปผล (Discussion and Conclusion) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt.ปกติ).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. หนา)

(เนื้อเรื่อง TH SarabunPSK ขนาด 14 pt. ปกติ)

Guidelines for sending articles to be published In Praewa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University

Praewa Kalasin Journal of Kalasin Rajabhat University aims at promoting and publicizing the qualified academic works and researches which are worth for academic development, and also at being the medium of sharing the variety of academic perspectives. This journal publishes the academic works on Humanities and Social Sciences in 6 formats including research article, academic article, general article, special article, book review article and review article. Article and research article submitted for the publication in the Prae Wa Academic Journal of Kalasin Rajabhat University may be revised as appropriate by the journal editorial board and peer review in order to make it fit the international standard and be accepted as reference. It is important to note that articles submitted for Praewa Academic Journal of Kalasin Rajabhat University should contribute a new body of knowledge, that demonstrate interesting and valuable points of view for readers and should not have been preprinted or previously submitted to other publications. The manuscript preparation should be made through the following instruction:

Instruction for the manuscript preparation of research article, academic article, book review article, and article review.

1. Language: Manuscripts may be written in either Thai or English. Thai language manuscripts should adhere to the Royal Institute's principles and should try to avoid using vocabulary and borrowed English words in article, except in case of necessity. All English words appear in the Thai text should be typed in small letter, except specific names which can be

typed in capital letter. English language manuscripts must be proofread for the correctness of language by an English expert prior to submission.

2. Papers: Manuscripts should be typed in A4 paper (216 x 279 mm.), and required to have 40 mm. (1.5 inches) margins on the top and the left, while the bottom and the right require to have at least 25 mm. (1 inch) ones. The manuscript should be typed through the MS Word.

3. Number of pages: The article is required not to be longer than 12 pages.

Organization of content in article should be arranged in the following order;

1. Research Article

1.1 Title should be concise, clear, and meaningful reflecting the purposes of research and should not use the non-standard abbreviations, symbols and formula in the title. The length of the title should not be exceeded 100 words and should be typed in TH SarabunPSK font 18 pt. There must be both Thai and English titles sorting the Thai version initially.

1.2 Author name(s) and address should be indicated in both Thai and English together with academic title, institute, address, and email of corresponding author. It should be typed in TH SarabunPSK font 16 pt.

1.3 Abstract should be done in both Thai and English. The Thai version should be sorted initially. It should be concise and easy to understand. Abstract should be arranged from the purposes, research methodology, results, and discussion respectively. The non-standard abbreviations should not be indicated in the abstract. The length should not be exceeded 250 words or 15 lines and typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.4 Keywords should be written in both Thai and English and put in the end of both Thai and English abstracts. The text should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.5 Introduction is the part telling reasons and processes the study, review of related literatures, and the purposes of the study. It should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.6 Research Methodology should explain the research instruments, populations and samples, sampling, research method, or hypothesis testing, data collection, and data analysis. It should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.7 Results of the study should clearly provide the findings of the study in research sequence. If the results are not so complicated, the descriptive writing should be done. On the other hand, if the results are so complex with a lot of numbers and variables, tables and graphs should be employed but should not be used more than 5 ones. The interpretation and analysis of the results should be manipulated and there should also be the comparison of hypothesis testing. All of them should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.8 Discussion and Conclusion should indicate the relationship between the results and purposes of study about why they are correspondent or different with the previous studies with the references. The last part should mention the suggestions for utilization of findings or for further studies. This part should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.9 Tables, Figures, and Graphs used in the article should be well-selected only the necessary ones. They should be placed separately from the content by sorting correspondently with the content. They should also be explained through the brief and meaningful description. In case of tables, the description should be placed on the top. For the figures and graphs, the description should be placed at the bottom. All of them should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.10 Acknowledgement should be mention briefly about the financial support and assistance of organizations or individuals. It should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

1.12 References in both Thai and English should be the published documents accepted academically. They should not be the abstract and personal communication speech. If the documents are in the consideration for publication, the phrase “in press” should be mentioned. They should be typed in TH SarabunPSK font 14 pt.

2. Academic Article

- 2.1 Title
- 2.2 Author(s)
- 2.3 Abstract
- 2.4 Keywords
- 2.5 Introduction
- 2.6 Content
- 2.7 Conclusion
- 2.8 References

3. General Article

- 3.1 Title
- 3.2 Author(s)
- 3.3 Introduction
- 3.4 Content
- 3.5 Conclusion
- 3.6 References

4. Book Review Article

- 3.1 References Information
- 3.2 Critic
- 3.3 Critique

5. Article Review

Article Review is the academic work that evaluates the latest circumstance of the specific academic area through the fashionably deep and wide study and analysis to reveal the tendency for the further development. Author(s) should check the related content carefully, especially the latest one. The article review should introduce the development of the interesting topic. The information presented is not necessary to be

specific for only the readers in the related fields, but it could be clearly and easily understood by the readers in other fields or graduated students. Article review is the presentation of the overview of the interesting topic and the first page should be contained the followings:

- 5.1 Title
- 5.2 Name of Author(s)
- 5.3 Keywords
- 5.4 Introduction
- 5.5 Conclusion

References

The references format refers to the latest of American Psychology Association (APA)

References Writing

A. In case of research report, the reference should be ordered as follow: author(s) (in case of Thai, identify name, then family name. In case of English, identify family name first, then name). year of publication. title. abbreviation of journal. volume. Issue : page numbers which order from the first page to the last one of the report. In case of the authors are more then 6, identify the first author and follow by et al.

B. In case of book, the references format is similar the format of research report (in A), except using the name of book. city of publication: publishing house instead of abbreviation name of journal.

C. In case of proceedings, the references format contains author(s). year of publication. name of proceedings. date, month, and year of event: venue: publishing house or publisher. page number.

D. In case of thesis, the references format consists of authors. year of publication. thesis title. name of publication institute : name of educational institute.

E. In case of article in newspaper, the references format is similar to the research report (in 11.1.1 A.)

F. In case of electronic document, the references format and order are autor(s). name of journal (year, month, and day of citation) issue : name of website.

เฉพาะเจ้าหน้าที่

เลขที่สมาชิก.....

ใบสมัครสมาชิกวารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ชื่อ - สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....

สถานที่จัดส่ง

- ☐ บ้าน ที่อยู่.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....
- ☐ ที่ทำงาน ที่อยู่.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....
โทรสาร.....

นักศึกษาระดับ

- ☐ ปริญญาเอก มหาวิทยาลัย.....
- ☐ ปริญญาโท มหาวิทยาลัย.....
- ☐ ปริญญาตรี มหาวิทยาลัย.....
- ☐ อาจารย์
- ☐ บุคคลทั่วไป

ค่าสมัครสมาชิกรายปี ☐ ปีละ 500 บาท ☐ ราย 2 ปี 900 บาท

ชำระเงินโดย

- ☐ เงินสด จำนวน.....บาท
- ☐ อื่นๆ.....

(ลงชื่อ.....ผู้สมัคร

(.....)

วันที่...../...../.....

ที่อยู่ วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ อาคารบรรณราชนครินทร์ เลขที่ 13
หมู่ 14 ตำบลสมเด็จ้อย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230 Email. aor_queen@hotmail.com
<http://www.acad.ksu.ac.th> โทรศัพท์ 043-602044 โทรสาร 043-602044 มือถือ 081-7292918

